

راهنمای معلم

فارسی

پنجم ابتدایی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

پیش‌گفتار.....	
نمای کلی ساختار و محتوای فارسی.....	
بودجه‌بندی پیشنهادی.....	

بخش اول: کلیات

مقدمه.....	
رویکرد برنامه درسی فارسی.....	
اهداف برنامه درسی فارسی (تفکر و تعقل، ایمان و باور، علم، اخلاق، عمل)	
جدول میانگین سالانه توزیع زمان رسمی تربیت فارسی پنجم براساس برنامه درسی ملی	
حوزه یادگیری زبان و ادبیات فارسی در برنامه درسی ملی	
زبان فارسی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش	
محتوا.....	
- نمای ساختار و محتوای کتاب خوانداری و نوشتاری.....	
- نمای آماری متون خوانداری و شنیداری فارسی پنجم	
- مهارت خواندن و جدول مهارت خواندن.....	
- مهارت گوش دادن.....	
- مهارت سخن گفتن	
- مهارت نوشتن	
- نمایه کلی آموزش دانش زبانی در فارسی ابتدایی	
- تفکر پنجمین مهارت زبان آموزی	
روش‌های آموزش	
ارزشیابی پیشرفت تحصیلی	
جدول ارزشیابی فارسی	

بخش دوم: بررسی درس به درس

ستایش: ای همه هستی ز تو پیدا شده (نظامی).....	
---	--

فصل اول: آفرینش

درس اول: تماشاخانه.....	
بخوان و حفظ کن: رقص باد، خنده‌ی گل (پروین دولت‌آبادی)	
درس دوم: فضل خدا (شعر سعدی)	
بخوان و بیندیش: راز گل سرخ (مرادحاصل).....	
حکایت: درختِ گردکان	

فصل دوم: دانایی و هوشیاری

درس سوم: رازی و ساخت بیمارستان.....
بخوان و حفظ کن: خرد رهنمای و خرد دلگشای (فردوسی).....
درس چهارم: بازرگان و پسران (کلیله و دمنه).....
درس پنجم: چنار و کدوئین (ناصرخسرو).....
بخوان و بیندیش: گلدان خالی.....
حکایت: زیرکی

فصل سوم: ایران من

درس ششم: سرود ملی.....
بخوان و حفظ کن: ای ایران (شاعر گل گلاب).....
درس هفتم: آزاد (فرهنگ بومی ۱).....
درس هشتم: دفاع از میهن.....
بخوان و بیندیش: آوازی برای وطن.....
حکایت: وطن دوستی.....

فصل چهارم: نام آوران

درس نهم: نام آوران دیروز، امروز، فردا.....
بخوان و حفظ کن: سرای اُمید.....
درس دهم: نام نیکو.....
درس یازدهم: نقش خردمندان.....
درس دوازدهم: آزاد (فرهنگ بومی ۲).....
بخوان و بیندیش: فردوسی، فرزند ایران.....
حکایت: بوعلی و بانگ گاو.....

فصل پنجم: راه زندگی

درس سیزدهم: روزی که باران می بارید.....
بخوان و حفظ کن: بال در بال پرستوها (بیوک ملکی).....
درس چهاردهم: شجاعت.....
درس پانزدهم: کاجستان (محمدجواد محبت).....
بخوان و بیندیش: زیر آسمان بزرگ.....
حکایت: حکمت.....

فصل ششم: علم و عمل

درس شانزدهم: وقتی بوعلی، کودک بود.....
بخوان و حفظ کن: چشمه و سنگ (بهار).....
درس هفدهم: کار و تلاش (پروین اعتصامی).....
بخوان و بیندیش: همه چیز را همگان دانند.....
حکایت: جوان و راهزن

پیوست:

متن قصه های شنیداری فارسی پنجم به همراه پرسش ها.....

فهرست منابع:

.....

پیش گفتار:

سپاس، پروردگار پاک و مهربان را که توفیق خدمت در پهنه‌ی تعلیم و تربیت و ارتقای برنامه‌ی درسی زبان فارسی را به ما عطا فرمود.

اهمیت و جایگاه زبان فارسی به عنوان میراثی ارجمند و حافظ وحدت و هویت ملی، برکسی پوشیده نیست. زبان فارسی پیام‌آور جلال و عظمت فرهنگ ایرانی است بدان سان که حکیمان دین‌باور پهنه‌ی زبان و ادبیات فارسی با بهره‌مندی از ظرایف آن، معارف باورشناختی دین اسلام را به بن‌مایه‌های فرهنگی ایرانیان پیوند زده‌اند و آثاری درخشان در گستره‌ی تعالیم بشری پدید آورده‌اند.

کتاب فارسی پایه‌ی پنجم ابتدایی مبتنی بر برنامه‌ی درسی ملی و نیز بر پایه‌ی چهارچوب برنامه‌ی درسی فارسی، با رویکرد پرورش مهارت‌های زبانی، سازماندهی و تالیف شده است تا بتواند برای رشد آموزش زبان فارسی و دست‌یابی به جایگاه والای آن در جهان علم، گامی مؤثر بردارد.

کتاب راهنمای معلم نیز بر همین بنیاد و با توجه به اهداف زیر، برای استفاده‌ی آموزگاران گرامی تدوین شده است:

- تبیین رویکرد خاص آموزش کتاب فارسی مبتنی بر مهارت‌های زبانی و فرازبانی (تفکر، نقد و تحلیل)،
- ایجاد نگرشی نو در معلمان و حرکت صحیح از زبان آموزی به پهنه‌ی ادبیات فارسی،
- آشنایی معلمان با ساختار جدید کتاب فارسی خوانداری و نوشتاری و به‌کارگیری خلاقانه‌ی ریز مهارت‌های خواندن و نوشتن در فرایند یاددهی-یادگیری،
- گسترش و تعمیق دانش معلمان در چهار حوزه‌ی مهارت‌های زبانی (سخن گفتن، گوش دادن، خواندن، نوشتن) و آموزش روشمند دانش‌آموزان، مبتنی بر اهداف عناصر سازه‌ی کتاب درسی
- توسعه و کاربست روش‌های آموزش بر پایه‌ی تقویت کار گروهی و مشارکت دانش‌آموزان با ارائه‌ی روش‌ها و شگردهای علمی و تجربی متنوع در کتاب راهنما،
- یکی از مهمترین اهداف برنامه‌ی درسی فارسی، نظم فکری و سامان دادن به ذهن دانش‌آموزان است؛ به همین روی، انتظار داریم آموزگاران گرامی در آموزش و طبقه‌بندی مفاهیم ذهنی، دانش‌آموز را هدایت کنند؛ بنابراین، لازم است برای درک مبانی نظری برنامه و تحقق این هدف، کتاب راهنمای معلم به طور دقیق مطالعه شود.
- تقویت مهارت درک متن، یکی دیگر از اهداف برنامه‌ی فارسی پنجم ابتدایی است. برای این کار، معلمان محترم باید به فراخور توانمندی‌های دانش‌آموزان در جهت تکمیل آموزش کتاب تلاش نمایند.
- آموزش مهارت گوش دادن و تقویت درک شنیداری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که لازم است معلمان محترم به آن توجه کافی داشته باشند. درک شنیداری، پیش‌نیاز درک خوانداری است.

▪ آموزش مهارت نگارش در فارسی سوم ابتدایی با «بندنویسی» آغاز شده بود و دانش‌آموزان سوم ابتدایی در پایان سال تحصیلی توانایی نوشتن یک بند منسجم را با رعایت اصول علمی نگارش فراگرفته‌اند. فارسی چهارم در ادامه‌ی این فرایند، پس از مرور آموخته‌ها، به «انواع نوشتن» در فعالیت‌های نوشتاری روی آورد. فارسی پنجم نیز در تقویت این مهارت کوشیده است. برای آموزش مهارت درست نویسی و نگارش لازم است در راستای اهداف مهارت نگارش کار تمرین و یادگیری، در این پایه تداوم یابد. در نگارش پایه پنجم به گزارش نویسی، خلاصه نویسی، شرح حال نویسی، تولید داستان کوتاه و تحقیق پرداخته شده است.

▪ برای درک بهتر اهداف فعالیتها درمهارت سخن گفتن، بهتر است مطالب به دنبال هم، با یک نگاه طولی مطالعه شوند. در این صورت، ضمن روشن شدن سیر آموزش و ارتباط میان سخن گفتن و نوشتن، مشخص می‌شود که هر دو مکمل یکدیگرند و کمک می‌کنند ابتدا مطالب در ذهن دانش‌آموز طبقه‌بندی، سپس بر زبان جاری شود و سرانجام روی کاغذ آید.

▪ ارائه‌ی شگردهای ایجاد توازن و در هم تنیدگی آموزش و ارزشیابی کیفی با هدف پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان.

این کتاب شامل یک پیش‌گفتار، دو بخش و یک پیوست است؛ بخش نخست به شرح کلیات برنامه و معرفی ساختار و محتوای کتاب درسی اختصاص دارد؛ در بخش دوم، درس‌ها بررسی و اهداف، روش آموزش و ارزشیابی، تدوین شده‌است؛ در این بخش بر پایه‌ی ساعت ویژه‌ی آموزشی، چگونگی آموزش هر درس و فعالیت‌های نوشتاری آن در حدود ۹ الی ۱۱ جلسه، برنامه‌ریزی و سازماندهی شده است. دقت آموزگاران ارجمند در مطالعه‌ی این اثر و ارائه‌ی پیشنهادهای سازنده، بر استواری علمی این کتاب و ارتقای سطح آموزش عمومی، خواهدافزود.

سخن دیگر این که تألیف کتاب فارسی، بر بنیاد نظریه‌های علمی استوار است و تردیدی نیست که اگر آموزش به درستی انجام شود، تأثیر شگرفی بر توانایی‌های زبانی دانش‌آموزان خواهد داشت. مسلماً ایجاد چنین تحولی در گرو دست‌ان باکفایت و مهربان شما همکاران ارجمند است.

سخن پایانی این که، واژگان هم مانند من و شما برای خود دنیایی و حس و حالی دارند. رنگی و بوی و خاصیتی دارند. طعم برخی واژه‌ها به چشم چشایی یکی خوش می‌آید و دل‌پسند است و در ذائقه‌ی دیگری ناگوار و دل‌گزند است. ما براین باوریم که هر قلمرو و کار تازه‌ای زبان و واژگان ویژه‌ای دارد که با زایش اثر، همزاد است. به همین سبب، در این سال‌ها کتاب‌های جدید فارسی دنیای تازه‌ای از کاربست واژگان را در ادبیات آموزش رسمی، گشوده است. حرف تازه و طرح نو، با خود عادت زبانی ویژه‌ای همراه دارد و البته این حرکت، آگاهانه و بخشی از اهداف زبان آموزشی و زمینه‌ساز رشد و گسترش دامنه‌ی زبان فارسی است.

برای نمونه ، کلمه ی « خوانداری » را می توان نام برد که برآمده از یک فعل پربسامد در پهنه ی زبان آموزی است و از دید ساخت هم ، همانندان فراوانی دارد. به نمودار ساختی واژگان زیر ، بنگرید که همه فرایند ساختاری یکسانی دارند ، :

مصدر	بن ماضی	پساوند اسم مصدر ساز «ار»	پساوند صفت ساز «ی»	واژه ی ساخته ده (صفت نسبی)
دیدن	دید	ار	ی	دیداری
شنیدن	شنید	ار	ی	شنیداری
گفتن	گفت	ار	ی	گفتاری
خواندن	خواند	ار	ی	خوانداری
نوشتن	نوشت	ار	ی	نوشتاری

بودجه‌بندی پیشنهادی آموزش فارسی پنجم

مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	فروردین	اردیبهشت
اول تا پنجم	بیست و ششم مهر تا چهارم آبان	بیست و هفتم آبان تا چهارم آذر	بیست و چهارم آذر تا یکم دی	سی‌ام دی تا یازدهم بهمن	سوم تا سیزدهم	---	اول تا دهم
یادآوری	درس ۳	درس ۶	درس ۹	درس ۱۲ (آزاد)	درس ۱۵		درس ۱۷
پنجم تا چهاردهم	چهارم تا پانزدهم دهم	چهارم تا شانزدهم	سوم تا چهاردهم	دوازدهم تا بیست و یکم	سیزدهم تا آخر اسفند	دهم تا بیستم	دهم تا بیستم
درس ۱	درس ۴ (آزاد)	درس ۷	درس ۱۰	درس ۱۳	مرور آموخته‌ها	مرور آموخته‌ها	مرور آموخته‌ها
پانزدهم تا بیستم و سوم	هفدهم تا بیست و ششم	هفدهم تا بیست و سوم	چهاردهم تا بیستم	بیست و پنجم تا سوم اسفند		بیستم تا آخر فروردین	بیستم تا آخر اردیبهشت
درس ۲	درس ۵	درس ۸	مرور آموخته‌ها	درس ۱۴		درس ۱۶	-----
			بیست و یکم تا بیست و نهم				
			درس ۱۱				

ساعات آموزش فارسی پایه ی پنجم در هفته	۷ ساعت
تعداد جلسات اختصاصی آموزش هر درس	۹ تا ۱۱ جلسه

توجه: زمان بندی ارائه شده، با هدف ایجاد انسجام و هماهنگی در آموزش، تدوین شده و پیشنهادی است و به فراخور شرایط آب و هوایی مناطق، موقعیت و امکانات مدارس و به کارگیری روش‌های آموزش فعال و تلفیقی، انعطاف پذیر و قابل تغییر می‌باشد.

بخش اول

کلیات

مقدمه

کتاب فارسی مهارت‌های خوانداری از یک سو بر قلمرو دریافتی یا ادراکی زبان تمرکز دارد؛ لذا درست دیدن، درک خوانداری و درک شنیداری را آموزش می‌دهد و از سوی دیگر با قلمرو تولیدی زبان پیوند می‌یابد و در فرایند یاددهی - یادگیری به ریزمهارت‌های خوانداری مانند رعایت آهنگ، لحن کلام، تکیه، مکث و درنگ در خوانش متن و سخن گفتن انتقادی می‌پردازد.

کتاب فارسی مهارت‌های نوشتاری به قلمرو نمادهای خطی و نوشتاری زبان و به دیگر سخن، به پهنه‌ی مهارت‌های تولید مکتوب زبان می‌پردازد؛ یعنی در کتاب مهارت‌های خوانداری فارسی، زبان‌آموز، اطلاعات و معارف را از طریق متن درس‌ها و آموزه‌ها، دریافت می‌کند و این کار، سبب پرورش ذهن و زبان، گسترش دامنه‌ی واژگان و تقویت توانایی تفکر و تحلیل دانش آموز می‌شود که در گفتار و بیان دیدگاه‌ها و حضور فعال در کارهای گروهی و نقد و تحلیل شفاهی، قابل مشاهده و ارزش‌یابی است؛ اما در کتاب مهارت‌های نوشتاری فارسی، آموخته‌ها (مجموعه‌ی دیدده‌ها، شنیده‌ها، خوانده‌ها و اندیشیده‌ها) در قالب نوشته، نمایان می‌شوند. افزون بر این، در تدوین کتاب مهارت‌های نوشتاری، به موضوع نگارش با رعایت سیر تدریجی و مرحله‌ای، توجه کافی شده است.

رویکرد برنامه‌ی درسی فارسی

رویکرد عام

کتاب فارسی پایه‌ی پنجم، بر بنیاد رویکرد عام "برنامه‌ی درسی ملی جمهوری اسلامی ایران"، یعنی شکوفایی فطرت الهی، استوار است و با توجه به عناصر پنجگانه (علم، تفکر، ایمان، اخلاق، عمل) و جلوه‌های آن در چهار پهنه (خود، خلق، خلقت و خالق)، بر پایه‌ی چهارچوب "برنامه‌ی درسی فارسی دوره‌ی ابتدایی"، سازماندهی و تألیف شده است.

رویکرد ویژه

رویکرد خاص برنامه‌ی زبان‌آموزی بر آموزش مهارت‌های زبانی و فرازبانی یا مهارت‌آموزی، استوار است. به همین روی، همزمان به دو پهنه‌ی مهارت‌های خوانداری و مهارت‌های نوشتاری و نیز مهارت‌های فرازبانی (تفکر، نقد و تحلیل) پرداخته شده است.

هنگامی که دانش‌آموز فارسی زبان، در هفت سالگی وارد مدرسه می‌شود، می‌تواند از زبان فارسی برای انتقال و درک پیام استفاده کند؛ بنابراین به نظر می‌رسد دو مهارت سخن گفتن و گوش دادن را می‌داند. بدیهی است به این ترتیب دو مهارت خواندن و نوشتن است که به عنوان نیاز واقعی برجسته می‌شود. در این هنگام، آموزش آغاز می‌شود و زمانی که زبان‌آموز بتواند متنی را درست و روان با صدای بلند بخواند و املاي بدون غلطی هم ارائه دهد، به نظر می‌آید، هدف حاصل گردیده است و دانش‌آموز دو مهارت دیگر را نیز آموخته

است. سؤالی که مطرح می‌شود این است: "آیا دانش‌آموزی که به این صورت تعلیم دیده است، واقعاً مهارت‌های زبانی را یاد گرفته است؟" پاسخ به این پرسش کاملاً روشن است. نگاهی که در این سبک آموزش حاکم است بسیار سطحی است و از ابتدایی‌ترین مرحله‌ی مهارت‌های زبانی فراتر نمی‌رود.

بر پایه‌ی برنامه‌ی درسی فارسی، تقویت مهارت‌های زبانی هدف اصلی آموزش است. در کتاب فارسی پنجم در ادامه‌ی فارسی چهارم ابتدایی به آموزش سطوح پیشرفته‌ی چهار مهارت اصلی زبان پرداخته شده است.

دیدن :

- تشخیص و تمیز نمادهای خطی و دیداری زبان
- تمرکز و افزایش دقت بصری
- افزایش قدرت استنتاج بصری و شنیداری
- توجه به رفتارهای غیرکلامی در انتقال پیام
- درک پیام دیداری و شنیداری

گوش دادن:

- افزایش تمرکز بر لحن کلام در متون شنیداری
- تلفیق و تفسیر اطلاعات متن متن شنیداری
- رسیدن به استنباط با توجه به متن شنیداری
- تقویت توجه به لحن کلام متناسب با بافت
- درک اطلاعات صریح متن شنیداری
- تفکر و بحث و گفتگو و اظهار نظر در مورد مطالب متن شنیداری

سخن گفتن:

- استفاده از لحن و آهنگ مناسب
- به‌کارگیری گونه‌های مختلف زبان
- انسجام و انتظام در رساندن پیام
- سخن گفتن متناسب با بافت و مخاطب
- سخن گفتن در مقابل جمع
- درک پیام دیداری و سخن گفتن درباره آن
- قصه‌گویی
- شعر خوانی در مقابل جمع .

خواندن:

- توانایی خواندن متن متناسب با محتوای آن
- خواندن نثر و شعر با لحن و آهنگ مناسب
- تفسیر اطلاعات متن
- آشنایی با حروف ربط عاطفی، سببی و تقابلی به عنوان ابزارهای زبانی انسجام متن
- آشنایی با علائم و نشانه‌های ساختار بلاغی شامل روش‌ها و فهرست‌ها با تکیه بر زمان
- آشنایی با دانش زبانی در پهنه ی دیدن، شنیدن و سخن گفتن

نوشتن:

- توسعه‌ی توانایی تبدیل نشانه‌های آوایی و نوشتاری
- گسترش به کارگیری نشانه‌های نگارشی
- زیبا و خوانانویسی
- آشنایی با اجزای جمله ی موضوع در بند
- توانایی انتخاب عنوان موضوع نگارش
- توانایی تولید یک نوشته ی منسجم با رعایت اجزای آن (انشانویسی)
- توانایی نوشتن خاطره ، گزارش، داستان، شرح حال و تحقیق.

اهداف برنامه‌ی درسی فارسی در پایه‌ی پنجم ابتدایی

اهداف برنامه‌ی درسی فارسی پنجم ابتدایی بر بنیاد عناصر پنج‌گانه‌ی برنامه درسی ملی به شرح زیر است:

تفکر و تعقل: (تأمل، استدلال، استنباط، تجربه و تحلیل، توجه، تدبّر، نقد، کشف، درک، حکمت، خلاقیت، پژوهش)

- تفکر و کنجکاوی در خلقت جهان و قدرت خدا و درک زیبایی‌های آفرینش
- تشخیص تضادها، شباهت‌ها و تفاوت‌های واژه‌ها
- استدلال منطقی از طریق رعایت انسجام در سخن گفتن و نوشتن
- استدلال منطقی از طریق درک انسجام پیام شنیداری و خوانداری
- نظم فکری و درست اندیشیدن با ارائه‌ی طبقه‌بندی مفاهیم بر مبنای فرایندهای علمی و منطقی
- توانایی تحلیل نوشته‌ها و گفته‌ها با استفاده از روش قضاوت عملکرد
- توانایی تخیل خلاقانه با استفاده از روش بدیعه‌پردازی
- توانایی تمییز و تشخیص پدیده‌های دیداری، شنیداری.

ایمان، باور و علائق: (پذیرش، تعبد و التزام قلبی)

- تأمل در خصوص نیازهای عاطفی و معنوی خویش
- باور به هدفدار بودن جهان هستی
- نگرش مثبت به مسائل اعتقادی، فرهنگی - تربیتی، ملی و هنری و اجتماعی
- ارج‌گذاری به احساسات و عواطف و افکار دیگران
- بیان مناسب و مؤثر احساسات، عواطف و افکار خود
- ایجاد باور نسبت به جلوه‌های ارزشی انقلاب اسلامی
- علاقه به مطالعه‌ی نوشته‌ها و قصه‌های ساده و مناسب
- علاقه به جنبه‌های زیبایی سخن در گفتار و نوشتار
- نگرش مثبت به مشارکت در جمع و همکاری با گروه.

علم (کسب معرفت، شناخت، بصیرت و آگاهی)

- شناخت علایق و استعداد خویش در عرصه ادبیات فارسی
- گسترش آشنایی با موضوع‌ها و مفاهیم اعتقادی، ملی، فرهنگی - تربیتی، هنری، اجتماعی، علمی
- شناخت نشانه‌ها و معانی مناسب
- تعمیق آشنایی با ساختار زبان فارسی معیار
- آشنایی با ساختار نظم و نثر و نمونه‌های آن

- آشنایی با انواع پاره مهارت‌های خوانداری و نگارشی
- آشنایی مختصر با جلوه‌های هنری زبان
- آشنایی با شیوه‌های خواندن و نوشتن
- آشنایی با شیوه‌های تفکر و پژوهش
- آشنایی با شیوه‌های نگاه کردن، گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن
- شناخت علائم صوری انسجام گزاره‌های متن
- شناخت برخی از چهره‌های علمی
- آشنایی با اهمیت مطالعه و کتاب‌خوانی.

اخلاق: (تزکیه، عاطفه، رشد ملکات نفسانی)

- علاقه به انجام کارهای خوب گروهی و کسب مهارت‌های اجتماعی
- کسب مهارت‌های مقدماتی حوزه ارتباطات و اطلاعات مهارت‌های زبان آموزی
- پایبندی به آموزه‌های دینی و ارزشی در مهارت‌های زبانی
- پایبندی به آموزه‌های دینی و ارزشی در رفتارهای فردی و اجتماعی
- توجه به ارزشهای اخلاقی
- رعایت الگوی اخلاقی بزرگان دین.

عمل: (کار، تلاش، اطاعت، عبادت، مجاهدت، کارآفرینی، مهارت و...)

- مشارکت در کارهای گروهی
- خوانش متون همراه با لذت بردن از اشعار و محتوا
- کسب مهارت در چهار عرصه‌ی خواندن، نوشتن، دیدن و شنیدن
- پایبندی به ارزش‌های دینی - اخلاقی و اجتماعی و فرهنگی در گفتار و نوشتار
- کار و تلاش با روحیه‌ی دوستی وطن و دفاع از میهن.
- توانایی در عمل به آموزه‌های فرهنگی و ادبی مبتنی بر هنجارهای ایرانی-اسلامی
- احترام عملی به مفاخر فرهنگی و ادبی.
- نوشتن متن‌های مناسب.
- خوب سخن گفتن در جمع بر اساس درک متقابل.

عناصر سازه‌ای کتاب فارسی پنجم :

« متن درس»، «درست و نادرست»، «دانش زبانی»، «درک متن»، «درک و دریافت» و «خوانش و فهم».

خواندن / خوانش (مهارت های خوانداری):

خواندن یکی از مهم‌ترین مهارت های زبانی است که در دوره‌ی ابتدایی به طور خاص مورد توجه است. اولین سطح خواندن روخوانی است. روخوانی نیز خود سطوحی دارد که گام اول آن خواندن درست و روان یک متن است. گام بعدی در روخوانی، رعایت لحن و آهنگ متن با توجه به شرایط موجود و متناسب با فضای حاکم بر متن است. در کلاس‌های درس معمولاً به روخوانی صحیح متن پرداخته می‌شود اما توجه به لحن و آهنگ آن مغفول می‌ماند. خواندن زیبا مانند دمیدن روح بر پیکره‌ی بی‌جان متن است. در صورتی که متن با لحن مناسب خوانده نشود، زنده نیست و برای دانش‌آموزان جذابیتی نخواهد داشت.

سطح دوم خواندن، درک متن است که در یک فرایند گام به گام این مهارت در دانش‌آموزان تقویت می‌شود. گام‌های فرایند درک خوانداری از طریق مراحل زیر طی می‌گردد. البته نیازی به آموختن این سطوح به دانش‌آموزان نیست و این مطالب ویژه‌ی معلمان می‌باشد.

- تقویت تمرکز خوانداری و ایجاد عادت صامت خوانی.
- سطح ۱: درک اولیه (دیده و شنیده گویی)
- سطح ۲: استنباط (معنایابی)
- سطح ۳: تلفیق (برهم نهی)
- سطح ۴: تفسیر (معنا سازی)

برای درک بیشتر مفاهیم یاد شده، هر یک را با نمونه، توضیح می‌دهیم:

درک اولیه: درک در لغت به معنای دریافتن، پی بردن و دریافت است (فرهنگ معین). خواست ما از درک اولیه، دریافت دانش و خبرهایی است که آشکارا در متن بیان شده است. مقصود از «دیده و شنیده گویی» بازگفتن آن چیزهایی است که در متن دیده‌ایم یا از متن شنیده‌ایم؛ یعنی بیان دیده‌ها و شنیده‌ها، بی‌کم و کاست؛ مثلاً در درس آمده است " بوعلی یک دانشمند ایرانی است "، و از خواننده پرسیده می‌شود " بوعلی اهل کدام کشور است؟ ". خواننده، اگر هنگام خواندن متن، اندکی تمرکز خوانداری داشته باشد، می‌تواند به سؤال پاسخ دهد، در این صورت می‌گوییم او دانش آشکار و دیده شده‌ی متن را درک کرده است.

استنباط: استنباط در لغت به معنای در آوردن، بیرون کشیدن، دریافت معنی و مفهوم بر اثر تیزهوشی و استخراج حقایق است (فرهنگ معین). این گام، از درک اطلاعات آشکار متن، یک قدم فراتر می‌رود. خواست ما از رسیدن به استنباط، درک مطالبی است که به طور آشکار در متن بیان نشده است بلکه خواننده با توجه به نشانه‌ها و سرنخ‌هایی که در متن آمده است و دانسته‌های پیشین خود درباره‌ی جهان پیرامونش، می‌تواند

بفهمد. برای نمونه، وقتی در متن آمده است "صدای خش خش برگ‌ها در زیر پایش شنیده می‌شد...."، و از خواننده پرسیده می‌شود "داستان متن در چه فصلی اتفاق افتاده است". در این جا کلمه‌ی پاییز، آشکارا در متن نیامده است و خواننده با توجه به صدای خش خش برگ‌ها و با توجه به شناختی که از پیش نسبت به فصل پاییز دارد می‌تواند به معنا و مقصود پرسنده و استنباط از متن برسد. این گونه سؤال‌ها ابتدایی‌ترین سطح درک است اما در سطوح پیشرفته‌تر سؤال‌های ادراکی دشوارتر شده، به دقت و دانش پیشین بیشتری نیاز دارد.

تلفیق: تلفیق در واژه به معنای با هم آوردن، به هم بستن، مرتب کردن، آراستن و برهم نهادن است (فرهنگ معین). منظور از این سطح، کنار هم گذاشتن و برهم نهادن همه‌ی اطلاعات متن و نتیجه‌گیری کردن است. بهترین مثال برای سؤال‌های تلفیق اطلاعات متن، درک سیر رویدادهای متن است. وقتی خواننده متنی را می‌خواند باید رویدادهای آن را به خاطر بسپارد، در این صورت می‌تواند مطالب را با هم تلفیق کند. برای سنجش این موضوع، رویدادهای متن به صورت به هم ریخته به خواننده داده می‌شود و از او خواسته می‌شود طبق ترتیب رویدادهای متن، جمله‌ها را شماره‌گذاری کند. گونه‌ی دیگر از پرسش‌های این سطح به این صورت است که مثلاً در متن یک داستان، دو شخصیت وجود دارد که از خواننده خواسته می‌شود، دو شخصیت را با هم مقایسه کند.

تفسیر: تفسیر در لغت به معنای هویدا کردن، شرح و گزارش کردن و بیان حقیقت معنا و مراد است (فرهنگ معین). این مرحله، در حقیقت، ترکیبی از سطح ۲ و ۳ (تلفیق اطلاعات متن با استنباط) است. در واقع خواننده به این توانایی می‌رسد که تمام اطلاعات و یافته‌ها از متن را با هم تلفیق کند، سپس آن‌ها را با دانش پیشین خود در باره جهان پیرامونش، درآمیزد و بدین سان، به جمع بندی آموخته‌ها برسد تا در پی آن معنای تازه‌ای از جهان متن خوانده شده، بر حسب توانایی ادراکی خویش بسازد.

توجه: سؤال‌های استنباطی، تلفیقی و تفسیری انعطاف بیشتری دارند و هر دانش‌آموز به فراخور درک و دریافت خود می‌تواند پاسخ صحیح دهد اما به این معنی نیست که به تعداد دانش‌آموزان پاسخ وجود دارد.

تحقیقات حاکی از آن است که بسیاری از دانش‌آموزان از مهارت روخوانی برخوردارند و متن را با صدای بلند، روان و صحیح می‌خوانند، اما در بازیابی اطلاعات متن و تعبیر و تلفیق مطالب، عملکرد ضعیفی دارند. پیامد این درک ضعیف متن، در تمامی دروس، نمود خواهد یافت. دانش‌آموز، مسأله ریاضی را می‌خواند، اما درک نمی‌کند که مسأله از او چه خواسته شده است؛ از این رو، در حل آن، دچار مشکل می‌شود. یا هنگامی که دانش‌آموز نمی‌تواند مطالب مطرح شده در کتاب درسی علوم را درک کند، آنها را حفظ می‌کند؛ بنابراین اندکی پس از امتحان، مطالب حفظ شده را فراموش خواهد کرد. این امر موجب می‌گردد که دانش‌آموز از همان دوره‌ی ابتدایی عادت کند که فقط به مهارت کسب دانش، آن هم به صورت سطحی، بسنده کند و به مهارت اندیشیدن دست نیابد. از سوی دیگر، زمانی که اندیشیدن و خلاقیت در امر یادگیری، نادیده گرفته شود، این فرایند به تدریج خسته کننده و کسالت‌آور خواهد شد. در حالی که اگر دانش‌آموزان بتوانند انواع متون را به صورت هدفمند

و همراه با درک و آگاهی بخوانند، از کسب دانش، فراتر خواهندرفت و یادگیری برای آنها، پویا و لذت‌بخش خواهد شد و توانایی استدلال و تولید علم را کسب خواهندکرد.

نتایج آزمون بین‌المللی سواد خواندن (پرلز) نشان می‌دهد دانش‌آموزان ایران در درک متن، عملکرد بسیار ضعیفی دارند. دانش‌آموزان کلاس چهارم ابتدایی در سه دوره آزمون سوادخواندن ۲۰۰۱، ۲۰۰۶، و ۲۰۱۱ شرکت کرده‌اند. جایگاه ایران در پرلز ۲۰۰۱ میان ۳۵ کشور شرکت کننده رتبه‌ی ۳۲، در پرلز ۲۰۰۶ میان ۴۵ نظام آموزشی جهان رتبه ۴۰ است و در پرلز ۲۰۱۱ میان ۴۶ نظام آموزشی جهان ۳۹ بوده است. چنان که ملاحظه می‌گردد، عملکرد دانش‌آموزان ایرانی در آزمون پرلز قابل قبول و مطلوب نیست.

کتاب فارسی پنجم برای تقویت توانایی ادراکی زبان‌آموزان، نگاه ویژه‌ای به درک متن دارد. در پایان هر درس فعالیت "درست و نادرست" و "درک مطلب" به آموزش درک متن می‌پردازد. همچنین صامت خوانی متن‌های "بخوان و بیندیش" و پاسخ به سؤال‌های "درک و دریافت" در انتهای آن‌ها، به ایجاد عادت صامت خوانی و تقویت تمرکز خوانداری، کمک ویژه‌ای می‌کند. در انتهای هر متن شعر نیز سوالات «خوانش و فهم» آمده است. موضوع درک متن در یک فرایند گام به گام، طراحی شده است و سازماندهی عناصر کتاب بر نظامی استوار است. سؤال‌های "درست و نادرست"، "درک مطلب"، "درک و دریافت" و "خوانش و فهم" با توجه به سطوح درک متن، طراحی شده‌اند.

افزون بر این، صفحه‌ی فعالیت‌های درک متن کتاب مهارت‌های نوشتاری، به آموزش سواد ادراکی، اختصاص دارد. در آن بخش نیز سؤال‌هایی از متن "بخوان و بیندیش"، طراحی شده که در راستای پیمودن مراحل آموزش درک خوانداری، سازماندهی شده است. تلفیق مَثَل با حکایت نیز از نقاط قوت این فعالیت‌ها می‌باشد. بهره‌گیری گسترده از «مَثَل»، از ویژگی‌های این کتاب است که اهداف زیر را دنبال می‌کند:

- آشنایی با مَثَل یا ضرب المثل
- درک معانی و مقصود مَثَل‌ها
- کاربرد مَثَل در گفتار
- بهره‌گیری از مَثَل در نوشتار
- پرورش تفکر و خلاقیت‌های ذهنی به کمک مَثَل
- مختصر و مفید گویی (رعایت اصل اقتصاد زبانی) از طریق بهره‌گیری از مَثَل
- تلاش برای کشف روابط محتوایی متن با مَثَل
- تقویت حافظه‌ی زبانی.
- کمک به زایش ذهن و بارورسازی زبان.

ب) واژه‌آموزی:

این بخش، با هدف گسترش و تقویت دامنه ی واژگان پایه‌ی دانش‌آموزان و آشنایی آنان با شیوه های واژه سازی در زبان فارسی معیار، سازماندهی شد. این کار به رشد توانایی های زبانی کمک می کند. گسترش دامنه ی واژگانی دانش‌آموزان، در درک خوانداری و شنیداری و نیز در مهارت سخن گفتن و نوشتن، نمود می‌یابد. در این بخش ارائه‌ی مطالب از آسان به مشکل و با توجه به بسامد فرایند واژه‌سازی است.

واژه‌آموزی کتاب فارسی پنجم		
کلمات مخالف	تماشاخانه	درس اول
واژه + گر واژه = گار	رازی و ساخت بیمارستان	درس سوم
واژه + بن	چنار و کدوبن	درس پنجم
واژه + دوست	دفاع از میهن	درس هشتم
واژه + آمیز	نام نیکو	درس دهم
واژه + نویس	روزی باران می بارید	درس سیزدهم
معنای چون و چو در جمله	کاجستان	درس پانزدهم
ترکیب واژه ها در جمله	کار و تلاش	درس هفدهم

پ) گوش کن و بگو:

▪ مهارت گوش دادن و تربیت سواد شنیداری

درک شنیداری، پیش‌نیاز درک خوانداری است، به همین سبب، لازم است در دوره ی ابتدایی مورد توجه ویژه قرار گیرد. در کتاب فارسی سوم، فعالیت "گوش کن و بگو" از درس یازدهم، برای پرورش تمرکز شنیداری و درک پیام اصلی و دقت در جزئیات متن طراحی شد؛ اما در فارسی چهارم از درس اول فعالیت‌هایی طراحی شده است که موجب تقویت تمرکز و درک شنیداری دانش‌آموزان می‌شود. این فعالیت‌ها سبب می‌شود مهارت شنیداری در یک فرایند سنجیده، به دانش‌آموزان آموزش داده شود. این فرایند به صورت درهم تنیده با دیگر مهارت‌ها در پایه ی پنجم به صورت توسعه یافته تقویت می شود.

پرورش و تقویت «سواد شنیداری»، اصلی‌ترین هدف این بخش است. مقصود ما از سواد شنیداری، دریافت و کسب دانش و اطلاعات از راه گوش دادن هدف مند، است؛ آگاهی‌هایی که از راه دریچه های گوش و توانایی خوب گوش دادن، حاصل می شود.

سواد شنیداری هم مانند دیگر مهارت ها به پرورش و مراقبت نیاز دارد. به همین سبب، ما از واژه ی «تربیت» در این جا بهره گرفته ایم؛ یعنی مهارت خوب گوش دادن و از راه گوش، ذهن و زبان را پروردن، گام ها و مراحل ی دارد تا مبتنی بر برنامه و اهداف زبان آموزی تربیت گردد و به رشد موثری برسد. اگر تربیت شنیداری، درست اتفاق بیفتد؛ درک شنیداری هم در پی آن، حاصل خواهد شد.

فرایند مهارت گوش دادن فعال و رسیدن به ادراک شنیداری عبارتند از:

- گام اول: تمرکز شنیداری، دانش آموزان با تمرکز کافی به متن شنیداری گوش بدهند.
 - گام دوم: درک شنیداری، اطلاعات آشکار متن شنیداری را درک کنند.
 - گام سوم: تشخیص و یادسپاری، سیر رویدادهای متن شنیداری را تشخیص دهند و به یاد بسپارند.
 - گام چهارم: برهم نهی یا تلفیق، اطلاعات متن شنیداری را تلفیق کنند.
 - گام پنجم: کشف و معنا سازی، اطلاعات متن شنیداری را تفسیر کنند.
- در اجرای این فعالیت ها، متن شنیداری برای دانش آموزان پخش می شود، آن ها با دقت گوش می کنند و به پرسش های مربوط به آن پاسخ می دهند. دانش آموزان نباید متن یاد شده را قبلاً دیده یا شنیده باشند. به همین سبب، این متن ها در کتاب درسی نیامده است. معلّمان گرامی لازم است توجه داشته باشند که اگر کلاس آن ها کارافزارهای پخش متن شنیداری را ندارد یا لوح فشرده ی متن های شنیداری دریافت نشده، این فعالیت را رها نکنند. خودشان متن را بخوانند یا یکی از دانش آموزان که در خواندن، تسلّط کافی دارد، متن را بخواند. متن های شنیداری در پیوست انتهای کتاب راهنمای معلّم ارائه شده است.
- در انجام فعالیت ها، لازم است دانش آموزان با دقت به متن شنیداری گوش فرادهند. این کار، حافظه ی شنیداری آنان را رشد می دهد و قدرت تصویرسازی های ذهنی دانش آموزان را می پروراند. پس از این پویه های ذهنی، می توانند به پرسش های مربوط به آن متن، پاسخ دهند.

قصه های گوش کن وبگو	
درس چهارم	قصه ی کرم شب تاب - بازنویسی از کتاب کلیله و دمنه
درس نهم	قصه ی پرواز روباه - نوشته ی فرهاد حسن زاده
درس چهاردهم	قصه ی صدای سکه - نوشته ی محمّد میرکیانی

ت) «تصویر خوانی و صندلی صمیمیت» و «شعر خوانی و صندلی صمیمیت» و «نمایش»:

▪ مهارت سخن گفتن

توانایی خوب سخن گفتن، عامل مهمی در رشد و شکوفایی فکری به شمار می‌آید. از این رو، نیکو گفتاری و پرورش فن بیان، در فرهنگ و آموزه‌های ما بسیار با اهمیت است. خداوند، در قرآن مجید می‌فرماید:

«قُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ... به بندگانم بگو که سخن بهتر را به زبان آورند...» (سوره اسراء، آیه ۵۳)

آموزش سخن گفتن و پرورش "فن بیان" با برنامه‌ای مشخص از کتاب فارسی سوم ابتدایی، آغاز گردید. فعالیت‌های فارسی چهارم در تکمیل مهارت سخن گفتن، طراحی ویژه‌ای داشت و اکنون در پایه ی پنجم همین مهارت، تداوم و توسعه می‌یابد.

در فارسی سوم آموزش با فعالیت تصویری "نگاه کن و بگو" آغاز می‌شد. تصاویر به گونه‌ای انتخاب شده بودند که به کمک آن‌ها موضوع در ذهن دانش‌آموز طبقه‌بندی شود و منسجم سخن بگوید. در اواسط کتاب، فعالیت "صندلی صمیمیت" جایگزین "نگاه کن و بگو" شده بود و در واقع آموزش سخن گفتن یک گام ارقا را نشان می‌دهد و دانش‌آموز تنها با یک موضوع، بدون ارائه‌ی تصویر، سخن می‌گوید. این فعالیت، سخن گفتن منسجم و پیوسته به موضوع را آموزش می‌دهد و تمرینی برای سخن گفتن مناسب در برابر جمع و پرورش فن بیان در کودکان است. اندیشیده و بانظم و ترتیب سخن گفتن، پیش درآمد درست نویسی و نوشته‌ی خلاق است.

در کتاب فارسی چهارم فعالیت صندلی صمیمیت با دو عنوان "تصویرخوانی و صندلی صمیمیت" و "قصه‌گویی و صندلی صمیمیت" در به چشم می‌خورد. در کتاب فارسی پنجم فعالیت‌های «تصویرخوانی و صندلی صمیمیت» و «شعر خوانی و صندلی صمیمیت» در راستای تقویت مهارت سخن گفتن طراحی شده است. در این بخش، منسجم سخن گفتن، صحبت کردن در مقابل جمع و متناسب با بافت و مخاطب، سخن گفتن آموزش داده می‌شود. فعالیت‌ها در این بخش به گونه‌ای طراحی شده است که دانش‌آموز بتواند ابتدا مطالب را در ذهن خود طبقه‌بندی و بعد صحبت کند.

ث) دانش زبانی :

شماره درس	نام درس	موضوع
درس دوم	فضل خدا	لحن و آهنگ
درس چهارم	بازرگان و پسران	خوب گوش دادن
درس ششم	سرود ملی	اهمیت زبان فارسی
درس نهم	نام آوران دیروز امروز فردا	فضا سازی در سخن
درس یازدهم	نقش خردمندان	کاربرد واژه
درس چهاردهم	شجاعت	گسترش واژه
درس شانزدهم	وقتی بوعلی کودک بود	خوب دیدن

ج) « املا و واژه آموزی »، « املا و دانش زبانی »، « درک متن » و « نگارش » در کتاب نوشتاری.

نوشتن :

نوشتن ز گفتن، مهم تر شناس به گاه نوشتن، به جای آر، هوش

یکی از راه های انتقال اندیشه و احساس، نوشتن است. در بیت بالا «مسعود سعد سلمان»، نوشته را از سخن گفتن برتر دانسته است اما تاکید می کند که هنگام نوشتن باید از هوش و خرد بهره بگیریم. نوشتن در عین حال که پیچیده ترین مهارت زبان آموزی است، شیرین ترین آن نیز می باشد. پس از تولید شفاهی زبان که فرصت آن در کتاب خوانداری برای دانش آموزان فراهم شده، تولید کتبی در قالب فعالیت های املائی، درک متن و نگارش در کتاب نوشتاری صورت می گیرد. در بخش نگارش در پایه ی پنجم، موضوع های زیر، آمده است:

- تصویر نویسی
- آموزش شرح حال نویسی،
- خلاصه نویسی،
- تبدیل نظم به نثر،
- تحقیق و تحقیقی نویسی،
- گزارش نویسی.

دانش آموزان در سال قبل بند نویسی را فراگرفتند و در نگارش متن خود از آن استفاده می کنند. درک متن خوانداری و نوشتاری هم به بهبود سواد خوانداری و توسعه ی مهارت درک متن می انجامد. فعالیت های املائی نیز به تقویت مهارت املانویسی در کنار املائی تقریری کمک می کنند. مهارت نوشتن به نویسندگان، امکان می دهد تا پس از تفکر و تأمل، نوشته های خود را بازنگری و ویرایش کند. نویسندگان هرچه در به کارگیری هنجارهای نگارشی توانا تر باشد، منسجم تر خواهد نوشت.

نوشتن سطوحی دارد، املا یکی از سطوح مقدماتی آن است. املا خود شامل مراحل است که از آن جمله می‌توان به نوشتن درست نشانه‌ها، توانایی تبدیل نشانه‌های آوایی به نوشتاری و توانایی خوانا و زیبانویسی اشاره کرد. رِوَنویسی، غیرفعال است اما املا از آن پیچیده تر و بارز تر است.

سطح دیگر نوشتن، نگارش و انشا است، آموزش نگارش در پایه‌ی سوم ابتدایی با بندنویسی شروع شد و در فارسی چهارم با ساختار بند و گونه‌های بند (روایی و توصیفی)، آموزش نگارش، تداوم یافت. در فارسی پایه ی پنجم با تکیه به آن آموخته‌ها به توانایی نگارش و رسیدن به نوشتن خلاق بیشتر توجه داریم و آن چه مهم است، کمک به قدرت آفرینشگری و پرورش این توانایی است؛ از این رو، چیرگی ساختار نوشته و قالبی کردن ذهن از لغزش‌هایی است که آگاهانه از آن پرهیز شده است.

آموزش مهارت نوشتن و نوشتن خلاق به هدایت و نظارت علمی و آموزشی آموزگاران محترم، وابسته است. کاراترین راهبرد در پیشبرد سطح دانش‌آموزان در تقویت توانایی انشانویسی، ورزش‌های ذهنی- زبانی و تجربه‌های قلمی ساده‌ی آنان است. باید برای زایش ذهن و بارش مغزی، فرصت ایجاد کنیم و بگذاریم بچه‌ها بی دغدغه ی ساختار و قالب، بنویسند.

(د) « تفکر »، یکی از مهارت های فرا زبانی

در آموزش‌های نوین، بر پرورش تفکر و خردمندی و تعقل، بسیار تأکید نموده، از تقلید و تکرار مطالب، بدون درک صحیح آنها پرهیز می‌کنند.

حضرت علی (ع) در زمینه ی اهمیت درک، می فرماید: « ارزش درک و فهم مطالب به مراتب بهتر از تکرار و خواندن است».

علامه محمد تقی جعفری در باره ی نقش «تعقل» در تربیت اسلامی و اهمیت آن در قرآن کریم می‌گوید: «این ماده در قرآن مجید با عبارات گوناگون موكداً مورد تذكر قرار گرفته است. با کلمه ی «تفکر» در ۱۶ آیه، با کلمه ی «عقل» در ۴۹ آیه، با کلمه ی «لُب» به معنای عقل ناب و تعقل عمیق، در ۱۶ آیه».

به همین سبب، در اسلام روی تعقل و تفکر، بسیار تأکید شده، ساعتی تفکر، بالاتر از هفتاد سال عبادت به شمار رفته است .

استاد شهید مطهری اشاره می کند علم افراد ممکن است دو گونه باشد دانسته هایی که فرد حفظ کرده علم مسموع و دانسته هایی که حاصل تجربه و تحلیل فکری است علم مطبوع .

برنامه‌ی آموزش زبان فارسی در دوره‌ی ابتدایی نیز به تفکر، خردمندی و بهره گیری از نیروی عقل در موقعیت های اجتماعی و شرایط زندگی به عنوان مهارت های فرازبانی، توجهی ویژه دارد و با همین رویکرد به تدوین محتوا پرداخته است؛ تا زمینه ی مناسب برای رشد این شایستگی در دانش آموزان فراهم آید.

معلمان باید در طراحی آموزشی خود به ویژه در درس فارسی، ترغیب دانش آموزان به تفکر مداری و دوری از حافظه محوری را مورد تأکید قرار داده، فعالیت های تفکرمحور با رویکرد حل مسئله را در متن فعالیت آموزشی خود بگنجانند.

هنگامی که از مهارت‌های زبانی با عناوین مختلف از جمله مهارت‌های اصلی، فرازبانی، پایه و چهارگانه سخن به میان می‌آید، ترتیب و توالی آنها عمدتاً به صورت گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن است.

اگرچه همزمان با پیدایش شیوه‌های آموزش زبان و گسترش بحث‌های نظری، مسایل گوناگون دیگری از قبیل ضرورت‌های محیطی، ارتباط فرهنگی، تعامل بین فرهنگی، جامعه‌شناسی زبان مقصد و غیره در مورد مهارت‌های چهارگانه مطرح می‌شد، ولی در ادبیات آموزش زبان، اصطلاح جدیدی برای آن ابداع نگردید. در آخرین دهه قرن گذشته میلادی، در متون تحقیقی آموزش زبان، از مهارت جدیدی با عنوان کلی مهارت پنجم «تفکر» به میان آمد.

مهارت‌های چهارگانه یادشده ی زبانی را می‌توان از زوایای مختلف دسته‌بندی نمود. این مهارت‌ها از دیدگاه نحوه ی برقراری ارتباط به دو مهارت «کتبی» خواندن و نوشتن و مهارت «شفاهی» گوش دادن و سخن گفتن و از دید گنشی دانش آموز به دو «مهارت تولیدی» (سخن گفتن و نوشتن) و «مهارت درکی» (گوش دادن و خواندن) تقسیم می‌شوند. از منظر تحلیل داده‌های زبانی، این دسته‌بندی به دو «مهارت پردازشی» شنیدن و خواندن و «مهارت افزایشی» صحبت کردن و نوشتن و از زاویه مسير حرکت داده ها و نحوه دریافت و ارسال پیام به دو «مهارت ورودی» گوش دادن و خواندن و «مهارت خروجی» سخن گفتن و نوشتن، قابل تقسیم می‌باشند.

کسب هریک از مهارت‌های زبانی، توانایی‌های متناسب و متفاوتی را در زبان‌آموز ایجاد می‌کند. مهارت گوش دادن به زبان آموز در تقویت سواد شنیداری به منظور درک پیام گوینده، کمک می‌کند، مهارت سخن گفتن توانایی انتقال مقصود را پرورش می‌دهد، مهارت خواندن موجب توانایی زبان‌آموز در درک مطلب و استنباط پیام متن می‌گردد و مهارت نوشتن، توانایی زبان آموز را در انتقال پیام، در قالب نوشتار به دنبال دارد. «در حال حاضر و در پی تغییر نگرش نسبت به زبان، برخی از متخصصان آموزشی، کسب صرف دانش زبانی را دیگر به معنای توانایی زبان‌آموز در برقراری ارتباط کامل و موفق نمی‌دانند و به همین جهت علاوه بر مهارت‌های چهارگانه، لزوم کسب مهارت دیگری را نیز در فرآیند آموزش زبان مورد تأکید قرار داده‌اند. از این مهارت تحت عنوان «مهارت پنجم» نام برده می‌شود، مهارت پنجم مقدمه‌ای برای آمادگی زبان‌آموز و اعتماد به نفس بیشتر وی در جهت تولیدات شفاهی می‌باشد. اطلاق عنوان پنجم برای مهارت‌ها و توانایی‌های تفکرمدارانه، به معنای وجود مهارت‌های اول تا چهارم در آموزش زبان و اولویت‌های آنها بر اساس اعداد نیست. اطلاق عدد پنج به مهارت پنجم الزاماً به معنای کسب این مهارت پس از مهارت نوشتن نمی‌باشد. به طوری که این مهارت در جایگاهی پیش از مهارت‌های گوش دادن و سخن گفتن قرار می‌گیرد و مقدمه‌ای بر مهارت نوشتن محسوب می‌شود. مهارت پنجم به معنای تفکر به تقویت مهارت نوشتن منجر می‌گردد». (حقانی، ۱۳۸۴، ص ۵).

روش های آموزش :

معلمی، هنری چند سویه است. یک سوی آن توانایی های علمی و تخصصی است؛ سوی دیگر، برخورداری از هوش و خلاقیت فکری و سوی دیگر آن، توانایی های زبانی است و... اما یکی از اضلاع بسیار مهم و کارا در معلمی، روشمندی و شیوه ی بازنمایی دانش و علم موضوع آموزش و یادگیری است. اعتلای کیفیت آموزش و ثمربخشی معلمان در زمینه ی بهبود یادگیری شاگردان، به حرفه ای شدن معلمان و میزان توانایی آنان در بهره گیری از روش های متنوع و فعال، بازبسته است. معلم حرفه ای کسی است که به شناخت علمی و مهارت های عملی در راستای رشد و شکوفایی استعدادهای فطری خود، مجهز باشد و از روش های نوین آموزش در کلاس و آموزش بهره ببرد.

برای آشنایی معلمان با روش های آموزش، در فصل دوم این کتاب، روش های آموزش علمی متناسب با محتوای هر درس به صورت پیشنهادی ارائه شده است. معلمان عزیز می توانند با توجه به فضای فیزیکی کلاس، موقعیت جغرافیایی و بومی، وضعیت روحی دانش آموزان، وضعیت آب و هوای منطقه، امکانات مدرسه، توانایی های شخصی و خلاقیت های فردی خود، حس و حال دانش آموزان، روش ها و الگوها را جابجا نمایند. روش های آموزش پیشنهادی در این کتاب منطبق با سطح توانایی های جسمی و ذهنی دانش آموزان پایه ی پنجم طراحی شده اند و در مواقعی مراحل آموزش براساس مبانی نظری و با رعایت اصل انعطاف پذیری، دستخوش تغییر و ساده نویسی شده است تا معلمان بتوانند به صورت کاربردی از آنها بهره ببرند. اضافه یا کم نمودن مراحل تعریف شده، در روش ها و الگوهای آموزش از جانب معلمان بلامانع است.

هدف از به کارگیری روش های مختلف در آموزش، ایجاد تنوع و جذابیت در محیط یادگیری و دلنشین کردن موضوع آموزش است. در این نگاه، معلم از متکلم وحده بودن به تسهیل کننده ی فرایند یاددهی - یادگیری تغییر نقش می دهد و از استعدادهای و مسئولیت پذیری دانش آموزان در جهت بهبود وضعیت آموزشی بهره می گیرد. در کتاب های راهنمای معلم فارسی سوم و چهارم به صورت مبسوط به چهار روش «قضاوت عملکرد»، «روش آموزش اعضای گروه»، «کارایی گروه» و «روشن سازی طرز تلقی» با تأکید بر فعالیت های گروهی، همیاری و مشارکتی که در دوره ی ابتدایی جایگاه ویژه ای دارد، پرداخته شد. در این کتاب نیز روش های مفید دیگری ارائه شده است که در پی، نمایه ی درس ها و روش های پیشنهادی هر یک را آورده ایم.

توجه، کاربست روش در فرایند یاددهی - یادگیری نشان از ذهن طبقه بندی شده، آموزش طراحی شده و با برنامه دارد. این نوع آموزش، اثرگذار و مفید خواهد بود اما باید به هوش باشیم که خود روش ها و مراحل آن، دامی بر دست و پای خلاقیت فردی ما نشوند و ما را در تنگنای خود، گرفتار نسازند.

روش های پیشنهادی آموزش درس های فارسی پنجم

آبشخور اصلی روش در نظریه و الگو، نهفته است. یعنی هر روش، ریشه در الگو و نظریه علمی ویژه ای دارد. کاربران روش ها لازم است به این پیوستگی از نظریه تا عمل، توجه داشته باشند و در به کارگیری هر روش، پس زمینه های فکری و باورشناختی آن را مطالعه نمایند.

بهره گیری از روش در فرایند یاددهی - یادگیری، بیانگر ذهنی علمی و طبقه بندی شده است و سامان نظام مند کارها و انسجام فکری معلم را نشان می دهد. بنابراین، روش باید به آموزش ما جهت بدهد تا از زمان به گونه ی موثرتر استفاده شود؛ رعایت تناسب میان ویژگی های روش و محتوا با خواست ها و حال و هوای فراگیران و آموزنده از موضوع های بسیار با اهمیت است که نباید به سادگی از آن گذشت.

البته روش فقط باید تسهیلگر آموزش و اثرگذار در یادگیری باشد و اگر خود روش به قید و بندی بر دست و پای ذهن آموزگار تبدیل شود، خلاقیت فردی را از او می گیرد و تقلید تنها از یک قالب بی روح، هیچ تاثیری ندارد. به همین سبب ما از واژه ی « پیشنهادی » بهره گرفته ایم تا این گونه برداشت نشود که حتما باید هر درس را بر پایه ی روشی آموزش دهید که این جا ذکر شده است، انعطاف پذیری از اصول برنامه ی زبان آموزی است. بنابراین، از روش ها به اندازه ای بهره می گیریم که به آموزش و میزان اثرگذاری آن کمک کند.

نام درس	روش تدریس	نام درس	روش تدریس
درس یک : تماشاخانه	روش نمایشی با تلفیقی از روش مشارکتی ساده (بحث گروهی)	درس نه : نام آوران دیروز، امروز، فردا	تفکر استقرایی
درس دو : فضل خدا	دریافت مفهوم	درس ده : نام نیکو	قضاوت عملکرد
درس سه : رازی و ساخت بیمارستان	حل مسئله	درس یازده : نقش خردمندان	الگوی بدیعه پردازی
درس چهار : بازرگان و پسران	قضاوت عملکرد	درس دوازده : آزاد	قضاوت عملکرد
درس پنج : چنار و کدوبن	ایفای نقش + قصه گوئی	درس سیزده : روزی که باران بارید	بحث گروهی
درس شش : سرود ملی	اعضای گروه	درس چهارده : شجاعت	روشن سازی طرز تلقی
درس هفت : آزاد	بارش فکری	درس پانزده : کاجستان	ایفای نقش (نمایش خلاق و قصه گوئی)
درس هشت : دفاع از میهن	مشارکتی ساده و واحد کار	درس شانزده : وقتی بوعلی کودک بود	ایفای نقش با تنظیم سناریو
		درس هفده : کار و تلاش	ایفای نقش به صورت شعر و قصه گوئی

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

با توجه به این که برنامه‌ی زبان‌آموزی بر نگرش شبکه‌ای استوار است؛ همه‌ی مهارت‌های زبانی به صورت در هم تنیده آموزش داده می‌شوند. یعنی همزمان با خوانش متن، سواد دیداری، تصویربرداری ذهنی، درک و دریافت و ضبط شکل نوشتاری کلمات نیز تقویت می‌شود. بنابراین به هنگام آموزش مهارت‌های خوانداری یا شفاهی زبان، مقدمات مهارت‌های کتبی یا نوشتاری نیز آموخته می‌شود.

پس ارزشیابی نیز باید با آموزش، در هم تنیده باشد و از شیوه‌های آموزش متاثر باشد؛ ارزشیابی کیفی (توصیفی) این فرصت را در پایه‌ی پنجم فراهم نموده است.

معلم‌ان با به‌کارگیری درست و منطقی ارزشیابی کیفی به عنوان ابزاری در خدمت آموزش، می‌توانند از این طریق، فرایند یادگیری را در محیط فعال و پویای کلاس، بهبود بخشند.

■ معلم‌ان می‌توانند با استفاده‌ی به موقع از ابزارهای ارزشیابی کیفی به اطلاعات معتبر و مستند برای شناخت دقیق و همه‌جانبه‌ی فراگیران دست یابند و بر اساس تفاوت‌های فردی آنان به حذف مقایسه‌ی دانش آموزان بپردازند و هر کس را با توجه به توانایی‌های خودش مورد سنجش و ارزیابی قرار دهند.

■ در ارزشیابی کیفی با ارائه‌ی بازخوردهای مناسب، می‌توان فضای روانی و عاطفی مطلوب را برای اولیا و دانش‌آموزان فراهم آورد.

■ ارزشیابی کیفی فرصت خوبی برای شناخت استعدادهای دانش‌آموزان فراهم می‌کند و یک معلم متعهد با شناساندن این توانایی‌ها به بچه‌ها، فضای تقویت انگیزه‌ی یادگیری و مهارت خودارزیابی و اعتماد به نفس را برای آنان ایجاد می‌کند.

ارزشیابی کیفی، فرایندمحور است تا معلم بتواند به توانایی‌های دانش‌آموزی که باورش دارد، در طول فرایند آموزش و یادگیری، بها ببخشد و بتواند در خصوص پیشرفت تحصیلی - تربیتی دانش‌آموزانش، مطابق با مجموعه مستندات فرایندی و تکوینی، در یک دوره‌ی زمانی معنادار، و نه بر اساس یک ورقه‌ی امتحانی پایانی، که معلوم نیست در چه فضای روانی به بار نشسته و شکل گرفته، دآوری کند و تصمیم بگیرد. ارزشیابی کیفی فضای مقایسه‌ی هر دانش‌آموز با خودش را شکل می‌دهد تا هر دانش‌آموز خودش باشد و طعم تلخ شکست و قالبی بار آمدن را مرور نکند. یعنی مدرسه، نقش بی‌بدیلی برای جستجو، دست ورزی، حل مسئله، پرورش خلاقیت و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، در کیفیت بخشی به برنامه‌های مدرسه، دارد؛ یعنی مدرسه، محیطی باشد برای جستجو، دست ورزی و حل مسئله، پرورش خلاقیت، و مکانی برای ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، در کیفیت بخشی به برنامه‌های مدرسه، نقش بی‌بدیلی دارد و در حقیقت، کانون اصلاحات نظام‌های آموزشی به حساب می‌آید و همواره ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای قضاوت صحیح، تصمیم‌سازی درست و اقدام آگاهانه می‌باشد.

معلم‌ان محترم باید با بهره‌گیری اصولی از شیوه‌ی ارزشیابی کیفی و به کارگیری اطلاعات لازم، معتبر و مستند، برای شناخت دقیق و همه‌جانبه‌ی فراگیران در ابعاد مختلف یادگیری با استفاده از روش‌ها و ابزارهای

مناسب سنجش، همانند آزمون‌ها (به ویژه آزمون‌های عملکردی)، پوشه ی کار، مشاهدات را فراهم نموده تا بر اساس آن، بازخوردهای کیفی مورد نیاز، برای کمک به یادگیری بهتر، در فضای روانی – عاطفی مطلوب‌تر را ارائه نمایند.

رویکرد ارزشیابی کیفی در فارسی پایه پنجم ابتدایی:

- فراهم نمودن زمینه ی مشارکت فعال دانش‌آموز و اولیا در فرایند ارزشیابی چهار مهارت زبان آموزی (سخن گفتن، گوش دادن، خواندن و نوشتن)
- استفاده ی بهینه از ابزارهای متنوع ارزشیابی کیفی در جمع‌آوری اطلاعات، متناسب با اهداف دروس فارسی و مبتنی بر عرصه ها و عناصر برنامه ی درسی ملی
- بهره‌گیری از نتایج ارزشیابی کیفی در رفع موانع یادگیری دانش‌آموز و ارتقا توانمندی‌های وی در مهارت‌های زبان‌آموزی و مهارت فرازبانی تفکر و نقد
- تقویت فعالیت‌های گروهی و مشارکتی در فرایند یاددهی و یادگیری عناصر سازه‌ای کتاب خوانداری و نوشتاری.

اهداف ارزشیابی کیفی – توصیفی در فارسی پنجم ابتدایی:

- افزایش بهداشت روانی محیط یاددهی – یادگیری درس فارسی و ایجاد فضایی لذت بخش و علاقه‌مندی به ادبیات فارسی به عنوان میراث گران سنگ و معتبر
- کمک به رشد همه جانبه و متعامل دانش‌آموزان در چهار مهارت زبان آموزی، با افزایش شناخت آنان از طریق ابزارهای مختلف ارزشیابی
- ایجاد فضای رقابت سالم و انگیزه‌ی تلاش بیش‌تر در دانش‌آموزان نسبت به یادگیری آموزه‌های زبان فارسی
- رشد خلاقیت و افزایش روحیه‌ی پرسشگری در خصوص محتوای دروس و انجام فعالیت‌های یادگیری در کتاب‌های خوانداری و نوشتاری

توصیه‌های کلی به معلمان در بهبود فرایند ارزشیابی کیفی درس فارسی پنجم:

- شناسایی عوامل مؤثر در فرایند یاددهی – یادگیری دانش‌آموزان به‌جای شناسایی میزان یادگیری آنان
- استفاده‌ی متنوع از ابزارهای ارزشیابی کیفی به جای آزمون‌های کتبی پیاپی
- استفاده‌ی صحیح و دقیق از عبارت‌های کیفی – توصیفی در ارائه ی بازخورد به خانواده ها
- تغییر نقش انفعالی و پاسخ‌دهندگی دانش‌آموزان (به سؤالات طرح شده)، به نقشی فعال در جریان سنجش از طریق خودارزیابی و مشارکت در تولید ابزارها
- تغییر نقش معلم از تهیه و تولیدکننده ی سؤالات آزمون‌ها و اجرای آن‌ها به فراهم آورنده ی زمینه‌ی باری دانش‌آموز در ارتقا سطح تلاش و کوشش در یادگیری فارسی
- تأکید بر ابعاد مختلف یادگیری مبتنی بر وجوه شخصیتی، به جای تأکید بر دانش و معلومات

- ایجاد در هم تنیدگی بین ارزشیابی و آموزش به صورت جریانی پیوسته و توأمان
- توجه به عملکرد واقعی دانش‌آموز در جریان یادگیری مهارت‌های زبانی به جای توجه به محفوظات.

انتظارات از آموزگاران پایه ی پنجم در ارزشیابی کیفی درس فارسی:

- معلّم با به کارگیری ارزشیابی کیفی، یادگیری مهارت خواندن، نوشتن و سخن گفتن و گوش دادن را از سطح قابل قبول به سطح بسیارخوب، عمق و بهبود بخشد.
 - با برقراری رابطه ی انسانی و استفاده از ابزارهای ارزشیابی کیفی، نگرش مطلوبی نسبت به یادگیری درس فارسی در دانش‌آموزان ایجاد کند.
 - با کاهش بازپرسی‌های پیوسته و ملال آور و تعدد امتحانات کتبی، بهداشت روانی کلاس فارسی را افزایش دهد.
 - با شفاف‌سازی انتظارات آموزشی خود از درس فارسی، اعتماد به نفس، انگیزش تحصیلی و استقلال عمل دانش‌آموزان را افزایش دهد.
 - با بازخوردهای پی در پی دوستانه و صادقانه به شناسایی وضعیت پیشرفت دانش‌آموز کمک نموده و روحیه‌ی نقدپذیری در دانش‌آموز را تقویت نماید.
 - معلّم در قالب ارزشیابی کیفی، توانایی اصلاح و بهبود فرایند یادگیری و خودتنظیمی را به دانش‌آموز آموزش دهد.
- در ادامه ی این فصل جدول ارزشیابی کیفی فارسی پنجم می‌آید که مبتنی بر آن، پیشنهادات و الگوهای کاربردی در هر درس، جهت استفاده‌ی معلّمان محترم گنجانده شده است.
- در این کتاب، متناسب با ساختار هر درس، نمونه‌ای از انواع ارزشیابی کیفی و ابزارهای گردآوری اطلاعات، ارائه گردیده است که از طریق آنها بهبود یادگیری، افزایش بهداشت روانی کلاس، افزایش روحیه‌ی نقدپذیری، اعتماد به نفس، حس مشارکت و مهارت خود تنظیمی در دانش‌آموزان ایجاد می‌شود. معلّمان توجه داشته باشند که از همه‌ی ابزارهای ارزشیابی مثل آزمون‌های عملکردی، پوشه‌ی کار، مشاهده، فهرست واری و... به دور از افراط و باحفظ تعادل براساس مقتضیات کلاس و نوع روش درس و روحیات دانش‌آموزان، استفاده کنند و از مداخله‌های مؤثر در مواقع لزوم بهره ببرند.

بخش دوم

بررسی درس ها

ادبیات فارسی با همه‌ی اجزا و ارکان زندگی روزمره‌ی دانش‌آموزان در هم تنیده است؛ لذا با تأکید فراوان از معلمان گرامی درخواست می‌گردد با تعهد و تلاش، برای همه‌ی عناصر سازنده‌ی کتاب فارسی اهمیت قائل شوند. روش‌ها، شگردها و پیشنهادهایی که در این فصل به صورت درس به درس ارائه گردیده، تلنگری بر گستره‌ی دانش و خلاقیت معلمانی است که در کلاس آموزش فارسی، خالق زیبایی‌هایی شگرف خواهند بود.

سخنی با معلمان محترم کلاس‌های چند پایه

در نظام آموزش رسمی ما کلاس‌های ۶ پایه بر اساس دو دوره‌ی ابتدایی و متوسطه تا سال ۱۳۴۵ رواج داشت و از مهر ماه ۱۳۴۵ آموزش رسمی به سه دوره‌ی ابتدایی، راهنمایی و متوسطه تقسیم گردید و دوره‌ی آموزش ابتدایی ۵ ساله شد؛ از سال ۱۳۹۱ با تصویب برنامه‌ی درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، نظام آموزش ۳+۳+۶ به اجرا در آمد و دوره‌ی ابتدایی در شش سال، سازماندهی گردید.

از آغاز تا کنون در نظام آموزشی ما کلاس چندپایه، برنامه‌ی آموزشی مستقل از آموزش رسمی و دارای معلم و کتاب ویژه نبوده است و این خود سرآغاز پیدایی گره‌ها و مشکلات آموزشی است. مقصود از کلاس‌های چند پایه "کلاسی است با حضور دانش‌آموزان دو یا چند پایه‌ی تحصیلی که با تدریس یک معلم و در یک کلاس درس تشکیل و اداره می‌شود" (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۴). برخی از مشکلات این گونه مدارس:

۱. مشکل نیروی انسانی: در کلاس چند پایه، معلم علاوه بر تدریس محتوای آموزشی همه‌ی برنامه‌های درسی، امور اداری مربوط به مدیر، متصدی امور دفتری، وظایف مربی بهداشت، معلم ورزش و... را به عهده دارد.
۲. الگوی آموزشی: آموزش چندپایه، به دلیل داشتن شرایط ویژه، نیازمند تغییر و طراحی الگوی ویژه است.
۳. آموزش: معمولاً معلمان برای تدریس در این کلاس‌ها، آمادگی، اطلاعات و تجربیات مناسب ندارند و از آموزش لازم و ویژه که زمینه‌ساز تجربه‌ی عملی و تفکر جدی درباره‌ی تدریس چندپایه باشد؛ برخوردار نیستند.
۴. سازماندهی برنامه‌ی درسی: برنامه‌ی درسی غیر قابل انعطاف و پایه محور، مشکل دیگری است که در آموزش چند پایه وجود دارد؛ آموزش مطالب و مفاهیم یکسان با کلاس‌های عادی، در زمان کم با حجم زیاد و کمبود امکانات برای معلمی که معمولاً آموزش خاصی ندیده، معلم را به آزمایش و خطا دچار می‌کند.
۵. موقعیت جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی: اکثر کلاس‌های چند پایه (۳۰ درصد کلاس‌های روستایی) در مناطق محروم روستایی، مناطقی با جمعیت کم، کمبود امکانات، مشکلات اقتصادی با تفاوت‌های زبانی و گویش‌های محلی (مسئله‌ی دوزبانگی) قرار دارند.

۶. وقت: یکی از مشکلات معلمان چندپایه کمبود وقت است. براساس استانداردهای جهانی آموزش و پرورش مدت آموزش به طور متوسط ۳۱۱ دقیقه در روز است. در مدارس ابتدایی کشور ما در حدود ۲۴۰ دقیقه در روز است این مدت زمان برای هر پایه در کلاس ۵ پایه به طور متوسط ۵۰ دقیقه، ۴ پایه ۶۰ دقیقه، ۳ پایه ۸۰ دقیقه و ۲ پایه ۱۲۰ دقیقه است (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۴).

برنامه‌ی درسی فارسی با توجه به این مسایل و واقعیت‌های موجود در فضای آموزش رسمی کشور، طراحی شده و کتاب فارسی نیز بر پایه‌ی همین نگرش تدوین و سازماندهی گردیده است و روح برنامه با اصل انعطاف‌پذیری، همخوانی دارد.

توجه به نکات زیر در آموزش فارسی در کلاس‌های چندپایه مؤثر است:

- تعداد دروس از بیست و دو درس به هفده درس کاهش پیدا کرده و این کاهش باعث آزاد شدن زمان بسیار زیادی خواهد شد.
- ارتباط بین مطالب کتب پایه‌ی سوم و ششم با کتاب فعلی بسیار بالا و منطقی بوده و تدریس به پایه‌های پایین‌تر بازآموزی را در پایه‌های بالاتر و بالعکس پیش‌خوانی را در پایه‌های پایین‌تر باعث می‌شود.
- در صورت رعایت لحن ادبی شعر، متن درس‌ها و بخوان و بیندیش، فضای التذاذ برای دیگر دانش‌آموزان پایه‌های موجود در یک کلاس ایجاد خواهد شد.
- اکثر فعالیت‌های خوانداری و نوشتاری به صورت فعالیت‌هایی که در گروه انجام می‌شود پیش‌بینی گردیده؛ لذا فرصتی را به معلم می‌دهد تا نسبت به نظارت و هدایت فرایند آموزش همزمان سایر پایه‌ها اهتمام ورزد.
- روش‌های آموزش املا به صورت‌های مختلف و خلاقانه پیشنهاد گردیده است، معلمین محترم می‌توانند در تدریس املا، آموزشی، تمام پایه‌ها را در یک زنگ درگیر نمایند.
- صندلی صمیمیت یکی دیگر از فعالیت‌های بارز در این کتاب جهت تقویت مهارت سخن گفتن و شکوفا ساختن استعداد سخنوری و تقویت حس اعتماد به نفس در دانش‌آموزان می‌باشد، در این قسمت معلم می‌تواند با توجه به توانایی راهبری کلاس بسیاری از موضوعات کتاب تعلیمات اجتماعی، هدیه‌های آسمان و حتی مباحثی از علوم و ریاضی را با این قسمت تلفیق نماید.
- ملزم کردن دانش‌آموزان به حفظ شعر حافظه‌ی آن‌ها را تقویت خواهد کرد، در آموزش فعالیت مذکور پیشنهاد شده هر روز چند دقیقه به صورت همخوانی مبادرت به حفظ شعر شود، دانش‌آموزان دیگر پایه‌ها هم می‌توانند در این فعالیت شرکت نمایند.
- در صورت نبود لوازم پخش صوت برای استفاده از کتاب گویا یا متن‌های شنیداری، دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر می‌توانند با نظارت معلم این کار را انجام دهند.

- دانش آموز پایه‌ی بالاتر به عنوان «معلم یار»، می‌تواند در تمرین خواندن متون، با (راهنمایی و نظارت معلم) که به صورت خطابی، سطر خوانی، دکلمه خوانی و جمله خوانی انجام می‌گردد، بسیار موثر باشد.

یکی از موضوع‌های مهم در اجرای موفق برنامه‌ی آموزش در کلاس‌های چند پایه، مدیریت درست و دقیق زمان و برنامه‌ریزی سنجیده برای این کار است. از این رو انتظار می‌رود آموزگاران گرامی با هماهنگی معاونت آموزشی و بنا بر تشخیص خود و با توجه به میزان پیشرفت فرایند یاددهی – یادگیری و توانایی فراگیران و نیز شرایط ویژه‌ی اقلیمی در اجرای بهینه و موثرتر آموزش گام بردارند.

ستایش

اهداف:

- تربیت روحیه ی ایمان به خدا
- توجه به یکی از مبانی باورشناختی و فرهنگ دینی « آغاز هر کاری به نام خدا»
- پرورش ایجاد فضایی معنوی و خاطره انگیز
- توجه به خوش آغازی به عنوان یک اصل فرحبخش در ابتدای راه
- شوق انگیزی و ایجاد جاذبه در دانش آموزان در همان نخستین روز گشایش کتاب.

روش پیشنهادی آموزش:

خوانش موزون و آهنگین فردی، جمع خوانی، اجرای نمایشی و دکلمه وار.

به سبب این که صفحه ی ستایش، اولین برگ آغاز سفرنامه ی آموزش و نخستین روز زنگ فارسی و شاید آغاز مدرسه و سال تحصیلی هم باشد؛ بنابراین، شروع گیرا و جذاب، می تواند بهترین خاطره و برانگیزاننده ترین لحظه برای قدم گذاشتن در یک فضای جدید یادگیری باشد.

شعری که برای این صفحه، انتخاب شده، گلچینی از کتاب ارجمند « مخزن الاسرار» اثر «نظامی گنجهای» سراینده ی قرن ششم است:

خاکِ ضعیف از تو توانا شده

«ای همه هستی ز تو پیدا شده

هم تو ببخشای و ببخش، ای کریم».

از پیِ توست این همه امید و بیم

این شعر، از موسیقی تند با ضرب آهنگ های کوتاه برخوردار است؛ این ویژگی با دنیای کودکان هم کاملاً همخوانی دارد. اگر در خواندن، این آهنگ طربناک، رعایت شود؛ کودکان را به دست افشانی و نشاط وا می دارد.

لحن مناسب این شعر، لحن ستایشی است. موضوع شعر هم ستایش پروردگار عالم است. بنابراین حفظ روحیه ی تواضع و حالت ستایشگرانه در برابر حق، با بهره گیری از حرکات بدن، به خوانش، روح و جان و حسّ و حالی ویژه می بخشد و بر دامنه ی تاثیر محتوا بر شنونده می افزاید.

فصل اوّل

آفرینش

درس اوّل: تماشاخانه

درس دوم: فضل خدا

اهداف فصل:

فصل اول: آفرینش

۱. آشنایی بیشتر دانش آموزان با آفرینش خالق بی همتا و نعمت های خداوند
۲. تقویت مهارت روخوانی با رعایت لحن مناسب
۳. تقویت مهارت سواد خواندن و ارتقا سطح درک متن و اهمیت دادن به آن
۴. تقویت حافظه و توانایی حفظ شعر
۵. توانایی کاربرد ضرب‌المثل در گفته‌ها و نوشته‌ها
۶. تقویت مهارت قصه‌گویی و شناخت ساختار آن
۷. تقویت و مهارت رونویسی، املا، نگارش و پرورش ذهن خلاق
۸. تقویت مهارت سخن گفتن و تصویرخوانی
۹. تقویت سواد دیداری یا دقت بصری
۱۰. توانایی انتقال پیام در قالب نمایشنامه
۱۱. پرورش علاقه‌مندی به زیبانویسی در خط تحریری
۱۲. آشنایی با نکات دستوری و پرورش کاربست آن
۱۳. طبقه‌بندی و گسترش واژگان ذهنی
۱۴. آشنایی با شاعران بزرگ، سعدی و پروین دولت آبادی و...
۱۵. گسترش دامنه ی لغات با کمک گرفتن از مخالف معنایی واژگان.

درس اوّل: تماشاخانه

اهداف:

- ۱- تقویت تأمل و تفکر با معرفی برخی از نمونه‌های زیبایی طبیعت
- ۲- تقویت مهارت شکرگزاری و پاسداری از آفریده‌های خدا
- ۳- تقویت مهارت خوب دیدن بعنوان یکی از راه‌های شناخت خداوند
- ۴- تقویت روحیه‌ی کنکاش و تفکرمداری در دانش‌آموزان درخصوص بحث آفرینش
- ۳- یاد آوری واژگان متضاد و مخالف و تثبیت شناخت این گروه از واژگان
- ۴- تقویت دقت دیداری و تفکر و همچنین مهارت سخن گفتن با فعالیت تصویرخوانی و صندلی صمیمیت.

آموزش:

جلسه‌ی اوّل	
۱- آموزش درس	۳۰ دقیقه
۲- درک متن	۱۵ دقیقه

توجه: زمان‌بندی، پیشنهادی است و شامل آماده‌سازی کلاس و جمع‌بندی پایان وقت نیز می‌شود.

متن این درس، ترکیب از دو بخش است. بخش نخست، نوشته‌ی دکتر فریدون اکبری شلدره، و بخش پایانی، چکیده‌ی کتاب «آفریده‌های ساکت خدا» به قلم «نانسی سویتلند» و ترجمه‌ی «سیدحسین سیدی» است که دفتر نشر فرهنگ اسلامی آن را در سال ۱۳۷۹ برای کودکان، منتشر کرد. در این کتاب، مجموعه‌ای از آفریده‌های خداوند که صدای آنها شنیده نمی‌شود، به شکل تصویری و رنگی معرفی می‌شود. این آفریده‌ها عبارت‌اند از: پروانه، قطره‌های باران، کرم‌های زیر خاک، ماهی، ابرهای آسمان، علف‌ها، برگ‌های درخت، رشد بذرها، عنکبوت‌ها، سر زدن شب‌نم صبحگاهی، و تغییر شب و روز.

روش‌های پیشنهادی آموزش:

روش نمایش (نشان دادن فیلم یا عکس‌هایی از طبیعت و زیبایی‌های آن) + بحث گروهی

روش آموزش:

آموزگار با نشان دادن تصویر یا نمایش فیلمی از طبیعت از دانش‌آموزان می‌خواهد که با دقت آنها را تماشا کنند. سپس دانش‌آموزان را گروه‌بندی می‌کند تا در مورد فیلم یا تصاویری که دیده‌اند در گروه خود به بحث و گفت‌وگو بپردازند. آموزگار آنها را ترغیب می‌کند، سوالاتی را در این زمینه طرح کند و از گروه‌های

دیگر بپرسند. خود نیز با طرح سوالاتی گروه‌ها را وادار به تفکر در مورد پدیده‌ها و زیبایی‌های آفرینش می‌کند. در نهایت با هدایت آموزگار و تفکر دانش آموزان، آنان به این نتیجه می‌رسند که خالق این همه زیبایی و نظم در آفرینش، خداوند یکتا و تواناست.

برای تدریس این درس از روش گردش در طبیعت و گلگشت و مشاهده نیز می‌توان بهره گرفت.

مراحل اجرای روش فوق :

- ۱) نمایش فیلم یا نشان دادن تصاویری از طبیعت:
- ۲) گروه بندی دانش آموزان جهت تفکر و بحث گروهی در مورد آنچه دیده و شنیده اند:
- ۳) طرح سوالاتی توسط دانش آموزان و پرسیدن از گروه‌های دیگر
- ۴) نتیجه گیری دانش آموزان از کلیه ی مباحث و کشف مفهوم تماشاخانه (یعنی کلیه ی آفریده های پروردگار و نظم آفرینش) و بیان اینکه خداوند یکتا و توانا آفریدگار این همه نظم و زیبایی است.

خوانش متن:

با استفاده از لوح فشرده‌ی صوتی "کتاب گویا" متن درس را برای دانش آموزان پخش کنید. توجه دانش آموزان را به رعایت صوت، لحن، آوا و تکیه‌گاه‌ها جلب کنید؛ بدیهی است دانش آموزان با الگوبرداری از خوانش متن و تمرین روخوانی به مهارت رعایت لحن متناسب با متن دست می‌یابند.

درک متن

سوالات درک متن درس در دو قسمت، طراحی شده است:

الف) بخش اول (درست و نادرست) درک اطلاعات آشکار متن را می‌سنجد. نکته‌ی بسیار مهم این است که هر دانش آموز خود به سؤال پاسخ دهد. این بخش به صورت جملات خبری طراحی شده که دانش آموز هم به لحاظ درستی محتوای جمله و هم از منظر رعایت نکات دستوری باید درستی و نادرستی جمله را تشخیص بدهد. برای این کار، پیشنهاد می‌شود هر دانش آموز علائمی در اختیار داشته باشد و در موقع طرح سؤال (درست و نادرست) از آن‌ها استفاده کند.

مثال: هردانش آموز دوکارت داشته باشد که روی آنها کلمات درست و نادرست نوشته شده است. پس از خواندن هر جمله، اگر جمله درست بود دانش آموز کارت درست را نشان می‌دهد و اگر نادرست بود از کارت دیگر استفاده می‌کند. راه مشابه دیگر این است که دانش آموز در زنگ هنر آدمک‌هایی به رنگ سبز و قرمز با مقوا بسازند و به نی وصل کنند. اگر جمله‌ای که خوانده شد درست بود، دانش آموز آدمک سبز را بلند کند و اگر جمله، نادرست بود، از آدمک قرمز استفاده کند.

مزیت این روش آن است که کل دانش آموزان در فرایند پاسخگویی شرکت می‌کنند کما اینکه نظم کلاس نیز برقرار است و فضای فرحبخش بازی به کلاس نشاط می‌بخشد.

ب) بخش دوم سؤالات **درک مطلب** است. در بخش درک مطلب، پرسش‌هایی طرح شده‌اند که کلیه سطوح درک متن را شامل می‌شوند. در پاسخ به سؤال‌های استنباطی لازم است دانش‌آموزان از فضای متن فراتر رفته و از دانش گذشته‌ی خود استفاده کنند و به این ترتیب خلاءهای متن را پر کنند. به عبارت دیگر برای پاسخ به سؤال‌های استنباطی دانش‌آموزان باید اطلاعات متن را با دانش پیشین خود درباره‌ی موضوع تلفیق کنند تا بتوانند به استنباط برسند.

در هر درس، یک سؤال در درک مطلب خالی گذاشته شده است. یکی از روش‌های فراشناختی در تقویت درک متن، طرح سؤال از متن است؛ بنابراین پرداختن به این سؤال در افزایش درک متن دانش‌آموزان بسیار مؤثر است؛ لذا توصیه می‌شود به طرح یک پرسش اکتفا نشود و سؤال‌های متعددی بیان گردد.

اهمیت درک متن و مسئله‌ی ضعف دانش‌آموزان در درک متن، ایجاب می‌کند یک سوم از وقت کلاس به آموزش آن اختصاص داده شود. لازم است توجه شود که تمامی دانش‌آموزان به سؤال‌ها پاسخ دهند. برای این منظور باید ابتدا به آنها زمان دهیم تا فکر کنند و به سؤال‌ها پاسخ دهند.

لازم است معلمان محترم سطوح درک متن را بشناسند و نمونه سؤال‌هایی برای آنها طراحی کنند تا کاملاً بر این حوزه مسلط شوند. البته مرز مشخص و کلیشه‌ای برای دانش‌آموزان در نظر گرفته نمی‌شود و درهم تنیدگی سطوح در جهت تکمیل یکدیگر به کیفیت درک متن دانش‌آموزان کمک می‌کند. همچنان که پیشتر گفتیم، سطوح درک متن عبارتند از :

- سطح ۱: درک اولیه (دیده و شنیده گویی)
- سطح ۲: استنباط (معنایابی)
- سطح ۳: تلفیق (برهم نهی)
- سطح ۴: تفسیر (معنا سازی)

جلسه‌ی دوم	
۱- واژه‌آموزی	۲۰ دقیقه
۲- تمرین خواندن (روخوانی)	۲۵ دقیقه

واژه‌آموزی

واژه‌آموزی بخش مهمی در توسعه‌ی دانش زبانی و شناخت واژگانی دانش‌آموزان در گستره‌ی زبان فارسی است؛ پرداختن به آن در قالب بازی و روش‌های کارگروهی و مشارکتی ضرورت دارد. جهت تمرین و تثبیت آموخته‌ها، می‌توان از فرصت تجربه‌هاب یادگیری و تکلیف شب استفاده نمود. در انتها با ارجاع دادن بچه‌ها به کتاب درسی، این فعالیت را می‌توان در کلاس تکمیل کرد.

در این درس، موضوع آموزش، **شناخت روابط معنایی میان کلمات** است. کلمات مانند انسان ها با یکدیگر ارتباط دارند. برخی با هم دوست هستند؛ برخی با هم، ناسازی و تضاد دارند و در این درس به کلماتی که با هم رابطه ی تضاد معنایی و ناسازی دارند، اشاره می شود و به این دسته از واژه ها کلمات **مخالف یا متضاد** هم می گویند. پس مقصود ما از « متضاد یا مخالف»، تضاد و اختلاف و ناسازی در معنای واژه ها هست.

تمرین خواندن

یکی از ارکان مهم زبان آموزی، مهارت خواندن است. خواندن از دو منظر روخوانی و درک مطلب، قابل بررسی است. دانش آموزان در پایه های پیشین، تمرین های قابل توجهی، برای بهبود کیفیت خوانش خود انجام داده اند. شایسته است معلمان پایه ی پنجم نیز با توجه به پیوستگی محتوای کتب درسی فارسی و با در نظر گرفتن تفاوت های فردی دانش آموزان از قبیل شرایط جسمانی، آمادگی ذهنی، رشد عاطفی و پرداختن همزمان به مهارت های دیگر زبان آموزی، به تقویت مهارت خواندن دانش آموزان، همت بگذارند.

آن چه در خوانش اهمیت دارد، توجه به تلفظ معیار واژه ها و جمله های زبان فارسی است که به درک درست کمک می کند. لوح فشرده با نام « کتاب گویا»، برای تحقق همین هدف، آماده شده است. بنابراین لازم است، در کلاس فرصتی برای گوش دادن به خوانش معیار فراهم آید.

جلسه ی سوم	
۱- فعالیت های کتاب نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه
۲- آموزش لحن	۲۰ دقیقه

فعالیت های نوشتاری (۱): املا و واژه آموزی

ابتدا دانش آموزان به صورت انفرادی به پرسش های این بخش پاسخ دهند؛ سپس در گروه به بررسی و تصحیح پاسخ های خود بپردازند، در پایان بررسی کلی را معلم به عمل آورد.

در تمرین شماره ی یک (۱)، اشاره به این نکته ضروری است که املا یکی از جلوه های مکتوب زبان است و زبان یک مهارت است و مهارت جز از راه تمرین و تکرار به دست نمی آید. تاکید معلمان بر کلمات دارای ارزش املایی، دانش آموزان را به سمت شناسایی درست کلمات، رهنمون می سازد و دقت و توانایی تشخیص آنان را پرورش می دهد.

تمرین سوم این صفحه به فعالیت واژه آموزی می پردازد. توصیه می شود کلمات متضاد از متن درس، استخراج شود اما اگر دانش آموزی کلماتی خارج از متن درس را با همین معیار (آموزه ی درس) پیدا کرد و داخل جدول قرار داد، آن نیز درست می باشد، چون هدف، یادگیری محتوای درس است.

خواندن با لحن مناسب

روخوانی، گام‌هایی دارد؛ یکی از گام‌های آن، خواندن درست و روان یک متن است. گام بعدی روخوانی، رعایت لحن و آهنگ متن با توجه به شرایط محتوایی و متناسب با فضای حاکم بر متن است. «لحن» حس و حال بخشیدن به آهنگ خواندن و روح دمیدن به متن است. در کلاس‌های درس معمولاً به روخوانی صحیح متن توجه می‌شود و چگونگی لحن و آهنگ آن آموزش داده نمی‌شود؛ لذا آموزش خواندن، ناتمام رها می‌شود.

برای رفع این مشکل در سال‌های گذشته بر آموزش لحن خواندن تأکید کرده ایم. در پایه ی پنجم نیز در هر درس، یک جلسه به آموزش خواندن با لحن و آهنگ مناسب اختصاص می‌یابد. برای آموزش لحن، ابتدا از چهار دانش‌آموز که لحن خواندن متفاوتی دارند، بخواهید بند اول درس را به ترتیب بخوانند و دیگران کتاب را ببندند و فقط بادقت گوش بدهند. به این ترتیب، توجه دانش‌آموزان به لحن‌های مختلف به هنگام خواندن و تفاوت آن در اثرگذاری بر شنونده، جلب می‌شود. در ادامه به دانش‌آموزان بگویید که هر متن، لحن و آهنگ خاصی دارد. استفاده از لوح فشرده‌ی صوتی «کتاب‌گویا» در آموزش لحن موثر است. خواندن با لحن مناسب مهارتی است که با گوش دادن به الگوی مناسب و تمرین و تکرار، حاصل می‌شود.

متن درس اول، **لحن روایی** – توصیفی دارد و جلوه‌های آفرینش خداوند را در قالب جملاتی روان و با لحنی ملایم به تصویر کشیده است.

- در لحن توصیفی آهنگ کلام، معمولاً ملایم و نرم است و آرامشی خاص دارد.
 - لحن توصیف یک بخش می‌تواند در کنار لحن توصیف بخش دیگر کامل شود. یعنی توصیف زیبایی‌های چیزی با توصیف زشتی‌ها متفاوت است.
 - به هنگام خواندن، دقت نظر و عنصر تخیل نقشی مهم دارند.
 - این لحن از نظر معنای کلی آهنگ سخن به لحن روایی، نزدیک است.
- نکاتی که به طور کلی در خواندن متن با لحن مناسب، مهم هستند، عبارتند از:

۱. در لحن روایی از تک لحنی خواندن متن پرهیز کنید و به تناسب شخصیت‌ها به تغییرات مناسب آهنگ توجه کنید.
۲. رعایت سرعت مناسب خواندن در تأثیرگذاری، مهم است.
۳. با رعایت دقیق فراز و فرودهای آوایی متناسب با جریان داستان، حالت کشش و انتظار در شنونده برانگیخته می‌شود و با ایجاد گسست‌های آوایی و وصل و درنگ‌های مناسب، او را به گوش‌دادن ترغیب می‌کنیم.
۴. کلماتی را که می‌خواهید تأثیرگذار باشند، برجسته کنید. این کار با رعایت "تکیه" محقق می‌شود.
۵. بهتر است در میانه‌ی متن‌ها، حرف (و) به صورت — خوانده شود تا امتداد آوایی کلام حفظ شود. این مطلب از اهمیت زیادی برخوردار است که متأسفانه در کلاس کمتر به آن توجه می‌شود. رعایت این نکته در خواندن شعر نیز ضروری است.

۶. مکث کردن از ابزارهای زیبایی لحن در خواندن است که باید به آن توجه شود؛ مکث به موقع و متناسب با جریان آوایی، بر زیبایی خواندن تأثیر می‌گذارد.

جلسه‌ی چهارم	
تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	۴۵ دقیقه

تصویرخوانی و صندلی صمیمیت

سال گذشته دانش‌آموزان، سطوحی از فرایند درک تصاویر و سخن گفتن منسجم و پرهیز از پراکنده‌گویی را آموخته‌اند. در تثبیت اهداف این فعالیت، که وجه برجسته‌ی آن تقویت مهارت سخن گفتن و فن بیان است، دانش‌آموزان به خوانش تصویر (تصویرخوانی) می‌پردازند.

از دید ما، تصویر، موضوع بحث و بررسی است و متن به شمار می‌آید؛ یعنی باید به زبان آموزان فرصت بدهیم تا همانند متن نوشتاری، عناصر تصویر را بخوانند، روابط میان اجزا را کشف کنند و معنایی را که دریافته‌اند، بازگو نمایند. تصاویر انتخاب شده به گونه‌ای است که دانش‌آموزان را به تفکر وامی‌دارد تا لایه‌های عمیق‌تر تصویر و پیام آن را کشف و درک کنند تا موجب خلاقیت آنها در بیان مطالب از جنبه‌های مختلف گفتاری شود. رشد و تقویت درک تصویر، زمینه ساز رشد مهارت نوشتن نیز خواهد شد.

در آموزش این فعالیت، دانش‌آموزان در گروه به بیان دیدگاه‌های خود در مورد تصویر می‌پردازند. بعد از ایجاد فضای مناسب برای بارش مغزی در تصویرخوانی، دانش‌آموز، روی صندلی صمیمیت قرار می‌گیرد و با توجه به مراحل سخن گفتن، مطالب خود را بیان می‌کند. در پایه‌ی پنجم رسا سخن گفتن و گزیده‌گویی، مورد انتظار است.

این فعالیت در تقویت تفکر و مهارت سخن گفتن دانش‌آموزان، اهمیت زیادی دارد؛ به همین سبب، یک جلسه‌ی کامل آموزشی به آن اختصاص داده شده است؛ لذا لازم است همکاران محترم از پرداختن به سایر دروس در جلسات درس فارسی خودداری کنند و توجه داشته باشند که آموزش صحیح و کامل درس فارسی، مبتنی بر اهداف تالیف کتاب، در موفقیت دانش‌آموزان در دیگر درس‌ها نیز بسیار مؤثر است.

جلسه‌ی پنجم	
۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری ۲ (درک متن)	۲۰ دقیقه
۲- املا	۲۵ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری، درک متن :

نشانه‌های «اضافه» و «ربط»، به تنهایی معنای مستقلی در زبان ندارند اما برای پیوستن و نسبت دادن اجزای جمله به یکدیگر به کار می‌روند و معنایی را پدید می‌آورند.

برخی از «نشانه‌های اضافه» مانند: به، با، از، بر، تا، در، اندر، برای، بهر، روی، زیر و...
برخی از «نشانه‌های ربط» مانند: اما، پس، چون، چه، خواه، زیرا، که، لیکن، و، ولی و...
توجه: نشانه‌های اضافه، بر سر کلمات در می‌آیند و کلمات پس از خود را «متمم» می‌سازند.
مانند: از خانه تا مدرسه، دویدم. (از و تا، نشانه‌ی اضافه و خانه و مدرسه، متمم هستند).
نشانه‌های ربط، بین دو جمله، می‌آیند و جمله‌ها را به هم پیوند می‌دهند. مانند:
از خانه تا مدرسه، دویدم ولی به کلاس نرسیدم.

تشخیص این نشانه‌ها و توجه به کارکرد آن‌ها به شناخت ساختار جمله‌ها و درک مفاهیم متن و انسجام ذهنی دانش‌آموزان کمک می‌کند.

املا:

املا نویسی، مهارتی است که جز از راه تمرین و تکرار به دست نمی‌آید. در این درس، روش آموزشی املا مبتنی بر حافظه‌ی دیداری است، حافظه‌ی دیداری یا بصری در رشد و پرورش درست نویسی شکل واژه‌ها بسیار تاثیرگذار است. یک "نشانه‌ی نوشتاری" را انتخاب کنید. از دانش‌آموزان بخواهید کلماتی از متن درس را که دارای آن نشانه هستند، پیدا کنند. در این تمرین، شما فقط صدای آن حرف را به دانش‌آموزان بگویید و تشخیص شکل صحیح آن را به عهده‌ی دانش‌آموز بگذارید. سپس دانش‌آموزان، کلمات یافته شده را روی تخته، بنویسند. (املا پای تخته‌ای).

جلسه ی ششم	
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۴۵ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

استفاده از فهرست مشاهدات یا (چک لیست)، شیوه‌ای است که می‌توانید به کمک آن در باره‌ی میزان پیشرفت آموخته‌های دانش‌آموز یا گروهی از آنان بر مبنای عناصر پنج‌گانه‌ی جدول هدف‌گذاری برنامه درسی، قضاوت کنید. این یادداشت‌ها به شما امکان می‌دهد تا در برنامه‌ی آموزش خود میزان حصول به هدف‌های آموزشی را تعیین کنید و بر اساس این اطلاعات، فرایند آموزش خود را بازنگری، اصلاح یا تقویت نمایید. چگونگی تنظیم فهرست مشاهدات به شما بستگی دارد و نیاز نیست برای همه درس‌های فارسی، چک لیست داشته باشید بلکه بر حسب ضرورت در بعضی از درس‌ها از آن می‌توانید بهره بگیرید.

در ادامه یک نمونه فهرست مشاهدات (فردی) مربوط به درس اول می‌آید:

بسمه تعالی			
فهرست مشاهدات (چک لیست)			
نام و نام خانوادگی: _____			
درس اول فارسی «تماشا خانه»			
پایه: پنجم			
علائم قراردادی:	بالاتر از حد انتظار $\sqrt{\sqrt{\quad}}$	در حد انتظار $\sqrt{\quad}$	نیاز به تلاش بیش‌تر ×
هدف آموزشی	انتظارات معلم از دانش‌آموزان		
	بالاتر از انتظار	در حد انتظار	نیاز به تلاش بیش‌تر
تقویت تفکر و تعقل	۱- در کاربرد واژه‌آموزی طبقه‌بندی ذهنی واژگانی دارد و کلمات متضاد را می‌شناسد.		
	۲- در فعالیت تصویرخوانی و صندلی صمیمیت در سخن گفتن انسجام و رسایی کلام را رعایت می‌کند.		
	۳- پس از دریافت پیام‌های شنیداری، دیداری و خوانداری مرتبط با آفرینش خدا قدرت استدلال منطقی دارد		
تقویت ایمان، باور و علاقه	۱- به انجام کارهای گروهی علاقه‌مند و به مشارکت نگرش مثبت دارد		
	۲- به خوانش شعر «بخوان و حفظ کن»، علاقه نشان می‌دهد.		
	۳- در تصویرخوانی به بیان مناسب و مؤثر احساسات خود می‌پردازد و قدرت جذب مخاطب را دارد.		
	۴- به نعمت‌ها و آفریده‌های خدا ارج می‌گذارد.		
علم	۱- جایگاه نشانه‌های ربط «اما، ولی، ..» در جملات را درست تشخیص می‌دهد.		
	۲- معانی واژگان جدید درس را می‌شناسد		
	۳- در مورد هستی و آفرینش خدا مطالب و مفاهیم را می‌داند.		
	۴- با ساختار شعر و نظم و نمونه‌های آن آشناست.		
	۵- شیوه‌های خواندن، نوشتن، گوش دادن و سخن گفتن را می‌شناسد.		
اخلاق	۱- نسبت به شکرگزاری از آفریده‌های خداوند پایبند است.		
	۲- به ارزش‌های اخلاقی در کار گروهی توجه دارد.		
	۳- احترام به معلم و هم‌کلاسی‌ها را رعایت می‌کند.		
	۱- نمادهای خطی را خوب تشخیص داده، املا می‌نویسد.		
	۲- به متن درس و گفته‌های معلم، خوب گوش می‌کند.		
	۳- در بحث و گفت‌وگوها گروهی، درست و نادرست‌ها، شرکت فعال دارد.		
	۴- هنگام خواندن تمرکز داشته، به درک متن می‌رسد.		
	۵- توانایی منسجم نوشتن در فعالیت‌های نوشتاری را دارد.		
	۶- خوانا و زیبا می‌نویسد.		

جلسه ی هفتم	
۴۵ دقیقه	۱- فعالیت های کتاب نوشتاری (نگارش)

فعالیت های نوشتاری: نگارش (بخش اول)

تفاوت این بخش با کتاب خوانداری، تولید کتبی بر اساس یافته های ذهنی مبتنی بر تصویر می باشد. دانش آموزان پس از دیدن تصاویر یکی را به دلخواه انتخاب کرده، ذهنیات خود را درباره ی موضوع انتخابی به رشته ی تحریر در می آورند. مطلبی که بسیار اهمیت دارد، این است که در فضای سکوت کامل هر دانش آموز، خود به دقت تصاویر را مشاهده کند و پس از انسجام ذهنی و درک عناصر و روابط تصاویر، دوبند درباره ی آن بنویسد.

برای بررسی نوشته ی دانش آموزان، پیشنهاد می شود که متن نگاشته ی خود را در جمع کلاس بخوانند. و فرصت خواندن، در دروس مختلف برای همه ی دانش آموزان فراهم گردد و محدود به گروه خاصی از دانش آموزان نگردد؛ اگر دانش آموزی با تلفیق دو تصویر، موضوع جدیدی ارائه داد؛ اشکالی ندارد اما بهتر آن است که جهت تمرین طبقه بندی ذهنی، فقط روی یک تصویر و ارائه ی یک موضوع، متمرکز گردد.

جلسه ی هشتم	
۴۵ دقیقه	بخوان و حفظ کن

در این بخش، خوانش شعر «رقص باد و خنده ی گل» از شاعر خانم پروین دولت آبادی و همراهی و هم خوانی توسط دانش آموزان، فضای طرب انگیزی را در کلاس ایجاد می کند. در خواندن، برای تاثیرگذاری مناسب، بهتر است به رعایت لحن و دیگر پاره مهارت های خوانداری توجه داشته باشیم.

پروین دولت آبادی (۱۳۰۳ الی ۱۳۸۷) شاعر و از بنیانگذاران شورای کتاب کودک بود. کتاب «گل بادام» وی، جایزه ی شورای کتاب کودک را در سال ۱۳۶۶ دریافت کرد. در زمان کار در پرورشگاه شعرهایی که برای کودکان سرود، بسیار مورد توجه بچه ها قرار گرفت. وی کوشید شعر کودکان را از حالت پند گونه خارج کرده، اشعاری با جنبه ی سرگرمی و تفریح، ارائه کند .

خوب خواندن شعر بر دانش‌آموزان تأثیر مثبتی دارد. به طور کلی شعر را باید خوب اجرا کرد و خواندن به تنهایی برای نشان دادن تمامی زیبایی‌های شعر، کافی نیست. «عباس یمینی شریف» معتقد است: «اگر کودک در برابر شعر این سه عکس العمل را داشته باشد، شعر به خوبی به او عرضه شده است:

(۱) لذت و شور و شعف (۲) کنجکاوی و اکتشاف (۳) عمیق شدن فهم و ادراک».

شعرهای «بخوان و حفظ کن» اگر به صورت گروهی خوانده شود و تقریباً در اکثر جلسات فارسی به صورت تفننی، جمع‌خوانی شود، راحت‌تر حفظ خواهد شد. نوشتن شعرها و معنی آن ضرورت ندارد بلکه درک و رساندن پیام شعر، مهم است. به گروه‌های دانش‌آموزی باید فرصت کشف و معنا سازی بدهیم.

در زنگ شعر خوانی، می‌توان شعر پژوهی را نیز در وسعت زیبای آن گنجاند.

جلسه‌ی نهم	
۴۵ دقیقه	۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (۵)

فعالیت‌های نوشتاری (۵): نگارش قسمت دوم

پس از تقویت مهارت گوش‌دادن در سال‌های گذشته اینک در پایه‌ی پنجم انتظار می‌رود دانش‌آموز، قدرت تداعی صداها را در ذهن داشته باشد. لذا پس از تجسم ذهنی صدای انتخابی، در باره‌ی آن یک بند می‌نویسد. این کار، هم دقت شنیداری دانش‌آموزان را پرورش می‌دهد و هم حافظه‌ی شنیداری و تخیل آنان را تقویت می‌کند. سال گذشته، دانش‌آموزان مطالب زیر را آموختند:

- آشنایی با «بند» از دید ساختاری و معنایی
- انتخاب موضوع به عنوان اولین گام در نوشتن
- خُرد یا کوچک کردن موضوع کلی
- منسجم نوشتن.

جلسه ی دهم	
املا	۴۵ دقیقه

املا

املا، درست نویسی شکل واژگان و مهارت زبانی است که بر اساس نمادها و نشانه‌های خط و قواعد نوشتاری زبان، کار تبدیل زبان گفتاری را به زبان نوشتاری به عهده دارد. یادگیری صحیح املا تنها از طریق حفظ طوطی‌وار کلمات حاصل نمی‌شود، به همین دلیل، آموزش املا حائز اهمیت است و می‌توان برای املا، مراحل زیر را در نظر گرفت:

- تمرکز بر خوب دیدن
 - شناخت نشانه‌ها و نمادهای خطی
 - یادسپاری سیما یا شکل نشانه‌ها
 - به حافظه سپردن آوا، صدا یا تلفظ هر نشانه
 - تشخیص شکل هر صدا
 - همگون سازی یا انطباق صدا با سیما
 - تبدیل نشانه‌های آوایی به شکل خط یا نوشتار معیار
 - نوشتن شکل درست ترکیبی کلمات.
- در پی این هشت گام، املا یا درست نویسی، محقق خواهد گشت.

پس از اتمام جلسات آموزش هر درس، یک املا ی پایانی تقریری، شامل دو بخش برگزار نمایید. در بخش اول، املا ی تقریری اجرا می‌شود. متنی را تهیه کنید و با رعایت نکات مربوط به شمرده‌خوانی، رعایت صدای متعادل و رسا، عدم حرکت اضافی در کلاس به هنگام خواندن متن و ... برای دانش آموزان بخوانید.

در بخش دوم و پشت همان برگه، به صلاحدید خود و بر اساس توانایی دانش‌آموزان، چند فعالیت املا یی طراحی کنید تا بچه‌ها به آن‌ها پاسخ دهند. مجموعه‌ی این دو بخش یک واحد کار املا را شکل می‌دهد.

درس دوم: فضل خدا

اهداف درس:

- ۱- تقویت تفکر و تأمل در خلقت،
- ۲- ایجاد فرصت برای تفکر در باره‌ی آفریده‌های خدا
- ۳- ایجاد نگرش مثبت نسبت به مطالعه‌ی شعر
- ۴- آشنایی با دانش زبانی در باره‌ی لحن خوانش نظم و نثر
- ۵- تقویت مهارت گوش دادن و سخن گفتن
- ۶- تقویت درک متن و مهارت نوشتن با انجام فعالیت‌های نوشتاری
- ۷- آشنایی با سعدی و نمونه‌ای از آثار او.

آموزش:

جلسه‌ی اول	
۱- آموزش درس	۳۰ دقیقه
۲- درک متن	۱۵ دقیقه

روش‌های آموزش پیشنهادی: روش دریافت مفهوم

مرحله‌ی اول: شناسایی مفهوم

۱. مقایسه‌ی ویژگی‌ها و خواص نمونه‌ها و مثال‌های مثبت و منفی
۲. طرح فرضیه‌هایی توسط دانش آموزان در مورد مفهوم تازه
۳. حدس و بیان یا تعریف مفهوم مورد نظر بر اساس ویژگی‌های مثبت آن.

مرحله‌ی دوم: آزمون دریافت مفهوم

- تشخیص مثال‌ها و نمونه‌های دیگری برای مفهوم، با عنوان بلی یا خیر
- تأیید یا رد فرضیه‌های دانش آموزان توسط معلم میان مثال‌های دیگر توسط دانش آموزان.

مرحله‌ی سوم: تحلیل راهبردهای تفکر

- دانش آموزان نحوه‌ی تفکر خود را برای رسیدن به مفهوم بیان می‌کنند
- دانش آموزان در باره‌ی نحوه‌ی کشف مفهوم تازه، بحث می‌کنند
- دانش آموزان در مورد وقوع و تعداد فرضیه‌ها بحث می‌کنند.

برای استفاده از این روش، معلم باید جدولی را پای تابلو رسم کند و به بچه‌ها بگوید که قرار است یک بازی با هم انجام دهند. جدول دارای دو قسمت «بلی» یا «خیر» است.

در قسمت بلی نمونه‌های واژه‌هایی که ویژگی مربوط به درس و آفریده‌های خداوند را داراست و در جدول خیر، واژه‌هایی که دست‌ساز انسان هستند، نوشته می‌شود.

آموزگار، دانش‌آموزان را گروه‌بندی می‌کند و می‌گوید، واژه‌هایی که زیر بلی نوشته شده‌اند، واژه‌های مربوط به مفهوم مورد نظر من هستند ولی واژه‌هایی که زیر خیر نوشته شده‌اند، چنین نیستند. سپس از گروه‌ها می‌خواهد در مورد واژه‌های هر دو گروه فکر کنند و نظرشان را بگویند. سپس دسته‌ی دیگر از واژه‌های مربوط به بلی و خیر با نظر خود دانش‌آموزان نوشته می‌شود و این کار، ادامه می‌یابد؛ به تدریج دانش‌آموزان، پی می‌برند که در درس «فضل خدا» مفهوم مورد نظر، فضل خداوند و نعمت‌هایی است که خدا به ما ارزانی داشته است. درس فضل خدا زمینه‌ی خوبی برای ارائه‌ی درس با این روش دارد.

بلی	خیر
دریا	کشتی
خورشید	تلفن
میوه	چلوکباب
درخت	گل
	مصنوعی

بلی	خیر
ماه	راه
ستاره	قطار
شب	هوپیما
روز	ساختمان
انسان	عروسک

درک متن

پس از تدریس و خوانش متن درس به صورت همخوانی یا انفرادی فعالیت درست و نادرست و درک مطلب در کلاس به انجام می‌رسد. انجام فعالیت‌ها در کلاس مورد تأکید ماست، زیرا فرایند آموزش در گروه همسال، موثرتر و پایدارتر خواهد بود.

جلسه‌ی دوم	
دانش زبانی	۲۰ دقیقه
تمرین خواندن (روخوانی)	۲۵ دقیقه

دانش زبانی:

لحن خواندن متون فارسی در ایجاد ارتباط تاثیرگذار با مخاطب جایگاه ویژه‌ای دارد. دانش آموز باید با رعایت لحن مناسب، هنگام خواندن متن، هم کلاس‌های خود را به درک درستی از محتوا برساند تا بدین ترتیب بهبود سواد خوانداری اتفاق بیفتد. دانش زبانی در این درس، بر رعایت لحن و آهنگ مناسب، تاکید دارد. خواست ما از «لحن»، رعایت حسّ و حال آوایی متناسب با فضای متن است. در این کار، توجه به فراز و فرود آوایی، رعایت درنگ یا مکث، تکیه، کشش و گسست آهنگ کلام، نقش بسیار مهمی دارد.

تمرین خواندن

باید تمرین خوانش موثر در کلاس، طوری برنامه‌ریزی شود که به یک خواندن غیرفعال تبدیل نشود. در این حالت به جای یادگیری مطالب و درک متن، فقط بازشناسی مطلب مورد خواندن اتفاق می‌افتد. به هنگام بازخوانی و ورزش زبانی در خواندن، بهتر است دانش‌آموزان را نسبت به کاربرد عوامل موثر در لحن، هوشیار سازیم.

جلسه‌ی سوم	
۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه
۲- خواندن با لحن	۲۰ دقیقه

*فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و دانش زبانی

* در بخش خوانش با رعایت لحن، لازم است نکات یادشده، در تمرین و ورزش خواندن، مورد توجه قرار گیرد. این کار را می‌توان به گروه‌ها سپرد. افراد یک گروه بخوانند و گروه دیگر داوری نمایند.

جلسه‌ی چهارم	
۱- شعرخوانی و صندلی صمیمیت	۲۵ دقیقه
۲- املا	۲۰ دقیقه

مراحل فعالیت «شعرخوانی و صندلی صمیمیت»: اندیشیدن، یافتن و خواندن است. هدف آن است که دانش‌آموز، لحن مطلوب شعر را یافته و آن را در خواندن به کار بگیرد. قرار گرفتن روی صندلی صمیمیت، بر لذت شعر خوانی و درک عمیق‌تر محتوای آن می‌افزاید.

۱- در مرحله ی اندیشیدن، باید فرصت ایجاد کنیم برای دانش‌آموزان تا با مرور گذرا نسبت به محتوا و درون مایه و لحن مناسب و چگونه خواندن آن، خود را به متن و حال و هوای آن نزدیک سازند.

۲- در مرحله ی یافتن، نتیجه ی تأمل و فرصت فکری ایجاد شده در بخش قبل، نمایان می‌شود. یعنی انتظار داریم پس از فرصت کافی، دانش‌آموزان بگویند که خوب شیوه ی خواندن را پیدا کردیم.

۳- در مرحله ی خواندن، کار عملی خوانش فردی بر اساس ادراک و دریافت مراحل قبل، آغاز می‌شود.

املا

هدف از املا و آموزش آن در جلسه‌ی چهارم، تثبیت شکل درست واژگان در ذهن دانش‌آموزان است. لذا پیشنهاد می‌شود، جدولی از نشانه‌های هم‌آوا (س، ث، ص یا ض، ز، ذ، ظ و غ، ق، ...) تهیه نموده، در اختیار دانش‌آموزان بگذارید.

نمونه: جدول املائی زیر، نمونه ای از این تمرین املائی است.

ا/ز/				ا/س/			ا/ج/		صدا
ض	ذ	ز	ض	ث	ص	س	-	ج	حرف
فضل	-	زمزمه لاله زار هزار	-	تاثیر	-	بستان شاخسار کیست	-	انجم اجزا	واژگان درس

سپس کلماتی از متن درس را بخوانید تا دانش‌آموز پس از شنیدن کلمه و تشخیص نشانه‌ی صحیح، آن را در جدول، جایگزین نماید. در انتها از او بخواهید کتاب را باز کند و جدول املائی خود را تصحیح نماید و کلماتی را که در نوشتن آن‌ها اشتباه داشته است، زیر برگه بنویسد. پس از جمع‌آوری برگه‌ها به صورت فردی نسبت به رفع اشکال دانش‌آموزان اقدام نمایید. همچنین جهت تکمیل کار می‌توانید از دانش‌آموزان بخواهید که کلمات را در جملاتی به نثر روان بکار برند و بنویسند.

جلسه ی پنجم	
۱- حکایت و ضرب المثل	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت کتاب نوشتاری (درک متن)	۲۰ دقیقه
(	

حکایت و ضرب المثل:

خواندن حکایت «درخت گردکان» با فضای مُطایبه و طنز برای دانش آموزان مفرّح و نشاط‌انگیز است. در پایه ی پنجم، تشخیص همخوانی معنایی بین حکایت و ضرب المثل مورد تاکید است. از این رو، پس از مطالعه ی حکایت، ارتباط معنایی آن با ضرب المثل‌ها بررسی می‌شود.

درک محتوای حکایت و درک محتوای ضرب المثل‌ها و کشف تناسب و برقراری ارتباط محتوایی میان حکایت‌ها و مثل‌ها از گام‌های مهم درک متن است که در این بخش باید بدان توجّه داشت.

هدف از این بخش، افزون بر ایجاد التذاذ و تنوّع در آشنایی با متن‌های مختلف و مطالعه ی حکایت، شناخت ظرفیت زبانی ضرب المثل‌ها و خوگیری با آن‌هاست. این کار سبب می‌شود بچه‌ها با ضرب المثل‌ها که گنجینه ای از لطافت‌های زبانی و معنایی فارسی هستند آشنا شوند. آشنایی با ضرب المثل‌ها توانایی گفتاری و نوشتاری دانش آموزان را خیلی خوب تقویت می‌کند. یعنی از ضرب المثل‌ها در موقعیت‌های مناسب زبانی، هم در سخن گفتن و هم در نوشتن می‌توانند، بهره بگیرند.

جلسه ی ششم	
۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه
۲- کتاب‌خوانی از کتاب نوشتاری	۲۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

برای ارزشیابی از این درس، «آزمون خودسنجی» پیشنهاد می‌شود. متناسب با انتظاراتی که از دانش‌آموز دارید سؤالاتی را بپرسید تا بدان‌ها پاسخ گوید. در ادامه، نمونه‌ای از سؤالات یک آزمون خودسنجی ارائه می‌شود.

بسمه تعالی	
«آزمون خودسنجی درس دوم فارسی «فضل خدا»	
نام و نام خانوادگی:	تاریخ:
۱- در این درس چه چیزهایی را بیش تر یاد گرفتیم؟	
۲- برای یادگیری بهتر شعر چه کاری باید انجام بدهم؟	
۳- از بیت خوشم می آید، زیرا...	
۴- برای این که	

کتاب خوانی: فعالیت کتاب خوانی هم به صورت گروهی و هم به صورت فردی، قابل اجراست. افراد هر گروه می توانند کتابی را انتخاب نموده، پس از خواندن در جمع، نقشه ی داستان را در کتاب نوشتاری کامل کنند. (دانش آموزان سال های گذشته نقشه ی داستان را دیده و با نحوه ی کامل کردن آن آشنا هستند) یا اینکه هر دانش آموز کتاب جداگانه ای داشته باشد و این فعالیت را انجام دهد. مهم آن است که بازخورد این فعالیت در کلاس نمود پیدا کند و بر اساس اقتضای زمان، تعدادی از دانش آموزان نتیجه ی کار مکتوب خود را برای هم کلاسی ها بخوانند تا دانش آموزان به شنیدن محتوای داستان، ترغیب شده، کتاب را امانت بگیرند و مطالعه کنند. این کار به توسعه ی فرهنگ کتاب خوانی و تقویت عادت به مطالعه بین بچه ها کمک می کند.

جلسه ی هفتم	
فعالیت های کتاب نوشتاری (نگارش)	۴۵ دقیقه

تبدیل شعر به نثر، در این تمرین، که نوعی بازخوانی، بازی و سرگرمی است، دانش آموزان شعر یا نظم را به نثر ساده بر می گردانند. در پایه ی پنجم علاوه بر رعایت نکات نگارشی و بندنویسی، زیبا و روان نویسی نیز مورد انتظار است. توصیه به بیان جزییات و توصیف ها در بازگردانی به غنای نوشته ی دانش آموز می افزاید. برای این کار، لازم است، نخست شعر مورد نظر را چند بار به دقت بخوانند، با هم گفت و گو کنند، سرانجام برای نوشتن، هر کس درک و دریافت خود را به زبان خود به نگارش درآورد. این تمرین هم به درک عمیق تر

شعر، کمک می‌کند و ذهن را برای معناسازی پرورش می‌دهد و هم تمرین و دست‌ورزی مناسبی برای تقویت قدرت نوشتن دانش‌آموزان به شمار می‌آید.

جلسه‌ی هشتم	
۲۵ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نوشتاری
۲۰ دقیقه	ارزشیابی پایان درس

در پایان هر فصل کتاب نوشتاری، بخشی با عنوان « هنر و سرگرمی و مرور آموخته‌ها » گنجانده شده‌است. هدف از فعالیت‌های این بخش، مرور آموخته‌های فصل در قالب فعالیت‌های جالب و بازی و یادگیری است که مورد علاقه دانش‌آموزان است. همچنین تمرین در جهت بهبود و ارتقا سطح زیبا نویسی دانش‌آموزان با تمرین خوش‌نویسی نیز همراه شده است. بنابراین، دو هدف عمده‌ی این بخش:

- ایجاد تنوع نوشتاری در فضای بازی و سرگرمی.
 - یادگیری، بازآموزی و تعمیق آموخته‌ها.
- برای ارزش‌یابی در این درس، « ارزشیابی شفاهی » پیشنهاد می‌گردد.

جلسه‌ی نهم	
۴۵ دقیقه	بخوان و بیندیش

بخوان و بیندیش (راز گل سرخ)

نتایج آزمون جهانی سنجش سواد خواندن (پرلز) نشان می‌دهد که توانایی درک متن دانش‌آموزان ایرانی کم است. در واقع دانش‌آموزان، عادت به مطالعه‌ی متن طولانی ندارند و تمرکز به هنگام صامت‌خوانی متن را تمرین نکرده‌اند.

متن‌های "بخوان و بیندیش" با هدف تقویت درک متن در کتاب گنجانده شده‌است. هدف اصلی ایجاد عادت به مطالعه‌ی متن طولانی، تقویت تمرکز و افزایش درک خوانداری می‌باشد. دستیابی به این اهداف، بسیار اهمیت دارد؛ بنابراین کل ۴۵ دقیقه‌ی وقت کلاس به صامت‌خوانی و پاسخ به سؤالات درک و دریافت، اختصاص داده شده است.

داستان "راز گل سرخ" غیر مستقیم به توصیف آفرینش عالم می‌پردازد. دانش‌آموزان پس از خواندن داستان باید بتوانند به سؤالات آن پاسخ دهند. لازم است دانش‌آموزان داستان را به صورت فردی و با روش صامت‌خوانی مطالعه کنند، برای این منظور، معلم باید فضای کلاس را تبدیل به کتاب‌خانه کند و از دانش‌آموزان بخواهد

در سکوت مطلق، متن را صامت‌خوانی کنند. پیشنهاد می‌شود در صورتی که مدرسه، مجهز به کتاب‌خانه یا فضای مناسب است، این جلسه در آن جا برگزار گردد. از دانش‌آموزان بخواهید پس از خواندن متن، هر یک به طور فردی به سؤالات پاسخ بدهند. برای افزایش دقت دانش‌آموزان از آنها بخواهید پاسخ سؤالات را روی یک برگه بنویسند. در پایان، تعدادی از دانش‌آموزان پاسخ‌های خود را در کلاس بخوانند و به بررسی و تکمیل آن‌ها پردازید.

سطوح سؤالات "درک و دریافت" را بیشتر در بخش کلیات، برشمردیم. نیازی به بازگویی این سطوح برای دانش‌آموزان و تفکیک آنها نیست. اما آگاهی معلمان از این سطوح به بهبود درک متن دانش‌آموزان کمک می‌کند.

جلسه ی دهم	
املا پایانی	۴۵ دقیقه

املا شامل دو بخش: املای تقریری و فعالیت های املایی است که به صورت کتبی برگزار می‌شود. مهارت درست نوشتن در بخش املا بسیار مهم است و ارتباط مستقیم با مهارت خواندن و درک محتوای بقیه ی دروس دارد. لذا توجه جدی به درست نویسی دانش‌آموزان از طرف معلمان، ضروری است. برای توضیحات بیشتر در باره ی گام های املایی به املای درس نخست همین کتاب بنگرید.

فصل دوم

دانایی و هوشیاری

درس سوم: رازی و ساخت بیمارستان

درس چهارم: بازرگان و پسران

درس پنجم: چنار و کدوئین

اهداف فصل ۲: دانایی و هوشیاری

۱. زمینه سازی برای توسعه و کار بست تفکر و تعقل در زندگی
۲. تقویت نقش تفکر در حل مسائل و مشکلات
۳. تقویت توانایی حفظ شعر و پرورش حافظه
۴. تقویت مهارت درک متن و بهبود سواد خواندن
۵. کسب مهارت درک محتوا و کاربرد ضرب المثل ها
۶. تقویت مهارت سخن گفتن به کمک سواد دیداری
۷. ایجاد نگرش مثبت در دانش آموزان در زمینه ی بهره گیری از نیروی فکر
۸. گسترش شبکه ی واژگان ذهنی دانش آموز
۹. ایجاد علاقه مندی به خط تحریری و اصول درست نویسی
۱۰. تقویت مهارت روان خوانی با رعایت لحن ها
۱۱. تمرین خاطره گوئی و قصه گوئی
۱۲. توانایی حل مسائل با تفکر و کمک گرفتن از توانایی های ذهنی
۱۳. تقویت روحیه ی دانش اندوزی و خرد ورزی
۱۴. توجه خاص به مهارت گوش دادن و بهره گیری از آن در نوشتن
۱۵. آشنایی بیشتر با شاعران بزرگ: فردوسی و ناصر خسرو
۱۶. گسترش دامنه ی لغات از طریق ساخت کلمات جدید به روش ترکیب واژه ها
۱۷. تقویت مهارت نوشتاری (نگارش)، خاطره نویسی به شکل صحیح و قاعده مند
۱۸. آشنایی بیشتر با معنا و مفهوم اشعار و بازگردانی آن ها به نثر ساده و روان
۱۹. تقویت برخی صفات پسندیده مانند صداقت و راستی.

درس سوم: رازی و ساخت بیمارستان

اهداف:

- ۱- ترغیب به بهره‌گیری از نیروی تفکر و تعقل و هوشمندی در زندگی
- ۲- تقویت قدرت درک متن در دانش‌آموزان
- ۳- آشنایی با یکی از شیوه‌های واژه‌سازی، از راه « اسم + گر »
- ۴- تقویت مهارت گوش دادن و فن بیان
- ۵- آشنایی با نقش جمله در رساندن پیام
- ۶- آشنایی با دانشمند بزرگ «زکریای رازی».

آموزش

جلسه‌ی اول	
۱- آموزش درس	۳۰ دقیقه
۲- درک متن	۱۵ دقیقه

روش پیشنهادی آموزش

حلّ مساله، روش سازی طرز تلقی

روش حلّ مساله

- تشویق و ترغیب دانش‌آموزان به تفکر و اندیشه در کلاس درس و بهره‌گیری از روش حلّ مساله در کارهای روزمره یکی از اساسی‌ترین فعالیت‌های آموزشی معلّم به شمار می‌رود. دانش‌آموز می‌تواند از طریق فکر کردن یاد بگیرد و کار اصلی معلّم، رشد قوه‌ی تفکر وی می‌باشد.
- با این روش، هدف اصلی آن است که دانش‌آموز به کاربرد تفکر در حل مسائل روزمره‌ی زندگی پی ببرد. اجرای این روش در گروه‌های سنی مختلف، متفاوت است.
- ۱- دانش‌آموزان را گروه‌بندی کنید.
 - ۲- یک چیستان، معما یا مسئله‌ای ساده را مطرح نمایید.
 - ۳- از دانش‌آموزان بخواهید ابتدا به صورت فردی به تفکر بپردازند و راه یا راه‌هایی برای حلّ مساله‌ی مطرح شده، بیابند.
 - ۴- از دانش‌آموزان بخواهید راه حل‌های پیشنهادی خود را با سایر اعضای گروه در میان بگذارند و مناسب بودن راه حلّ خود را با استدلال، اثبات نمایند.
 - ۵- راه حل‌های پیشنهادی و تصویب شده‌ی هر گروه، در کلاس مورد بحث و گفت و گو قرار گیرد .
 - ۶- راه حل‌های عملی‌تر و منطقی‌تر، روی تابلو نوشته شود.

بدین ترتیب، دانش‌آموزان یاد می‌گیرند که با تفکر و بهره‌گیری از خرد جمعی، می‌توانند به حل مسائل بپردازند.

اینک داستان "رازی و ساخت بیمارستان" را به روش قصه‌گویی برای کلاس روایت نمایید و یا این که در گروه، متن درس را بخوانند و سپس از آنها سوال زیر را بپرسید و بخواهید در باره‌ی آن با هم به بحث و گفت‌وگو بپردازند:

- ویژگی مهم "طبيب بزرگ شهر" چه بود که او را از سايرين، متمايز می‌کرد؟
این سؤال، بسیار کلیدی است و نباید به سرعت از آن گذشت. دانش‌آموزان باید به این نتیجه برسند که طبیب بزرگ از قدرت عقل و دانش و هوشمندی خود به خوبی استفاده کرده است، در حالی که دیگران اینطور نبوده‌اند؛ و همچنین او از حواس ظاهری که ابزار تفکر و رسیدن به شناخت هستند، خوب بهره گرفت.
دانش‌آموزان باید یاد بگیرند، نوع نگاه کردن آنها به اطرافشان باید با یک آدم معمولی فرق کند. پس از بحث در باره‌ی استفاده از حواس، ویژگی دوم قدرت استنتاج و استنباط است، دانش‌آموز وقتی دیده‌های خود را کنار هم می‌گذارد و فکر می‌کند، به نتایجی می‌رسد که مانند حل چیستان است؛ لازمه‌ی این گونه استنباط تفکر و دقت است.

سرانجام، برای نهادینه کردن مطلب در ذهن دانش‌آموزان، از آنها بخواهید به مشاهده‌ی چیزی پیرامون خود بپردازند و بر اساس مشاهدات خود، دست به استنباط بزنند. مثلاً دانش‌آموزان را تشویق کنید تا چگونگی اجرای مراسم صبحگاهی مدرسه را به مدت دو هفته، زیر نظر بگیرند و نتیجه‌ی مشاهدات خود را در جدولی ثبت کنند. در پایان آنها از کنار هم قرار دادن مشاهدات خود می‌توانند به استنباطی برسند و برنامه‌های مراسم صبحگاهی را نقد و بررسی کنند و پیشنهادهای سازنده‌ای برای بهتر شدن و تنوع، ارائه نمایند.
پس از روخوانی متن، به تمرین‌های درک مطلب و درست و نادرست بپردازید.

درک متن

درک متن، بدان سان که پیش از این، توضیح داده شد؛ فرایندی است که براثر تمرین و تکرار، پدید می‌آید و تثبیت می‌شود. اجرای این مرحله، می‌تواند با گام‌های زیر، همراه باشد:

- ایجاد فرصت برای بازخوانی
- رایزنی و هم‌اندیشی
- طرح پرسش‌هایی از متن
- ارائه‌ی پرسش‌ها به گروه‌ها
- بررسی پاسخ‌ها.

جلسه‌ی دوم	
۱- واژه‌آموزی	۲۰ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

واژه‌آموزی (ترکیب کلمه + پسوند گر)

در این بخش، دانش‌آموزان را به «روش استقرایی» با یکی از راه‌های ساخت واژه در زبان فارسی، آشنا می‌کنیم. یعنی از پیش، نمونه‌های مختلف از یک ساخت واژگانی (در این درس «کلمه + پسوند گر») و کلماتی با ساخت‌های متفاوت را در برگه‌هایی جداگانه، آماده می‌کنیم و در اختیار گروه‌ها قرار می‌دهیم؛ یا روی تخته می‌نویسیم و از بچه‌ها می‌خواهیم تفاوت‌ها و شباهت‌ها را بیان کنند و آن‌ها را در دسته‌های همسان، طبقه‌بندی نمایند؛ به این طریق، نمونه پرتکرار و همسان این درس، را خواهند شناخت.

تمرین خواندن

برای بهبود سواد خواندن بچه‌ها می‌توانید از آن‌ها بخواهید متن درس را به صورت گروهی و یا فردی در حالت زمزمه بخوانند. همسویی با جمع به تقویت مهارت خواندن می‌انجامد. بهتر است در هر جلسه‌ی خواندن، از گونه‌ی متفاوت خواندن (فردی، گروهی، تندخوانی، بی‌صدا خوانی، دقیق خوانی، گذرا خوانی و...)، استفاده شود تا فرصت تمرین و آزمون هر گونه در کلاس فراهم آید.

جلسه‌ی سوم	
۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه
۲- خواندن با لحن	۲۰ دقیقه

کلمات با ارزش املائی

نخست لازم است به چند پرسش و پاسخ بدان‌ها بیندیشیم:

- خواست ما از «کلمات با ارزش» چیست؟
- چرا یک واژه ارزش یا اهمیت املائی دارد و واژه‌ی دیگر ندارد؟
- املائی بودن یک واژه به چه عواملی وابسته است؟

کلماتی در نوشتن املا با ارزش هستند که احتمال خطانویسی در آن‌ها بیش‌تر باشد. یعنی هرچه میزان خطا بالاتر بیشتر باشد، آن واژه در املا، مهم‌تر خواهد بود. کلمه‌ای که میزان خطا پذیری آن هنگام نوشتن، هیچ یا بسیار کم هست؛ پیداست که ارزش املائی آن هم بسیار اندک است. مثلاً کلمه‌ی «درک» را کسی خطا نمی‌نویسد؛ زیرا هر سه نشانه‌ی آن (د، ر، ک) یک صدا و یک سیما دارند و انتخاب دیگری وجود ندارد.

اما کلمه ی « درس » را احتمال دارد، نادرست بنویسیم، چون صدای / س / در خط فارسی چند شکل دارد:

- س
- ث
- ص.

بنابراین، هنگام نوشتن، سه گزینه برای انتخاب، پیش روی ماست و همین نکته، سبب اهمیت یافتن و ارزش املائی این واژه و همه ی کلماتی می‌شود که این صدا در ساختمان آن ها وجود دارد.

البته، افزون بر چند شکلی بودن برخی از نشانه ها، عوامل دیگری نیز بر املائی شدن و اهمیت یافتن واژگان از دید نوشتاری تاثیر گذار هستند، در پی، برخی از آن ها را نام می‌بریم:

- همسانی آوایی مثل صدای / ر / و صدای / ل /.
- ضعف شنیداری
- نابسامانی و شلوغی فضا(تراحم شنیداری)
- نارسایی صدای خواننده ی متن
- وجود نشانه های لهجه ای و گویشی در خواننده ی متن.

خوانش متن

در باره ی چگونگی خواندن و لحن، پیش از این توضیح دادیم. لحن متن این درس، لحن داستانی – روایی است. یعنی متن را باید به آهنگی بخوانیم که شنونده، از طریق خواندن کا حس کند و دریابد که انگار داستانی در حال روایت و بازگویی است؛ بنابراین، متن باید ملایم و کشدار خوانده شود. رسا و شمرده خواندن و تغییر آهنگ صدا بر زیبایی خوانش و میزان تاثیرگذاری آن می‌افزاید.

جلسه‌ی چهارم	
بخوان و حفظ کن	۴۵ دقیقه

شعر فردوسی، خرد رهنمای و خرد رهگشای

در بخش « بخوان و حفظ کن » چند هدف اصلی، مورد توجه ماست:

- پرورش حافظه و حضور ذهن
- تقویت فن بیان از راه حفظ شعر
- تقویت درک زبان شعر

خوانش و فهمش یا فهم، که در پی هر «بخوان و حفظ کن» آمده، در حقیقت ایستگاهی برای تامل بیشتر در باره ی مفاهیم و محتوای شعر است. همکاران گرامی از معنی کردن تک تک بیت های شعر به طور جدّی باید پرهیز کنند. گفتن معنی واژه و راهنمایی کردن، ایرادی ندارد؛ اما کشف معنا را باید به عهده ی گروه های دانش آموزی بگذاریم.

درست خوانی و رعایت لحن مناسب، از موضوعهائی است که در آموزش و ارزش یابی از این بخش باید مورد توجه قرار بگیرد. بهره گیری از «لوح فشرده»، کتاب گویا برای آشنایی با خواندن صحیح و تلفظ برخی واژگان، به شما کمک می کند و فضای کلاس را شاداب تر و متنوع می سازد.

جلسه ی پنجم	
۱- فعالیت کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۰ دقیقه

دانش آموزان به صورت انفرادی متن را مطالعه کرده، سپس پاسخ سوالات که برخاسته از میزان درک مطلب در ذهنشان است، را ارائه می دهند. در فعالیت های نوشتاری این بخش،

جلسه ی ششم	
املا	۴۵ دقیقه

املا

در بخش اوّل، دانش آموزان یک به یک پای تخته آمده، هر کدام یک کلمه از درس را که شما می خوانید روی تخته می نویسند. پس از آن که مجموعه ای از کلمات با ارزش املائی از متن درس روی تخته گردآوری شد همه با هم کلمات را جمع خوانی نمایند.

در بخش دوم، کلمات را از روی تابلو پاک کنید و از بچه ها بخواهید کلماتی را که به خاطر سپرده اند، روی برگه ی املا خود بنویسند و جملاتی از متن درس که این کلمات در آن بکار رفته است را به خاطر آورده و بنویسند. پس از جمع آوری برگه ها و تصحیح آن ها به رفع اشکالات دانش آموزان بپردازید.

این شگرد املائی، چند فایده دارد و اهداف آموزشی زیر را دنبال می کند:

- بازخوانی درس
- تقویت تأمل و دقت در نگاه
- تشخیص و استخراج واژگان املائی
- تقویت حافظه ی دیداری
- پرورش حافظه ی کوتاه مدت
- رشد و تقویت توانایی درست نویسی املائی کلمات.

جلسه‌ی هفتم	
۱- ارزش‌یابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه

با طراحی آزمون مداد - کاغذی از دانش آموزان ارزش‌یابی کرده، نتیجه را در پوشه کار ثبت کنید.

جلسه‌ی هشتم	
۱- فعالیت کتاب نوشتاری (نگارش)	۲۵ دقیقه

نگارش: خاطره نویسی

در بخش تمرین‌های نوشتاری، آموزش و تمرین مهارت نوشتن و نگارش یکی از اصلی‌ترین هدف ماست. در این درس، یکی از گونه‌های نوشتن (خاطره نویسی) آزموده می‌شود. خاطره یکی از اندوخته‌های ذهنی و بیشتر مبتنی بر حافظه‌ی بلندمدت است. در این دست‌ورزی نوشتاری، دانش آموزان، فرصت یادگیری و مرور اندوخته های ذهنی خود را پیدا می‌کنند. در تبدیل خاطره ی شفاهی به نوشته، افزون بر نکات یاد شده در کتاب، بهتر است نکات زیر هم رعایت شود:

- حفظ ترتیب رویدادها
- توجه به زمان دقیق خاطره
- توجه به سیر زمانی وقوع خاطره
- ذکر مکان وقوع خاطره
- بیان جزئیات و معرفی موضوع دقیق خاطره
- بهره گیری از توصیف
- حفظ ارتباط طولی و انسجام فکری نوشته
- رعایت ساختار نوشته
- به کارگیری نشانه های مناسب نگارشی.

جلسه‌ی نهم	
۱. املا	۴۵ دقیقه

املاي پایان هر درس، علاوه بر سنجش میزان پیشرفت نوشتاری دانش آموز، بُعد آموزشی را نیز پوشش می‌دهد. مثل دروس قبل، املاي دو قسمتی شامل **املاي تقریری** و **تمرینات املايی** پیشنهاد می‌گردد.

در این قسمت، نمونه‌ای از بخش دوم املا، شامل فعالیت‌های املائی ارائه می‌شود.

خ: خ: خیلی خوب، ق: قابل قبول، ن: نیاز به تلاش

نام و نام خانوادگی:			
فعالیت املائی درس: رازی و ساخت ...			
تاریخ:			
ردیف	نمونه آزمون	خ	ق
۱	جای خالی کلمات را با نشانه‌های مناسب، تکمیل کن. خلا...ه * پر... وجو * ت...میم * ...بیب * مس...له * وس		
۲	دور کلمات درست، خط بکش. فاسد - شرت - محمد زکریای رازی - بیمارستان - تکه گوشت - گرماب		
۳	جملات را با کلمه‌های مناسب، تکمیل کن. بزرگ و دانشمند کسی است که بسیار است . پروردگار مهربان به ما فراوانی داده است . محمد زکریای رازی ناچار در کار می کرد .		
۴	کلمه‌ها را به ترتیب حروف الفبا، مرتب کن. پیشنهاد - اندیشه - شگفت زده - خشکیده - محل		
باز خورد معلم:			

درس چهارم : بازرگان و پسران

اهداف درس

- ۱- آشنایی با ارزش علم و دانایی و کاربردهای آن در زندگی
- ۲- تقویت مهارت ساده نویسی در نوشتن بند
- ۳- معرفی کتاب کلیله و دمنه به دانش آموزان
- ۴- افزایش قدرت درک متن
- ۵- آشنایی با آینده‌نگری در زندگی
- ۶- آشنایی دقیق‌تر با لحن خواندن واژه در فعالیت روان خوانی
- ۷- ایجاد نگرش مثبت نسبت به موضوع دانش‌آموزی و تفکر
- ۸- تقویت مهارت خوب شنیدن
- ۹- تاکید بر نقش خانواده و بنیان‌های آن
- ۱۰- آموزش کاربرد نشانه‌های ربط « هم » و « نیز » در جمله.

آموزش:

جلسه‌ی اول	
۳۰ دقیقه	۱. آموزش (تدریس درس)
۱۵ دقیقه	۲. درک متن

روش تدریس پیشنهادی:

بارش فکری، کارایی گروه، بحث گروهی، دریافت مفهوم.

روش کارایی گروه (به شکل ساده)

- ۱) از بچه‌ها بخواهید یک بار، متن درس را به صورت کامل و با دقت به صورت فردی صامت‌خوانی کنند.
- ۲) کاربرگ سؤالات مربوط به درس را بین دانش‌آموزان توزیع کنید و فرصت بدهید به صورت انفرادی به سؤالات پاسخ بدهند.
- ۳) حالا از همان نمونه سوال در اختیار گروه بگذارید تا اعضای گروه، در باره‌ی پاسخ سؤالات گفت و گو کنند، به توافق برسند و برگه را پاسخ بدهند. (طرح سؤالات به صورت چهارگزینه‌ای توصیه می‌شود).
- ۴) پاسخ سؤالات را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید تا هم برگه‌ی فردی خود و هم برگه‌ی گروهی خود را با آنها تطبیق دهند و جلوی سؤالاتی را که نادرست پاسخ گفته‌اند؛ علامت بگذارند و به نوعی برگه‌های انفرادی و گروهی را تصحیح کنند.

۵) هر دانش‌آموز، برگه‌ی خود را با برگه‌ی گروه مقایسه کند و اگر در کارکرد گروهی، تعداد پاسخ‌های نادرست کاهش یافته باشد، دانش‌آموز به کارایی گروه پی می‌برد و مشارکت را در فرایند یادگیری اثربخش می‌داند. چون ارزش‌یابی به صورت کیفی برگزار می‌شود، تصحیح به صورت کمی و نمره‌گذاری در جدول‌های این روش، ضرورت ندارد. فلسفه‌ی بهره‌گیری از این روش، پافشاری بر خرد جمعی و برتری دادن نتیجه‌ی کار گروه بر عملکرد فرد است. چند فکر، توانایی بیشتری از یک فکر است.

خوانش و درک متن

به دانش‌آموزان فرصت بدهید تا ابتدا به صورت فردی و صامت‌خوانی یک‌بار از متن درس بخوانند. بعد از آن با رعایت صوت، لحن، آوا و تکیه‌گاه‌ها متن را برای دانش‌آموزان بخوانید و توجه آنها را به نکات مهم خواندنی جلب کنید. استفاده از "کتاب گویا" در آموزش لحن خواندن، توصیه می‌شود.

جلسه‌ی دوم	
۲۰ دقیقه	۱- دانش‌زبانی (خوب گوش کردن)
۲۵ دقیقه	۲- تمرین خواندن

مهارت گوش دادن

نخست باید دانست که شنیدن با مهارت گوش دادن تفاوت دارد: زیرا در شنیدن فرد به طور ناخواسته جمله را می‌شنود و هیچ گونه توجهی به آنها ندارد در حالی که گوش دادن، انسان به طور ارادی و با دقت به سخنان گوینده توجه کرده، می‌کوشد آنها را درک کند و به آنچه می‌شنود، اهمیت دهد. بنا براین، دقت و تمرکز حواس، دو عمل ضروری در گوش دادن است که آن را از (شنیدن) متمایز می‌کند. در حقیقت دو گوش انسان، دو درگاه و آستانه‌ی دریافت و پذیرش سخنان و نواهای پیرامونی اند، چونان بستر دو رود هستند که به دریا‌ی ذهن و زبان آدمی مدد می‌رسانند و آن را زنده و زایا و گوارا و پرمایه نگه می‌دارند و بر شکوفایی و گسترش دامنه‌ی فکر و خیال می‌افزایند. بدان سان که «مولانا جلال الدین محمد» در دفتر ششم مثنوی معنوی فرموده است:

« فکر شیرین مرد را فربه کند تا خیال و فکر خوش بر وی زدند».

برای تقویت مهارت گوش دادن، باید به نکات زیر، توجه کرد:

- دقت و تمرکز در شنیده‌ها
 - دقت در لحن‌ها و تکیه‌های سخن دیگران (زیر و بم و کشش‌های آوایی)
 - توانایی تحمّل سخن دیگران
 - شناخت موسیقی کلمات برای ایجاد مکث‌ها و درنگ‌ها
- گوش دادن چون ذهن و زبان شنونده را فربه و فراخ‌دامن می‌سازد و توانایی درک و دریافت او را می‌پرورد، مهارتی ادراکی است. توانایی فرد در گوش دادن دقیق و منظم به سخنان گوینده، مهارتی است که می‌توان از آن برای انتقال افکار و عقاید استفاده کرد.

تمرین خواندن

در این قسمت، همان فعالیت های مربوط، از جلسات گذشته، به کار گرفته می شود.

جلسه ی سوم	
۱- فعالیت های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه
۲- خواندن با لحن	۲۰ دقیقه

فعالیت های این بخش در راستای تقویت مهارت املا نویسی و گسترش دامنه ی دانش زبانی می باشد که شرح آن در درس های گذشته آمده است.

توضیحات مربوط به لحن هم پیش از این، بازگو شده است. اما به سبب تازگی این موضوع می افزایشیم که:

- لحن یعنی آواز خوش و موزون، نوا، کشیدن صدا یا اجتماع حالت های مختلف صداها.
- انواع لحن: در این جا فقط چهار نوع را می آوریم:

(۱) **لحن ستایشی:** مخصوص ستایش خداوند است و در آن شاعر به ستایش ممدوح می پردازد.

(۲) **لحن وطنی:** برای وصف میهن است که شاعر با تحریک احساسات ملی گرایانه مخاطب خود را به محافظت از کشور خود تشویق میکند.

(۳) **لحن خاطره:** مخصوص بیان خاطرات است که خواننده باید آن را به شیوه ای بخواند که گویی ماجرا برای خودش اتفاق افتاده است.

(۴) **لحن حماسی:** لحنی کوبنده و استوار است و خواننده ی شعر حماسی به ویژه شاهنامه باید با توجه به این ویژگی ها شعر را بخواند.

(ر.ک، کتاب: مبانی خواندن در زبان فارسی)

جلسه ی چهارم:	
املا	۳۰ دقیقه
گوش کن و بگو	۱۵ دقیقه

املا ی دقت و سرعت

از جلسه ی قبل به دانش آموزان، نوع املا را توضیح داده و از آن ها بخواهید برای املا آماده باشند. تخته سیاه را به دو قسمت تقسیم کنید و از دو دانش آموز بخواهید پای تابلو آمده و هریک، قسمتی از تخته را در اختیار بگیرند. دانش آموزان باید از متن درس، کلماتی که ارزش املائی دارند و هم چنین کلمات دیگر را با دقت مطالعه کرده، به خاطر بسپارند تا زمانی که معلّم آن ها را برای نوشتن کلمات پای تابلو صدا می کند، آماده

باشند. با اعلام معلم، دو دانش‌آموز باید شروع به نوشتن کلمات روی تخته کنند و با اعلام پایان وقت، توسط معلم، دست از نوشتن بردارند. هر دانش‌آموز که بتواند تعداد کلمات بیشتری را بدون اشتباه بنویسد، رکورددار و برنده شناخته می‌شود. خواندن کلمات از سوی دانش‌آموزان کلاس و تصحیح در فضایی از نشاط و هیجان صورت می‌پذیرد.

گوش کن و بگو

در این فعالیت با دو مهارت زبانی، رویارو هستیم. عنوان این قسمت خود گویای دو فعل و عمل زبانی « گوش دادن» و « گفتن» است. در حقیقت، دو مهارت با هم مورد آموزش و ارزش یابی قرار می‌گیرد. گوش دادن، پیش درآمد و مقدمه ی خوب سخن گفتن است و فن بیان و سواد شنیداری را پرورش می‌دهد.

جلسه ی پنجم:	
۴۵ دقیقه	فعالیت های کتاب نوشتاری (درک متن)

قبل از انجام این فعالیت به دانش آموزان اعلام شود که کتاب داستانی را همراه خود به کلاس بیاورند. این تمرین هم به صورت فردی و هم به صورت گروهی، قابل اجراست. برای توضیح بیشتر در زمینه ی فرایند درک متن، به درس های گذشته، نگاه کنید.

نشانه های ربط «نیز» و «هم»

نشانه یا حرف ربط، کلمه ای است که دو عبارت یا دو جمله را به هم پیوند می‌زند و از نظر ساختمان دو قسم است: ساده و مرکب.

نشانه های ربط ساده، عبارت‌اند از:

اگر، اما، باری، پس، تا، چه، خواه، زیرا، که، لیکن، نیز، و، ولی، هم، یا.

نشانه های ربط مرکب، مجموعه‌ای از دو یا چند کلمه هستند و عبارت‌اند از: از بهر آن که، اکنون که، اگر چه، اگر چنان چه، آلا این که، با این حال، با این که، با وجود این، بس که، به شرط آن که و... ..

جلسه ی ششم:	
۴۵ دقیقه	۱- فعالیت های نوشتاری (نگارش)

دراین بخش، می‌توانید کتاب **گلستان و بوستان** سعدی را با خود به کلاس ببرید و پس از معرفی آثار سعدی از دانش‌آموزان بخواهید حکایت کوتاهی را انتخاب کنند و بخوانند و سپس آن را به زبان ساده

ی **امروزی** در دو بند، بنویسند یا بازنویسی کنند. بهتر است پس از اتمام کار نوشتن، بچه ها به نوبت مطالب خود را بخوانند و هم کلاسی ها به نقد آن بپردازند.

بازنویسی و بازآفرینی

در **بازنویسی**، نویسنده با حفظ ویژگی های یک اثر، بدون کمترین دخل و تصرف در اصل محتوا، اقدام به دوباره نویسی و ساده سازی زبان آن اثر می کند.

برای باز نویسی تعاریف متعددی به کار برده شده است از جمله:

- بازنویسی دوباره نوشتن یک متن متناسب با زمان و شرایط «بازنویسنده» است.
- بازنویسی یک اثر، حفظ ویژگی های کلی متن بدون کمترین دخل و تصرف در محتوای متن است.
- بازنویسی، برگردان متون کهن (شعر یا نثر) به نثر امروزی و زبان ساده و زدودن کهنگی متن از چهره آن است؛ بی آن که مفهوم و محتوا دگرگون شود. در بازنویسی، مقصود اصلی ساده کردن متن است و تغییر فقط در محدوده زبانی انجام می گیرد و بازنویس، متن اصلی را تمام و کمال حفظ می کند بدون آنکه چیزی به آن بیفزاید یا از آن بکاهد.

در **باز آفرینی**، نویسنده از متون کهن الهام می گیرد و خودش دست به آفرینش و خلق می زد و نوشته ای جدید می آفریند.

باز آفرینی، برگردان متون کهن (شعر یا نثر) به نثر امروزی با دخل و تصرف در محتوا و مفهوم و تبدیل آن به اثری مستقل و جدید است که با متن اصلی، متفاوت است.

بازنویسی مثل تعمیرات جزئی یک ساختمان و تغییر نمای ظاهری آن است، اما باز آفرینی، تغییرات کلی در اسکلت و طرح و نقشه ی یک ساختمان است که چه بسا نقشه ساختمان و کیفیت چهار چوب اولیه، به هم می خورد. در بازنویسی، مضمون متن قدیم حفظ می شود، تغییرات در جا به جایی حوادث و الفاظ و ترکیب ها انجام می گیرد. اصول زبان فارسی حفظ می گردد و از شکسته نویسی پرهیز می شود.

اهداف کلی بازنویسی و بازآفرینی:

- ۱- تقویت رابطه ی کودک و نوجوان با محیط تاریخی و فرهنگی در تمامی ابعاد، به گونه ای که بتواند بین فرهنگ دیرین خود و فرهنگ امروزی پیوند برقرار نماید.
- ۲- تلطیف ذوق ادبی کودکان و نوجوانان و بالا بردن درک کلی آنها از تمامی جنبه های فرهنگی دینی، اخلاقی، تاریخی از گذشته تاکنون .
- ۳- برانگیختن اشتیاق کودکان و نوجوان به مطالعه با استفاده از متون جذاب.
۴. تقویت توان نوشتاری مخاطبان به گونه ای که بتوانند آثار و متون کهن فارسی را به زبان فارسی امروزی باز نویسی کنند.
- ۵- دست یافتن به اطلاعات عمومی و پایه ای که می تواند زیر بنای تخصص های علمی، فرهنگی و ادبی آینده ی آنها قرار گیرد .
- ۶- آشنا کردن کودکان با تجارب مختلف زندگی برای رویارویی با مسائل جامعه ی امروز و آینده .

۷- استفاده از جنبه های اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی متون کهن در راستای اهداف ادبیات کودکان. (ر. ک: سایت کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان)
برای بازنویسی، می توان از ساختار زیر، بهره گرفت:

نام حکایت:
پدید آورنده:
قالب: حکایت یا روایت یا
نوع: تعلیمی / اخلاقی یا
موضوع:
سبک:
زاویه دید: سوم شخص (دانای کل) یا
زمان روایت:

جلسه ی هفتم:	
ارزشیابی از درس	۲۵ دقیقه
مرور آموخته ها	۲۰ دقیقه

در نظریه ی یادگیری «سازنده گرایی» بر اهمیت «یادگیری برای فهمیدن» تاکید می شود. از این رو، توصیه می شود در ارزشیابی به جای تمرکز بر یاد سپاری اطلاعات، بر میزان یادگیری مفهومی اطلاعات تاکید شود. لذا، روش سنجش عملکردی در پیشبرد اهداف، مفید است. عملکرد به معنای توانایی استفاده از دانش و مهارت های آموخته شده در موقعیت های زندگی یا مشابه با موقعیت های زندگی است. سنجش عملکرد به گستره ی وسیعی از روش های اندازه گیری اشاره دارد و از آن برای بررسی توانایی دانش آموز در استفاده از آموخته ها در موقعیت های واقعی زندگی استفاده می شود (ویگنز، ۲۰۰۵). یکی از ابزارهای این گونه سنجش در کلاس، آزمون عملکردی است که معلم با مشاهده ی عملکرد، کیفیت آن را توصیف می کند و مورد قضاوت قرار می دهد. آزمون عملکردی شامل دو بخش است:

- تکالیف
 - برگه (فرم) راهنمای توصیف عملکرد.
- در تکلیف، معلم بیان مسئله، لوازم و تجهیزات و دستورالعمل اجرای تکلیف را می گوید. در طراحی آزمون عملکردی، گام هایی وجود دارد که متناسب با این درس، یادآوری می کنیم.

الف (طبقه بندی هدف یادگیری: از طبقه بندی های موجود یادگیری (۶ طبقه بلوم، اندرسون و کراتون، استیگنز) یکی را انتخاب کرده، انتظار خود را مطرح کنید. مثال :

انتظار داریم دانش آموز متن درس «بزرگان و پسران» را روان بخواند و پیام آن را به خوبی تشخیص دهد و بنویسد .

ب) نوشتن معیارها و شواهد آزمون عملکرد: معلّم از خود می پرسد: شواهد رسیدن به این هدف یادگیری چیست ؟ و در پی پاسخ به این سوال، نسبت به نوشتن معیارها اقدام می کند و دقیقاً روشن می سازد که یک عملکرد مطلوب از نظر او چه ویژگی‌هایی دارد. مثال :

- دانش آموز در روان خوانی، بلندی صدا، شمرده خوانی و آوا و لحن را است می کند.
- دانش آموز، هنگام خواندن، پیام متن را درک می کند.
- اصول بندنویسی را رعایت می کند .

ج) نوشتن تکلیف:

ج - ۱) : در این آزمون «چگونگی مسئله» و «شیوه اجرای تکلیف» تلفیق شده است. مثال: متن درس «بزرگان و پسران» را با دقت بخوان. درباره‌ی پیام درس، خوب فکر کن و در باره‌ی این پیام، دوبند بنویس.

ج - ۲) وسایل و کارافزارها: کتاب فارسی، کاغذ و قلم، لوح فشرده‌ی کتاب گویا و...

د) تدوین راهنمای توصیف عملکرد: می توان یکی از روش‌های کلی‌نگری و یا تحلیلی را با در نظر گرفتن دو بخش تعیین مقیاس اندازه گیری و توصیف مقیاس، به کار گرفت .

مثال :

ردیف	مراحل	مقیاس اندازه گیری			
		بسیار خوب	خوب	متوسط	ضعیف
۱	متن درس را روان خوانی می کند.				
۲	به درک مطلب و پیام درس رسیده است.				
۳	پیام درس بزرگان و پسران را نوشته است .				
بازخورد توصیفی:					

مرور آموخته‌ها

از دانش آموزان بخواهید در گروه های خود، کتاب فارسی را بررسی و بازخوانی کنند و از نکاتی که آموخته‌اند، پرسش های مناسبی طرح کنند و از یکدیگر بپرسند و برای هم توضیح دهند. این کار، فی الواقع، گونه‌ای خودیادگیری مشترک است. البته، این گونه، یادگیری به سبب نقش و حضور فعال شخص در فرایند آموزش، اثرگذارتر و ماندگارتر است.

جلسه‌ی هشتم:	
۴۵ دقیقه	۱- املا

املا: املاي دو قسمتي شامل املاي تقريري و املا از فعاليت‌هاي املايي در پايان درس به اجرا گذاشته مي‌شود. براي توضيح بيش‌تر فرايندهاي املايي به درس‌هاي پيش، نگاه كنيد.

درس پنجم: چنار و کدو بُن

اهداف :

- ۱) توجه به دانایی و هوشمندی در رفتار اجتماعی
- ۲) آشنایی با آداب سخن گفتن با بزرگترها
- ۳) معرفی ناصر خسرو و آثار وی به دانش آموزان
- ۴) گسترش واژگان با استفاده از فرایند ترکیب (کلمه + بن)
- ۵) تقویت مهارت‌های زبان آموزی با طراحی نمایش.
- ۶) ترغیب دانش آموزان به پرهیز از ظاهربینی و سطحی نگری
- ۷) جلب توجه دانش آموزان به ارزشمندی تفکر و تعقل در مورد دیده‌ها و شنیده‌ها و تقویت قضاوت منطقی در آنان.

آموزش

جلسه‌ی اول:	
۱- تدریس درس	۳۰ دقیقه
۲- درک متن	۱۵ دقیقه

روش‌های تدریس پیشنهادی: ایفای نقش، روشن سازی طرز تلقی

روش ایفای نقش + قصه گوئی

مراحل تدریس:

- ۱- آموزگار با هماهنگی قبلی با سه نفر از دانش آموزان و تقسیم نقش بین آنان (قصه گو یا راوی، چنار و کدو بُن) و فضا سازی مناسب کلاس (فضای فیزیکی) درس را از این طریق، تدریس می نماید.
 - ۲- مفهوم درس در کلاس به بحث گروهی گذاشته می شود تا دانش آموزان پیام درس را که عدم ظاهربینی و ارزشمندی تفکر و تعقل است، خودشان کشف و بیان کنند.
 - ۳- متن درس، از سوی معلّم خوانده می شود یا از طریق کتاب گویا پخش می گردد.
- بخش نثر درس، از سوی راوی یا قصه گو و شعرها به صورت ایفای نقش، بیان می شوند.
- سوالات درست و نادرست و درک مطلب از دانش آموزان پرسیده می شود.
- بعد از تدریس، متن شعر را با آهنگی زیبا و دلنشین برای بچه‌ها بخوانید تا فرایند تدریس کامل شود.

جلسه‌ی دوم:	
۱- واژه‌آموزی	۲۰ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

واژه‌آموزی

یکی از فرایندهای پُر بسامد واژه‌سازی در زبان فارسی، فرایند "ترکیب" است. در این درس، ترکیب "اسم + پسوند بن" آمده است. کلمات مرکب که بر اثر فرایند ترکیب حاصل می‌شوند، کلماتی هستند که اجزای آنها به تنهایی معنی مستقل دارند؛ مانند کلمه ی «بُن» که به تنهایی به معنای ته، پایین، ریشه و بوته است. وقتی می‌گوییم: بُن دیوار، یعنی پایین، زیر و پای دیوار.

هنگامی که با کلمه‌ای ترکیب می‌شود؛ کلمه ی جدیدی می‌آفریند.

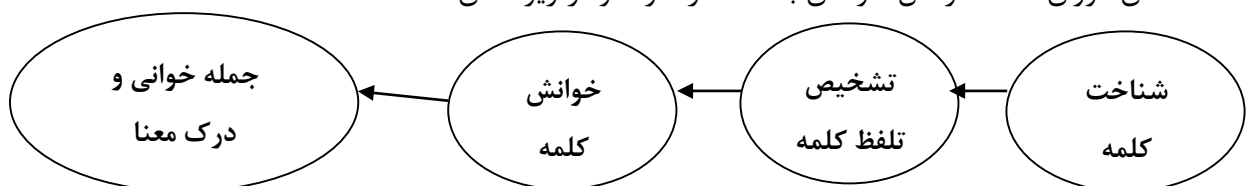
مثال: اسم + بن، مانند کدو + بن ← کدوبن.

بازی از جمله فعالیت‌هایی است که در برنامه‌ی درسی زبان‌آموزی مورد تأکید است؛ زیرا دانش‌آموزان در بازی به ارتقای درک شنوایی و رشد و پرورش قوه‌ی بیان، دست می‌یابند و یاد می‌گیرند که با یکدیگر فکر کنند و به افکار خود سامان بدهند و با مشارکت یکدیگر به حلّ مسائل برآیند. در این جا، بازی‌های زبانی همراه با تحرّک و نشاط مورد نظر است. تدریس کلمات مرکب (کلمه + بن) در قالب بازی نیز به یادگیری آسان آن می‌انجامد.

مثال: کلمات مختلفی از ترکیب درست و نادرست (کلمه + بن) روی مقواهای گرد بنویسید و در حیاط مدرسه روی دیوار نصب کنید. از بچه‌ها بخواهید در قالب مسابقه، "دارت" یا توپ را به سوی ترکیبات نادرست نشانه بگیرند. یا هر بازی دیگری که امکان اجرای آن را داشته باشید. گروهی که زودتر کار خود را به انجام رساند، برنده اعلام می‌شود.

تمرین خواندن

تمرین خواندن مانند دروس گذشته اجرا شود. درست، شمرده، رسا و با رعایت لحن مناسب خواندن، مثل همه‌ی دروس، مورد توجّه و دقّت قرار گیرد. در این درس "بیت خوانی" پیشنهاد می‌شود. دانش‌آموزان به ترتیبی که نشسته‌اند، خواندن را آغاز می‌کنند. هر دانش‌آموز یک بیت می‌خواند و بیت بعدی توسط دانش‌آموز دیگر خوانده می‌شود. این کار ادامه پیدا می‌کند تا متن به پایان برسد. این روش، خواندن، مورد علاقه دانش‌آموزان است. مراحل خواندن به اختصار، در نمودار زیر نشان داده شده است:

جلسه‌ی سوم:	
۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۰ دقیقه
۲- خواندن شعر با لحن مناسب	۲۵ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری: املا و واژه‌آموزی

از نمونه های فعالیت املایی در این بخش از کتاب می توان در آزمون مدادکاغذی املا بهره برد.

مسایل مربوط به خوانش شعر، معیارها و لحن مناسب در خواندن را پیش از این، در درس های گذشته، توضیح دادیم برای تثبیت مباحث، می توانید به آن نوشته ها بنگرید.

جلسه‌ی چهارم:	
۱- نمایش	۴۵ دقیقه

نمایش

دانش‌آموزان در سال های قبل با انواع نمایش و شیوه های اجرای آن آشنا شدند. زمانی که دانش آموزان به طراحی نمایش می پردازند، خلاقیت و تفکر و تخیل در آنها پرورش می یابد. زمان اجرا نیز رفتارهای کلامی و غیرکلامی آنها در انتقال پیام به هنگام سخن گفتن تقویت می شود. بنا به تاثیرگذاری مثبت نمایش بر فرایند یادگیری، معلمان نباید این فرصت را که در تقویت مهارت های زبانی دانش آموزان بسیار مؤثر است؛ به سایر دروس بدهند یا از آن غفلت کنند. توانمند کردن دانش آموزان در مهارت های زبانی، نوع تفکر آنها را نیز شکل می دهد و موجب موفقیت آنها در زندگی روزمره و رفتارهای اجتماعی می شود.

اجرای نمایش، در حقیقت ایجاد موقعیت های مختلف زندگی و یا شبیه سازی موقعیت هاست که در آنها زمینه های مناسبی برای رشد و شکوفایی شایستگی های فردی فراهم می آید.

جلسه‌ی پنجم:	
۱- فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (نقش ضمیر در درک متن)

در این فعالیت، بر کاربرد ضمیر «او، تو، همین و آنها» در جملات و نقش آنها در ارتقا سطح درک و روابط معنایی عناصر متن، تاکید می شود. ضمیر، کلمه ای است که در جمله به جای اسم می آید و از تکرار آن جلوگیری می کند.

گاهی در گفتار یا نوشتار به جای آنکه کسی یا چیزی را نام ببریم، یعنی اسمش را بر زبان بیاوریم، کلمه ی دیگری می‌آوریم که جایگزین همان اسم می‌شود، مثلاً به جای آنکه بگوییم: پروانه را دیدم و از پروانه پرسیدم؛ پروانه، با آرامشی خاص، به من پاسخ داد. می‌گوییم: پروانه را دیدم و از او پرسیدم؛ او، با آرامشی خاص، به من پاسخ داد. در این جمله، واژه ی «او» جای اسم (پروانه) نشسته است، این گونه کلمات که جای اسم می‌نشینند «ضمیر» نامیده می‌شوند. فی الواقع، اگر ضمیر نبود، اسم‌ها خیلی تکرار می‌شدند. معمول هر ضمیر به اسمی برمی‌گردد، که به آن «مرجع ضمیر» می‌گویند. در همین نمونه، دو ضمیر «او» به «پروانه» اشاره دارند. یعنی پروانه، مرجع ضمیر است. کشف رابطه‌ی میان ضمیر و مرجع آن در نوشته‌های بلند و جمله‌های طولانی، بسیار با اهمیت است و به درک و دریافت بهتر مفاهیم متن، کمک می‌کند.

جلسه‌ی ششم:	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خوشنویسی از صفحه‌ی هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

املا: املا ی بگرد و پیدا کن

دانش‌آموزان در گروه، یک متن املا با ۱۰ جای خالی از متن درس تهیه می‌کنند (جای خالی از کلمات مهم درس باشد، بهتر است). اگرچه متن درس به صورت شعر آمده، استفاده از ابیات شعر نیز در این روش املا می‌گنجد.

در بالای متن املا یک جدول با ۱۲ یا ۱۳ خانه کشیده می‌شود و کلماتی که باید جاهای خالی را تکمیل کنند، به همراه چند کلمه‌ی اضافه در این خانه‌ها نوشته می‌شود. قبل از شروع فرایند املا از دانش‌آموزان خواسته می‌شود متن درس را با دقت در زمان معین (سه تا پنج دقیقه) مطالعه کنند. سپس کتاب را ببندند و برگه‌های املا ی تهیه شده، بین گروه‌ها جا به جا شود. دانش‌آموزان هر گروه در زمان تعیین شده توسط معلم، باید کلمات را از داخل جدول پیدا کنند و در جاهای خالی بنویسند. تصحیح املا با نظارت معلم در گروه انجام می‌شود. روش دوم که در راهنمای معلم پایه‌ی سوم نیز پیشنهاد شده، به شرح زیر می‌باشد.

با هدف تمرکز بر روی لغات و آموزش درست‌نویسی از دانش‌آموزان بخواهید که در گروه، جدولی طراحی نمایند و طبقه‌بندی واژه‌های متن درس را انجام بدهند. معیار تفکیک لغات را به عهده‌ی گروه بگذارید. مثال:

اسم‌هایی که در متن درس آمده است	فعل‌ها	کلماتی که نشانه «ه» دارند.	و
چنار کدوبن	نشینده‌ای بررست پرسید گفتا وزد	کاهل هنگام مهرگان	

جلسه‌ی هفتم:	
۴۵ دقیقه	۱- فعالیت نوشتاری (نگارش)

در این بخش، یکی از فعالیت های مهارت نوشتن، تمرین و تکرار می شود. در درس های گذشته، موضوع بازنویسی و بازگردانی و تفاوت این دو را آموخته ایم. اکنون تبدیل نظم به نثر با مضمون واحد و رعایت ساده نویسی، مورد توجه است. مقصود ما از ساده نویسی در این درس، تبدیل شعر به زبان ساده ی نوشتار معیار امروز است.

برخی از ویژگی های نثر ساده، عبارت اند از:

- جمله ها کوتاه، ساده و گویا هستند .
- کلمات و عبارت های دشوار و کم کاربرد در آن ها دیده نمی شود .
- زبان آن ساده و صمیمی و به زبان گفتار، نزدیک است.

تفاوت شعر و نثر

اولین تفاوت شعر و نثر در شکل ظاهری است. نثر به شکل پیوسته و در قالب بند(پاراگراف) نوشته می شود. شعر معمولاً به شکل های مختلف، پدیدار می شود. مانند شکل غزل، قالب مثنوی و... داشتن وزن و قافیه، دومین تفاوت، شعر با نثر است. شعرها معمولاً وزن و قافیه دارند ولی این دو ویژگی در نثر یا نوشته های عادی به کار نمی آید. سومین تفاوت، در زبان شعر و نثر است. یعنی نوع واژه های استفاده شده، چگونگی به هم پیوستن آن ها در جمله های شعری با نثر ساده، متفاوت است. دیگر آن که در شعر از خیال یا عنصر تخیل استفاده می شود اما در نثر ساده، ضرورتی برای به کار گیری این عنصر وجود ندارد.

پس، به هنگام تبدیل شعر به نثر ساده، باید به نکات یاد شده، توجه داشته باشیم و ویژگی های شعر را در نثر ساده، نیاوریم.

جلسه‌ی هشتم:	
۴۵ دقیقه	۱- بخوان و بیندیش

برای آموزش "بخوان و بیندیش" این فصل به مطالبی که در فصل نخست این کتاب، بیان شده است، مراجعه کنید. اصولاً در همه ی "بخوان و بیندیش" ها، فرصت سازی برای کالبدشکافی، تحلیل و تقویت «درک و دریافت»، اصلی ترین هدف و کارکرد است.

جلسه ی نهم:	
۱- ارزشیابی از فعالیت های درس	۲۵ دقیقه
۲- صفحه ی هنر و سرگرمی پایان فصل	۲۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت های درس

تهیه ی فهرست واریسی (چک لیست) برای این درس، پیشنهاد می گردد. بنا به فضای کلاس درس، یکی از پنج عنصر (علم، ایمان و باور، اخلاق، تفکر، عمل) را انتخاب کنید و بر اساس آن یک چک لیست فردی برای قرار دادن در پوشه ی کار دانش آموزان تهیه کنید. **نمونه ی چک لیست**

به نام پروردگار										
فهرست واریسی مربوط به درس پنجم فارسی: «چنار و کدو بن»										
نام و نام خانوادگی:										
تاریخ: «حیطه نگری»										
پایه: پنجم دبستان:										
<table border="1"> <tr> <td>خ: خ</td> <td>خیلی خوب</td> <td>خوب</td> <td>خ: ق</td> <td>قابل قبول</td> <td>ن: نیاز به تلاش</td> </tr> </table>					خ: خ	خیلی خوب	خوب	خ: ق	قابل قبول	ن: نیاز به تلاش
خ: خ	خیلی خوب	خوب	خ: ق	قابل قبول	ن: نیاز به تلاش					
ردیف	گویه ها	معیارها								
		خ	خ	ق	ن					
۱	در روش تدریس مورد نظر، در رسیدن به اجماع نظر فرد با اعضا گروه همکاری دارد.									
۲	در انجام فعالیت گروهی به رعایت نوبت و احترام به هم کلاسی ها مقید است.									
۳	در گوش دادن به شعر درس از خود علاقه نشان می دهد.									
۴	در خواندن متن شعر، با رعایت نکات عاطفی در لحن، به علائق هم کلاسی ها احترام می گذارد.									
۵	در فراگیری واژه های واژه آموزی در قالب بازی، مشارکت فعال دارد.									
۶	در انجام تمرین های کتاب نوشتاری اعتماد به نفس داشته، داوطلب پاسخگویی می باشد.									
۷	در انجام نمایش و شخصیت پردازی، دیدگاه های خود را در اختیار گروه قرار می دهد.									
۸	از تماشای نمایش که توسط هم کلاسی ها اجرا می شود، لذت می برد.									
۹	برای زیانوشتن در خط تحریری، تلاش و دقت می کند.									
۱۰	در نگارش و انشانویسی روحیه ی لطیف داشته، حس مثبت اندیشی خود را به هم گروهی ها منتقل می کند.									
- بیان و تحلیل عملکرد دانش آموز:										
.....										
.....										
تاریخ:										
امضا:										

جلسه ی دهم:	
حکایت « زیرکی »	۴۵ دقیقه

همان گونه که پیش از این نوشته ایم، در پایه ی پنجم، تشخیص تناسب و همخوانی معنایی بین حکایت و ضرب المثل، یکی از موضوع های مهم برنامه است. از این رو، پس از مطالعه ی حکایت، ارتباط معنایی آن با ضرب المثل ها، بررسی می شود.

دریافت محتوای حکایت و درک محتوای ضرب المثل ها و کشف تناسب و برقراری ارتباط محتوایی میان حکایت ها و مثل ها از گام های مهم درک متن است که در این بخش باید بدان توجه داشت.

هدف از این بخش، افزون بر ایجاد التذاذ و تنوع در آشنایی با متن های مختلف و مطالعه ی حکایت، شناخت ظرفیت زبانی ضرب المثل ها و خوگیری با آن هاست. این کار سبب می شود بچه ها با ضرب المثل ها که گنجینه ای از لطافت های زبانی و معنایی فارسی هستند آشنا شوند. آشنایی با ضرب المثل ها توانایی گفتاری و نوشتاری دانش آموزان را خیلی خوب تقویت می کند. یعنی از ضرب المثل ها در موقعیت های مناسب زبانی، هم در سخن گفتن و هم در نوشتن می توانند، بهره بگیرند.

جلسه ی یازدهم:	
املا	۴۵ دقیقه

املا

املا مطابق با برنامه ی تدریس کلیه ی دروس به صورت دو بخشی، شامل املا ی تقریری و فعالیت های املا ی طراحی می شود و سطح پیشرفت دانش آموز نسبت به خودش، با توجه به میزان درست نویسی در ارزشیابی های املا ی قبلی، سنجیده می شود.

تذکر: املا نویسی از متن درس شعر نیز مهم است؛ به همین سبب لازم است همکاران گرامی در آموزش، این سخن را به دانش آموزان یادآور شوند که هر متنی در کتاب درسی آمده، موضوع آموزش و ارزشیابی است. واژگان شعر را هم از دید معنا و هم از نظر شکل نوشتاری می بایست بشناسیم و درست به کار ببریم.

اگر یک متن ترکیبی در قالب داستانی کوتاه، از سوی معلم تدوین گردد؛ برای دانش آموزان جذاب و قابل توجه است. برای تولید متن ترکیبی می توانید از مراحل زیر استفاده کنید:

۱. ابتدا کلمات مورد نظر خود را استخراج نمایید.
۲. متنی تهیه کنید که تا حد امکان از این کلمات در آن استفاده شده باشد.

فصل سوم

ایران من

درس ششم : سرود ملی

درس هفتم : درس آزاد (فرهنگ بومی)

درس هشتم : دفاع از میهن

اهداف فصل:

۱. تقویت حسّ میهن دوستی و گرایش به دفاع از عزّت وطن
۲. تقویت روحیه ی بزرگداشت و احترام به خدمت گزاران کشور
۳. آشنایی با صفت پایداری و مفهوم ادبیات مقاومت
۴. تقویت مهارت درک مطلب و دریافت مفهوم
۵. تقویت مهارت خواندن و رعایت لحن و آهنگ متن
۶. آموزش شرح حال نویسی
۷. گسترش شبکه ی واژگان با ساخت کلمات جدید از طریق ترکیب واژگان
۸. تقویت مهارت سخن گفتن و سخنوری
۹. تقویت مهارت گوش دادن و درک متن از طریق تقویت حافظه ی شنیداری
۱۰. ایجاد علاقه مندی به حفظ شعر و خواندن اشعار مختلف
۱۱. تقویت درک مثل و علاقه مندی به مطالعه ی ضرب المثل‌ها
۱۲. ایجاد علاقه به خوش نویسی و خط تحریری
۱۳. آشنایی بیشتر با نمادهای ملی کشور ایران (مفاخر فرهنگی، شهیدان، پرچم، سرود و...)
۱۴. آشنایی بیشتر با اهمیت زبان رسمی و ملی و ویژگی های آن
۱۵. تقویت مهارت نوشتاری (نگارش)، نوشتن متن زیبا با توجّه به حس شنوایی و شرح حال نویسی.

درس ششم: سرود ملی

اهداف :

- ۱- معرفی یکی از نمادهای ملی کشور (سرود ملی)
- ۲- تقویت روحیه‌ی دفاع از وطن و میهن‌دوستی
- ۳- تاکید بر نقش و اهمیت زبان فارسی
- ۴- تقویت قدرت درک متن و دریافت پیام اصلی درس
- ۵- آشنایی با نشانه‌ی «ربط» در زبان فارسی و نقش آن در درک معنا.

آموزش

جلسه‌ی اول:	
تدریس درس	۳۰ دقیقه
درک متن	۱۵ دقیقه

روش‌های پیشنهادی تدریس: نقالی و قصه‌گویی، تدریس اعضای گروه، ایفای نقش، بارش ذهنی.

روش تدریس اعضای گروه.

مراحل تدریس:

- ۱) گروه‌بندی دانش‌آموزان به گروه‌های مورد نظر
- ۲) تقسیم متن درس به سه بخش:
بخش یک: از ابتدای درس تا پیروزی او را تبریک می‌گفتند.
بخش دو: از قسمت «شما هم سرود ملی کشور را شنیده‌اید...» تا پایان صفحه (واژه‌ی بیافریند).
بخش سه: از اکنون، سرود کشورمان را یکبار دیگر بخوانید تا آخر درس.
- ۳) نفرات هر گروه را از یک تا سه، شماره‌گذاری کنید.
- ۴) بخش یک درس را نفرات شماره‌ی یک گروه، بخش دو را نفرات شماره‌ی ۲ و بخش سه را نفرات شماره‌ی سه گروه، صامت خوانی کنند.
- ۵) نفرات شماره‌ی یک با هم، نفرات شماره‌ی دو با هم و نفرات شماره‌ی سه گروه‌ها با هم و دور هم نشسته درباره‌ی آنچه خوانده‌اند، گفت‌وگو کنند و اشکالات خوانداری یا معانی واژه‌ها را از هم بپرسند و برطرف نمایند.

۶) اعضای گروه‌ها یعنی شماره‌های یک و دو و سه هر گروه به جای اولیه ی خود بازگردند و هرکس مطلبی را که خوانده است به دو نفر دیگر تدریس کند.

۷) بعد از تدریس هر سه نفر، همه ی دانش آموزان باید به متن درس و مفاهیم آن، اشراف پیدا کنند.

یادآوری: در تمام مراحل اجرا آموزگار هدایت و نظارت کلیه ی گروه‌ها را از نزدیک بر عهده دارد و با مدیریت زمان از اتلاف وقت گروه‌ها جلوگیری می کند. سپس یکی از دانش آموزان، پرچم ایران را به اهتزاز در می آورد و سرود ملی در کلاس، پخش می شود و همه با هم سرود ملی را می خوانند.

*دانش آموزان به سوال های درست و نادرست و درک مطلب پاسخ می دهند.

خوانش متن درس :

آخرین رکن درس، خوانش متن درس است که به خاطر داشتن متن خاص (لحن روایی حاکم بر متن) بهتر است که ابتدا معلّم از روی متن بخواند. پس از روخوانی معلّم پخش فایل صوتی متن درس برای تکرار مناسب است.

پس از چند بار خوانش متن درس، برای سنجش میزان درک مطلب متن درس با پرسش‌های صحیح (درست و نادرست و درک مطلب) دانش آموزان را ارزیابی می کنیم؛ اگر تعدادی از دانش آموزان قادر به پاسخ گویی نبودند می توانید با توضیحات لازم این چالش را برطرف سازید.

جلسه‌ی دوم:	
دانش زبانی	۲۰ دقیقه
تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

در باره ی اهمیت و نقش زبان، جمله های زیر را شنیده یا خوانده اید.:

- زبان، شناسنامه و هویت ماست..
- بلای آدمی در زبان اوست.
- هر چه که به زبان آمد به زیان آمد.
- هرگز از آنچه بر زبان نیاورده اید، پشیمان نخواهید شد.
- خاموشی زبان، تندرستی انسان باشد.
- به زبانت اجازه نده که قبل از اندیشه ات به کار افتد.
- بهترین کارها در نزد خدا، نگهداری زبان است.

- بیشترین گناهان فرزند آدم از زبان اوست.
- خدا به انسان دو چشم ولی یک زبان اعطا کرده است تا دو برابر آنچه را که می گوید، به چشم ببیند.
- هر انسانی به کیفر زبان و دستش گرفتار می شود..
- سخن بگوید تا شناخته شوید، زیرا ارزش انسان در زبان پنهان است.
- آسایش آدمی، در زندانی کردن زبان است.
- چه بسیار آدمی که زبان سرخش، سر سبزش را بر باد داده است.
- زبان، ترازوی سنجش آدمی است.
- زبان، لباس اندیشه است.
- زبان درنده ای را ماند که اگر رها کنی، بگیرد.
- نگهداری زبان از ایمان است. و....

زبان، عضوی از بدن انسان است که در مقام بیان آن چه در درون آدمی می گذرد، یکی از مهم ترین ابزارهاست. اگر زبان نبود انسان قادر به گویش و بیان یافته ها و تجربیات خود و انتقال آن به دیگری نبود و تفهیم و تفهم نیز ممکن نبود. این عضو به انسان کمک می کند تا علوم و دانش های خود را به شکل گفتار و نوشتار، بیان کند و در اختیار دیگران قرار دهد. از این روست که خداوند از تعلیم بیان به انسان به عنوان یک نعمت بزرگ سخن به میان آورده است. (الرحمن، آیات ۱ و ۴ و ۱۳)

زبان شناسان برای زبان نقش های گوناگونی را برمی شمارند. چهار نقش اساسی تر زبان به شرح زیر است :

ارتباطی، محمل اندیشه، حدیث نفس و آفرینش ادبی

اساسی ترین نقش زبان، ایجاد ارتباط در میان افراد یک جامعه ی زبانی است. هدف از هر ارتباط زبانی می تواند انتقال اطلاعات به دیگران باشد یا ایجاد حس هم زبانی و هم دلی در میان افراد یک جامعه ی زبانی. نقش دیگر زبان این است که تکیه گاه اندیشه شود. زبان شناسان و روان شناسان هنوز به درستی نمی دانند که آیا زبان و اندیشه هر دو یک چیزند یا دو چیز متفاوت ولی همگی می پذیرند که بدون زبان ، نمی توان به تفکر یا اندیشه پرداخت. نقش سوم زبان، حدیث نفس است که ما به کمک آن از خود و آن چه در درونمان می گذرد، سخن می گوئیم. سخن گفتن درباره ی خود به تنهایی و حتی در خاموشی صورت می گیرد. چهارمین نقش زبان این است که با آن به آفرینش ادبی می پردازیم. برای انجام دادن این کار، از اصول و قواعد و ضوابطی کمک می گیریم که جزء نظام زبان نیستند بلکه به نظریه ها و علوم و فنون ادبی تعلق دارند و در چارچوب سنت ها و روش هایی عمل می کنیم که به زبان مربوط نمی شوند بلکه به ادبیات و پیشینه ی آن ربط پیدا می کنند. از این رهگذر، بر ساخت های صوری زبان (یعنی ساخت های آوایی و صرفی و نحوی آن) یا ساخت های معنایی آن، لایه هایی از ساخت های تازه ای می افزاییم که در محدوده ی نظام زبان توصیف پذیر نیستند و فقط در محدوده ی علوم و فنون و نظریه های ادبی قابل توصیف اند. با این کار زبان را به پدیده ی دیگری بدل می کنیم که به آن «آفریده ی ادبی» می گویند.

افزون بر مباحث علمی یاد شده، در این درس با توجه به عنوان فصل و ارتباط با شبکه ی مفهومی درس و فصل، در دانش زبانی به اهمیت زبان فارسی به عنوان زبان ملی، پرداخته ایم تا فرصتی فراهم آید که دانش آموزان نیز به این موضوع فکر کنند و به اهمیت زبان رسمی در ایجاد وحدت و قدرت میهنی بیندیشند و از لهجه ها و گویش های محلی خود برای حفظ و پاسداشت ذخایر فرهنگی مراقبت نمایند زیرا زبان های محلی و بومی گنجینه ای با ارزش هستند که در کنار زبان فارسی، به رشد ملی و پرورش فکری و فرهنگی همه ی ایرانیان کمک می کنند.

فرایند اجرایی تمرین خواندن را هم مانند درس های گذشته، در زمان تعیین شده، نظارت و هدایت می کنیم.

جلسه ی سوم:	
۲۵ دقیقه	فعالیت های کتاب نوشتاری
۲۰ دقیقه	آموزش لحن

فعالیت های کتاب نوشتاری

تمرین های نوشتاری این درس همچون فعالیت های نوشتنی دیگر در مسیر پرورش مهارت نوشتن، سازماندهی شده است و می باید در زمان معین، انجام شود. نظارت صحیح، در رشد و بهبود یادگیری بسیار موثر است.

آموزش لحن

لحن متن درس ششم از نوع روایی و آمیخته به عواطف ملی – میهنی می باشد. این متن، دارای آهنگی نرم و کشدار و گاهی کوبنده و حماسی است، به گونه ای که شنونده، تحت تأثیر احساسات آن قرار می گیرد. این متن در بردارنده ی مفهوم میهن دوستی است که مثل یک قصه، سینه به سینه از نسلی به نسل دیگر انتقال می یابد. بنابراین، باید از شخصیت های متن، فضا و سایر عناصر، کمک گرفت تا لحن، شکل درستی به خود بگیرد. بهتر است علائم نگارشی را رعایت کرد تا تأثیر کلام بیشتر شود؛ سکون ها و سکوت ها نیز این تأثیر را دو چندان می کند.

جلسه ی چهارم:	
۴۵ دقیقه	شعر خوانی و صندلی صمیمیت

توضیحات کافی در فعالیت های پیشین، آمده است.

جلسه پنجم:	
۲۵ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نوشتاری (درک متن)
۲۰ دقیقه	تمرین خواندن

یکی از ابزارهای ظاهری و برونی انسجام گزاره‌های متن، "نشانه‌ها یا حروف ربط" هستند. هوشیار کردن دانش‌آموزان نسبت به این نشانه‌ها و نوع کاربرد آنها در متن به افزایش توانایی درک متن دانش‌آموزان، کمک می‌کند.

جلسه ششم:	
۴۵ دقیقه	املا

املاي پای تخته‌ای دونفره

ابتدا آموزگار تابلو را به دو بخش تقسیم می‌کند و از دو دانش‌آموز می‌خواهد پای تخته بایند و هر کدام رو به روی یک بخش ایستاده و نام خود را در بالای آن بنویسند.

معلم از یکی از دانش‌آموزان می‌خواهد از هر قسمت درس که دوست دارد، به دوست خود املا بگوید، البته املا نباید از یک بند بیشتر باشد. دانش‌آموز دیگر شروع به نوشتن می‌کند. وقتی بخش اول املا گفتن به پایان رسید، دانش‌آموزی که املا می‌نوشت، حالا گوینده‌ی املا می‌شود و دوستش شروع به نوشتن می‌کند. پس از پایان یافتن این بخش، معلم از دو دانش‌آموز دیگر می‌خواهد که پای تخته آمده، املاي دوستان خود را تصحیح کنند.

این کار در حقیقت به معنا مشارکت دادن دانش‌آموزان در فرایند تقریر و تدوین املا و سپس ارزش‌یابی از آن است؛ به همین سبب میزان تاثیرگذاری و یادگیری در این شیوه، بسیار بالاست.

جلسه‌ی هفتم:	
بخوان و حفظ کن (ای ایران)	۲۰ دقیقه
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۱۵ دقیقه

بخوان و حفظ کن : اطلاعاتی در باره شعر « ای ایران » و سراینده ی آن:

دکتر حسین گل گلاب، (۱۲۷۶ - تهران - ۱۳۶۳) تهران) گیاه‌شناس، ادیب، نویسنده، شاعر، مترجم، استاد دانشگاه، نوازنده، موسیقی‌دان، عکاس و هنرمند ایرانی بود. او به زبان‌های فرانسه، انگلیسی، روسی، عربی تسلط داشت و در زمینه ی معادلیابی برای واژه‌های علمی از متخصصان فرهنگستان ایران بود. سروده‌ی مشهور «*ای/یران*» از جمله کارهای اوست.

ماجرای این سرود:

نقل شده است، پس از جنگ جهانی دوم که نیروهای روس و انگلیس و آمریکا، تهران را اشغال کرده بودند، یک روز، در شهریور سال ۱۳۲۳، زمانی که «گل گلاب» از خیابان هدایت، می گذشت؛ می‌بیند که یک سرباز انگلیسی در حال کتک زدن و فحاشی به یک بقال ایرانی است. حتی به یک افسر نظامی هم که به قصد مداخله، وارد ماجرا می‌شود، سیلی محکمی می‌زند.

گل گلاب، پس از دیدن این صحنه، با چشمان اشک‌آلود به دیدن «روح الله خالقی»، موسیقیدان می‌رود و ماجرا را تعریف می‌کند و می‌گوید: «کار ما به اینجا رسیده که سرباز اجنبی، توی گوش نظامی ایرانی می‌زند؟».

روح الله خالقی می‌گوید: ناراحتی تأثیری ندارد. بیا کاری کنیم و سرودی بسازیم. همان جا مرحوم گل گلاب، شروع به زمزمه ی شعری می‌کند که با تکمیل آن، خالقی، موسیقی آن را می‌نویسد و استاد بنان نیز آن را می‌خواند.

حاصل این همکاری، سرود «ای ایران» است که نخستین اجرای آن، در ۲۷ مهرماه ۱۳۲۳ در تهران بود. استقبال از این کار و تاثیر این سرود باعث شد که وزیر فرهنگ وقت، هیئت نوازندگان را به مرکزپخش صدا فرستاد تا صفحه‌ای از آن ضبط و همه روزه از رادیو تهران پخش شود. اجرای دیگر، مربوط به سال‌های ۱۳۳۷ تا ۱۳۴۲ است که استاد غلامحسین بنان، این سرود را خواند.

سرود «*ای/یران*» در آواز دشتی ساخته شده و ملودی اصلی آن از برخی از نغمه‌های موسیقی بختیاری که از فضایی حماسی برخوردارند، وام گرفته است. از دیگر ویژگی‌های آن، این است که بیشتر واژگان آن فارسی هستند.

در سال‌های پایانی دهه ی ۶۰ ناصر تقوایی، از حسین سرشار، خواننده کلاسیک و اپرا خواست که در

فیلمش «ای ایران» نقش معلم سرودی که به دانش آموزانش این سرود را آموزش می‌دهد، بر عهده بگیرد.

فیلم مستند «مرز پرگهر» که در سال ۱۳۸۹ به تهیه‌کنندگی و کارگردانی مهندس هومن ظریف رضائیان تولید شد، به شرح تفصیلی زندگی، اندیشه و آثار دکتر حسین گل‌گلاب می‌پردازد و درباره‌ی چگونگی ساخته‌شدن سرود ملی "ای ایران" با بازماندگان و آفرینندگان این سرود به بحث می‌نشیند.

ارزشیابی از فعالیت‌های درس؛ در این درس، برگزاری آزمون خودسنجی پیشنهاد می‌شود.

نام و نام‌خانوادگی:..... ، کلاس:..... به نام خدا درس ششم: «سرود ملی»، تاریخ:
از این درس یاد گرفتم که
از خواندن درس آرش کمانگیر لذت بردم چون
با خواندن این درس تصمیم گرفتم
اظهار نظر معلم: تاریخ و امضا:

جلسه ی هشتم:	
۴۵ دقیقه	- فعالیت های کتاب نوشتاری

شرح و چگونگی اجرا پیش از این در درس ها آمده است.

جلسه ی نهم:	
۴۵ دقیقه	فعالیت های نوشتاری: نگارش

برای توضیح در زمینه ی این فعالیت به فعالیت های نوشتاری و نگارشی درس های پیش بنگرید.

جلسه ی دهم:	
۴۵ دقیقه	املا

به کمک مطالب قبلی و بهره گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

درس هفتم: درس آزاد (فرهنگ بومی ۱)

درس‌های آزاد، ایستگاه اندیشیدن و درنگ کردن و آفریدن است. این درس، فرصتی است تا دانش‌آموز و معلم به یاری هم به فراخور ذوق و علاقه، دلبستگی‌های فرهنگ بومی و نیازها و بایسته‌هایی که در دیگر درس‌ها به چشم نیامده‌اند، مطالبی را بازگو نمایند و مبتنی بر ساختار درس‌ها بنویسند.

به بیان دیگر، درس آزاد، فرصتی است تا دانش‌آموز و معلم در تألیف کتاب، مشارکت داشته باشند و هر یک خود را در شکل‌گیری کتاب، سهم ببینند و کتاب را از آن خود بدانند؛ به گونه‌ای که دانش‌آموزان پس از تألیف درس آزاد بتوانند نام خود را در ردیف نام پدیدآوردندگان کتاب ثبت کنند. برپایه‌ی آن‌چه گفته شد، اهداف درس آزاد را می‌توان بدین گونه بر شمرد:

۱. تشخیص کاستی‌های احتمالی کتاب و اقدام به تولید محتوای متناسب با فرهنگ بومی
۲. پرورش توانایی تولید ماده‌ی درسی در دانش‌آموزان با نظارت و هدایت آموزگاران
۳. پاسخ به نیازهای معلمان، دانش‌آموزان و اولیا
۴. بهره‌گیری از مشارکت همکاران در تألیف کتاب
۵. بهره‌گیری از تعامل دانش‌آموز و خانواده در سازماندهی و تألیف کتاب
۶. آشنایی با برخی از نمودهای فرهنگی و جلوه‌های آداب و رسوم و سنت‌های بومی یا منطقه‌ای
۷. شناخت بیشتر شخصیت‌های علمی و فرهنگی محل زندگی
۸. توجه عمیق‌تر به لهجه، گویش و نشانه‌های زبان محلی
۹. پرورش توانایی تفکر و نقد و تحلیل نسبت به مباحث فرهنگی
۱۰. ایجاد علاقه نسبت به فرهنگ محلی و آثار ادبی و زبانی منطقه‌ای.

روش‌های تولید درس آزاد

برای نوشتن و تولید درس آزاد، یکی از روش‌های زیر پیشنهاد می‌شود:

- هر دانش‌آموز به صورت مستقل و فردی برای تولید درس آزاد اقدام نماید.
- دانش‌آموزان به صورت گروهی و با مشارکت تمام افراد گروه (تقسیم بندی دانش‌آموز کلاس به چند گروه) برای تولید درس آزاد اقدام نمایند.
- تولید درس در کلاس (مجموعه نظرهای کلاس با راهنمایی و رهبری معلم کلاس)

در تولید درس آزاد می‌توان از توانمندی دانش‌آموزان در بندنویسی بهره برد. برای نمونه، موضوع نوشته: "محل زندگی"، موضوع خیلی کلی است و باید به موضوعات کوچک‌تر محدود شود. مثلاً وضعیت جغرافیایی محل، آداب و رسوم، زبان منطقه و غذاهای خاص آن منطقه، چهار موضوع کوچک‌تری هستند که در مورد هر یک می‌توان یک بند نوشت.

لازم است معلم به دانش‌آموزان کمک کند تا چهارچوب متن خود را مشخص نمایند، سپس اقدام به نوشتن کنند. به عنوان نمونه، چهارچوب نوشته، می‌تواند شامل سه بند باشد که بند اول وضعیت جغرافیایی محل را توضیح دهد؛ بند دوم زبان و بند سوم آداب و رسوم منطقه را بیان کند.

در تدوین متن می‌توان از روش‌های پیش‌سازمان دهنده، بدیعه پردازی و بارش مغزی بهره برد. در این قسمت، موضوعاتی مناسب با عنوان و محتوای فصل در حوزه‌ی فرهنگ و زبان و آداب محلی، پیشنهاد می‌شود. درس آزاد در فصل "فرهنگ بومی" آورده شده است و این موضوع دامنه‌ی گسترده‌ای دارد؛ لذا امکان تولید متن زیبا فراهم است.

در طراحی فعالیت‌های کتاب نوشتاری نیز تطابق فعالیت‌ها با روند طراحی کتاب ضروری است. از دید ساختاری توجه به عناصر مبتنی بر نگرش شبکه‌ای، نقش معلم به عنوان ناظر و راهنما و نقش دانش‌آموز در مقام تولیدکننده ضروری است.

روش پیشنهادی تولید درس آزاد: بارش فکری

مراحل تولید:

۱. موضوعی در ارتباط با فرهنگ بومی و محلی با نظرخواهی از دانش‌آموزان انتخاب می‌شود.
 ۲. قوانین مربوط به بارش فکری برای دانش‌آموزان مطرح می‌شود و آن‌ها ملزم به رعایت قوانین می‌شوند.
- قوانین عبارتند از :

- انتقاد کردن و ردّ دیدگاه‌های دیگران ممنوع.
 - از ترکیب ایده‌ها، ایده‌های بهتری ساخته می‌شود.
 - هرچه تعداد ایده‌ها بیشتر باشد، بهتر است.
۳. نظرات یا اطلاعات دانش‌آموزان درباره‌ی موضوع انتخابی پرسیده می‌شود و کلیه‌ی جمله‌ها بدون کم و کاست، پای تابلو نوشته می‌شود.
 ۴. پس از تمام شدن بارش فکری دانش‌آموزان، آن‌ها را گروه بندی کنید تا در مورد جمله‌های نوشته شده در گروه گفت و گو کنند و از این طریق، جمله‌های تکراری را حذف کنند، جمله‌هایی که قابلیت ادغام دارند، ادغام نمایند و در جمله‌هایی که نیاز به اصلاح و تغییر دارند، تغییرات لازم را اعمال کنند.

۵. جمله های جدید، مجدداً بر روی تخته نوشته می شوند و با نظر کلیه ی دانش آموزان، اولویت بندی صورت می گیرد.

۶. متن حاصل بعد از تنظیم و نهایی شدن با خط خوش، بر روی تخته نوشته می شود و همه ی دانش آموزان، آن را در کتاب خود می نویسند.

نکته ی مهم: پیشنهاد می شود در هر استان، متون تولید شده در این فصل، گردآوری و جمع بندی شود. نوشته به گونه ای باشد که ویژگی های آن استان را به خواننده معرفی کند. این مطالب برای گروه زبان و ادب فارسی دفتر تألیف ارسال شود تا از کنار هم قرار دادن آنها کتابی با عنوان دایره المعارف استان شناسی تولید شود که مخاطبش دانش آموز دوره ی ابتدایی باشند. بدیهی است استان هایی که مطلبی ارسال نکنند، در آن کتاب، غایب خواهند بود.

درس هشتم: دفاع از میهن

اهداف

۱. پرورش روحیه ی میهن دوستی و گرایش به دفاع از عزّت وطن
۲. آشنایی با صفت پایداری و مفهوم ادب مقاومت
۳. تقویت مهارت خواندن و رعایت لحن و آهنگ متن
۴. گسترش شبکه ی واژگان با ساخت کلمات جدید از طریق ترکیب واژگان
۵. ایجاد علاقه مندی به حفظ شعر و خواندن اشعار مختلف
۶. تقویت درک مثل و علاقه مندی به مطالعه ی ضرب المثلها
۷. تقویت علاقه به توانایی نوشتن، نگارش، خوش نویسی و خط تحریری
۸. آشنایی بیشتر با نمادهای ملی کشور ایران (مفاخر فرهنگی، شهیدان، پرچم، سرود و...)
۹. تقویت مهارت نوشتاری (نگارش)، نوشتن متن زیبا با توجّه به حس شنوایی و شرح حال نویسی.

آموزش

جلسه ی اول:	
تدریس درس	۳۰ دقیقه
درک متن	۱۵ دقیقه

روش تدریس پیشنهادی: مشارکتی ساده و واحد کار، ایفای نقش ، قصه گویی، سخنرانی،

روش مشارکتی ساده و واحد کار

دانش آموزان به گروه های چند نفره تقسیم می شوند. ابتدا یکی از اعضای گروه، داستان درس را برای هم گروهی های خود می خواند. سپس در مورد داستان درس با هم گفت و گو می کنند و تصمیم می گیرند که چه صحنه هایی از درس را به صورت نقّاشی نشان دهند. نقّاشی ها را می کشند و از میان خود، فردی را برای قصّه گوئی به صورت نقّالی انتخاب می کنند. دیگر اعضای گروه در نصب نقّاشی ها بر روی تابلو و سایر موارد به او کمک می کنند.

این کار در گروه های مختلف و با نقّاشی صحنه های متفاوتی از داستان به صورت نقّالی در کلاس انجام می شود. می توان کار گروه بندی و نقّاشی را در یک جلسه انجام داد و جلسه ی بعد گروه ها به قصه گوئی (نقّالی) از روی تصاویر بپردازند و در نهایت بعد از گزارش گروه ها، سؤالاتی از طرف دانش آموزان مطرح می شود و گروه ها در آن زمینه به بحث و پاسخگویی می پردازند.

جلسه‌ی دوم:	
واژه‌آموزی	۲۰ دقیقه
تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

واژه‌آموزی

در این درس، یکی دیگر از روش‌های ساخت واژه در زبان فارسی آموخته می‌شود؛ ساخت واژه‌ی مرکب " کلمه + دوست " مانند: میهن دوست.

برای تثبیت یادگیری یک بار کلمات را روی تابلو بنویسید و دانش‌آموزان همه با هم آن‌ها را بخوانند. سپس کلمه‌هایی را که با این ساخت همخوانی دارند، آن‌ها را جدا و طبقه‌بندی کنند؛ یعنی از طریق فراوانی و تکرار یک ساخت، دانش‌آموزان آن را فرا می‌گیرند و تلاش خواهند کرد خود نیز بر پایه‌ی آن ساخت دست به تولید بزنند. بدین ترتیب، یکی از راه‌های واژه‌سازی (کلمه + دوست) آموزش داده می‌شود.

جلسه‌ی سوم:	
فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه
خواندن با لحن	۲۰ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه را تنظیم و برنامه‌ریزی و اجرا نمایید.

جلسه‌ی چهارم:	
فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه
تمرین خواندن	۲۰ دقیقه

در هر دو زمینه، پیش از این مطالب سودمندی ارائه شده است. به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

جلسه ی پنجم	
املا	۲۵ دقیقه
تمرین خوشنویسی صفحه ی هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

املا به خود : هر دانش آموز بعد از این که یکبار از روی متن خواند؛ کتاب را می بندد و هر جمله ای را که به خاطر آورد، روی برگه می نویسد. تصحیح املا نیز توسط خود دانش آموز خواهد بود. بدین ترتیب که کتاب را باز کرده، با مراجعه به کتاب، غلط های املائی را اصلاح می کند. این کار، چند فایده دارد:

- تقویت حافظه ی کوتاه مدت
- پرورش حافظه ی دیداری
- تقویت دقت و تمرکز بیشتر در متن
- تمرین، بازآموزی و دست ورزی در نوشتن و تصحیح املا.

جلسه ی ششم:	
ارزشیابی از فعالیت های درس	۴۵ دقیقه

ارزشیابی شفاهی: (پرسش و پاسخ با استفاده از کارت های شفاهی) هر دانش آموز از داخل جعبه ی کارت های پرسش شفاهی یک کارت را تصادفی بیرون کشیده، پرسش روی آن را با صدای بلند می خواند و سپس به آن، پاسخ می گوید. نقش معلم، نظارت و هدایت می باشد.

جلسه ی هفتم :	
فعالیت های نوشتاری (نگارش)	۴۵ دقیقه

فعالیت نگارشی این درس، مربوط به «شرح حال نویسی» است. یکی از فنونی که می تواند به ما در تقویت مهارت نوشتن، کمک کند، شرح حال نویسی است. شرح حال، گزارشی است که فرد به طور کتبی درباره ی زندگی خود یا دیگران می نویسد. این گزارش ممکن است مربوط به گذشته، حال یا آینده باشد؛ درباره ی گذشته، مانند تجربیات دوران طفولیت یا دوران دبستان، در مورد حال مانند مطالبی مربوط به علایق و خصوصیات خود، و درباره ی آینده مانند طرح ریزی مربوط به شغل و چگونگی کسب درآمد و گذراندن زندگی در آینده.

یکی از ویژگی‌های سودمند **شرح حال نویسی** آن است که انسان در مورد خود به تفکر و بررسی می‌پردازد و توانایی بیشتری در **خودشناسی** به دست می‌آورد. این اطلاعات، می‌تواند در شناخت حالت‌های عاطفی، نگرش‌ها و سایر خصوصیات شخصی، به ما کمک کند.

در شرح حال نویسی‌ها، **دانش آموزان** مطالبی در مورد وضع فرهنگی، اجتماعی، **خانوادگی** یا خاطرات خود از مدرسه می‌نویسند. گاهی اوقات، دانش آموزان به نوشتن نامه‌هایی به مشاوران مدرسه‌ی خود می‌پردازند و در این نامه‌ها درباره‌ی خود، مطالبی مطرح می‌سازند. این گونه نامه‌ها را هم می‌توان یک نوع **شرح حال نویسی**، به شما آورد.

توجه: در شرح حال اگرچه هدف ما پرورش توانایی نوشتن در دانش آموزان است، اما نباید از این ظرفیت، غفلت کنیم که این کار، اندیشیدن دانش آموز در باره‌ی خود و فرصتی برای خودشناسی است. بنابراین، باید موقعیت‌هایی فراهم کنیم که در دانش آموز، انگیزه و محرکی برای نوشتن شرح حال و گفتن از خفیات خود، ایجاد شود. به همین سبب، شرح حال نویسی، در شناخت جنبه‌های نهانی شخصیت، احساس‌ها، امیدها و آرزوهای دانش آموزان کمک می‌کند. البته نوشتن از دنیای دورن و نهانی‌ها، کار چندان ساده‌ای نیست و ما انتظار نداریم دانش آموزان پایه‌ی پنجم چنین نوشته‌هایی تولید کنند؛ اما همین که فضایی برای فکر کردن در باره‌ی خود، توانایی‌ها و عادات رفتاری و واقعی ایجاد شود و افراد بکوشند خود را یا دیگران را به طور واقعی، معرفی کنند؛ گامی مفید و موثر است.

جلسه‌ی هشتم :	
۴۵ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نوشتاری

در فعالیت‌های «هنر و سرگرمی»، همچنان که قبلاً گفتیم؛ هدف‌های زیر، دنبال می‌شود:

- ایجاد فضای نشاط و یادگیری
- فرصتی برای بازآموزی و یادگیری آموخته‌ها
- جمع‌بندی محتوایی و سازماندهی ذهنی.

جلسه‌ی نهم :	
۴۵ دقیقه	بخوان و بیندیش

برای آموزش "بخوان و بیندیش" به مطالبی که در فصل اول بیان شد، مراجعه کنید.

جلسه ی دهم :	
۲۵ دقیقه	املا
۲۰ دقیقه	حکایت وطن دوستی

به کمک مطالب قبلی و بهره گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود. پیش از این اشاره کرده ایم که توجه به ضرب المثل ها در فارسی پنجم از اهداف اصلی است و در تقویت درک متن و کشف روابط معنایی بسیار اهمیت دارد.

فصل چهارم

نام آوران

درس نهم: نام آوران دیروز، امروز، فردا

درس دهم: نام نیکو

درس یازدهم: نقش خردمندان

دوازدهم: درس آزاد (فرهنگ بومی ۲)

بخوان و بیندیش

حکایت

اهداف فصل نام آوران:

۱. پرورش حسّ علاقه مندی به مشاهیر علمی و فرهنگی و مطالعه ی سرگذشت آنها
۲. تقویت روحیه ی خود باوری و اعتماد به نفس ملّی
۳. ارتقا حسّ احترام آمیز نسبت به بزرگان فرهنگی و هنری
۴. توسعه ی دامنهی واژگان، تقویت سوادخواندن و درک متن
۵. تقویت مهارت‌های چهارگانه‌ی زبان آموزی (سخن گفتن، گوش دادن، خواندن و نوشتن)
۶. کسب مهارت در نوشتن خط تحریری
۷. آشنایی دانش‌آموزان با اجزای جمله
۸. شناساندن چهره‌های ماندگار و حماسه آفرینان دفاع مقدس و شهیدان هسته‌ای و ...
۹. تقویت روحیه‌ی پشتکار و خدمت به مردم.

درس نهم: نام آوران دیروز، امروز، فردا

اهداف درس:

- ۱- آشنایی با فرهنگ مقاومت و دفاع از میهن
- ۲- آشنایی با برخی از مفاخر و مشاهیر از جمله شهدای هسته‌ای
- ۳- تقویت پشتکار و صبر و شکیبایی
- ۴- تقویت درک متن و سواد خواندن
- ۵- تقویت مهارت املانویسی و نگارش
- ۶- تثبیت مهارت سواد شنیداری و قصه‌گویی
- ۷- آشنایی با اجزای جمله و توجه به کاربرد جمله‌های گسترش یافته و صحیح
- ۸- آشنایی و تشخیص بندهای بدنه در نگارش.

آموزش

جلسه‌ی اول:	
تدریس درس	۳۰ دقیقه
درک متن	۱۵ دقیقه

روش تدریس پیشنهادی: روش پیش سازمان دهنده، ایفای نقش، نمایشی

روش پیش سازمان دهنده

مقصود از ترکیب «پیش سازمان دهنده» این است که ما با بهره‌گیری از شگردها و روش‌هایی، به کمک آموخته‌های پیشینی فراگیران، زمینه‌سازی ذهنی می‌کنیم تا ذهن و فکر آن‌ها در مسیر یادگیری جدید سازماندهی گردد. در این روش، دانش آموزان فقط شنونده و اثرپذیر و منفعل نیستند، زیرا پیش سازمان دهنده‌های ارائه شده از سوی معلم، سبب می‌شود ذهن یادگیرندگان به تکاپو وادار گردد. این کار را پیش سازمان دهنده‌ها از طریق پیوند دادن دانش پیشین یادگیرنده با آموزه‌هایی که باید فراگرفته شوند، عملی می‌سازد. این روش، برای دانش آموزان یازده-دوازده ساله، بسیار کارا و اثرگذار می‌باشد.

پیش سازمان دهنده، ارائه‌ی خلاصه‌ای از اطلاعات کلامی یا تصویری است که دیدی کلی از محتوای موردنظر برای یادگیری می‌دهد و محتوای ویژه‌ای عرضه نمی‌شود. پیش سازمان دهنده‌ها، مفاهیم عمده‌ای هستند که

همچون چتری برای یادگیری مفاهیم جدید تلقی می شوند. پیش سازمان دهنده های مطلوب، الزاما دارای الگوهای ملموس، انواع قیاس ها و نمونه ها هستند. در این روش عامل سازماندهی در کمک به بازیابی از حافظه بی نهایت، حائز اهمیت است.

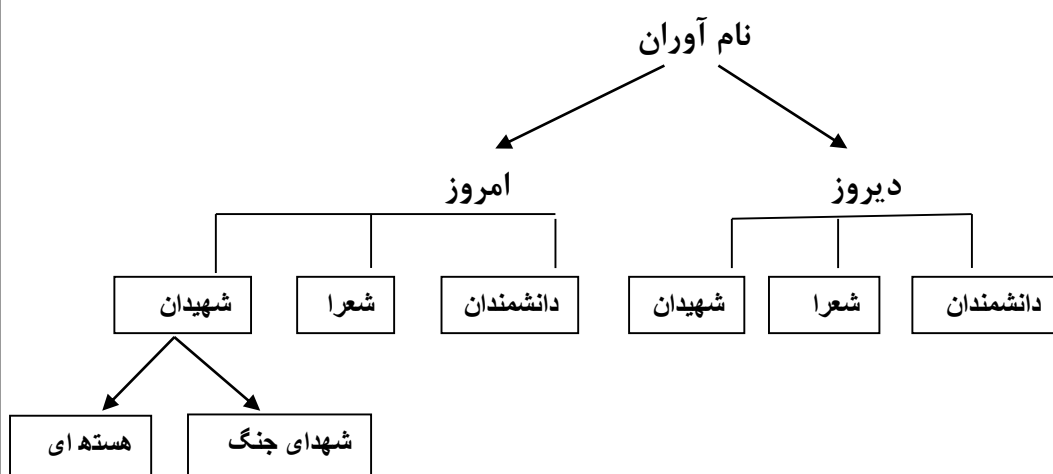
مراحل این روش:

۱- ارائه ی پیش سازمان دهنده: معلّم هدف یا اهداف درس را معین می کند، سپس پیش سازمان دهنده را عرضه می کند.

۲- ارائه ی مواد یادگیری یا مطلب درسی: مطالب مندرج در کتاب درسی تدارک دیده شده، از سوی معلّم، عرضه می شود.

۳- استحکام بخشیدن به ساخت ذهنی یا ساختار شناختی: در این مرحله، با فعال سازی یادگیرنده، آنچه را که ارائه شده، در ساخت شناختی او جایگیر می شود. یکی از روش ها در این مرحله، استفاده از تفکر انتقادی است.

مثال: تعدادی اسم افراد نام آور ایرانی مانند چند دانشمند، چند شاعر، چند شهید دوران دفاع مقدّس و چند شهید هسته ای که دانش آموزان با رسم نمودار و طبقه بندی، آنها را در زیرطبقه ی خود قرار دهند و به خاطر بسپارند.

جلسه‌ی دوم:	
دانش زبانی	۲۰ دقیقه
تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

دانش زبانی: فضا سازی در سخن

خواست ما از «فضا سازی»، گسترش دامنه‌ی کلام است. این کار هم می‌تواند در گفتار اتفاق بیفتد و هم در نوشتار. یعنی گفتار و نوشتار کوتاه را به این شیوه می‌توانیم گسترش بدهیم و میزان تاثیرگذاری کلام را بیشتر کنیم. به نمونه‌های زیر، توجه کنید:

سخن کوتاه	سخن فضا سازی شده و گسترش یافته
باران می‌بارید.	عصر دیروز، باران ملایم پاییزی در هوای مه گرفته، نم نمک می‌بارید.
دوستم، دیر آمد.	دوست صمیمی من هم لنگ لنگان، با عصایی در زیر بغل، آمد؛ ولی دیر آمد.

همان‌طور که دیدید می‌توان با افزودن اجزایی به ارکان جمله‌ی اصلی، فضای آن را تغییر داد و آن را تاثیرگذارتر و موثرتر، بیان کرد. جمله‌هایی که بدین گونه، فضا سازی و گسترده می‌شوند، از نظر حسّ و حال و فضای عاطفی و تصویری، کاملاً اثربخش‌تر هستند و خواننده را در فضای واقعی نوشته قرار می‌دهند.

جلسه‌ی سوم:	
فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه
آموزش لحن	۲۰ دقیقه

آموزش لحن

لحن متن درس دهم از نوع «عاطفی- خبری» می‌باشد. خواندن زیبا، دمیدن روح به پیکره‌ی بی‌جان متن است. روخوانی آداب خاص دارد که باید این آداب را به دانش‌آموزان آموخت. در دوره‌ی معاصر متن‌های نثر بیشتر ساده، روزمره و همه‌فهم‌اند. برای خواندن این درس که دارای جملات عاطفی می‌باشد، خواننده باید خود را با احساسات نویسنده هماهنگ کند و لحنش را شکل دهد.

جلسه‌ی چهارم:	
گوش کن و بگو	۳۰
مرور آموخته ها	۱۵

گوش کن و بگو: تقویت سواد شنیداری

گوش کن و بگوی این درس، با عنوان « پرواز روباه » نوشته‌ای طنز آمیز از کتاب مجموعه داستان « وقتی که هنوز پنج شنبه و جمعه اختراع نشده بود » اثر «فرهاد حسن زاده» است.

در این بخش، نخست این داستان از طریق لوح فشرده باید پخش شود، اگر در دسترس نبود، کسی خوش خوان و خوش صدا، متن را پیوسته بخواند. در این هنگام لازم است، دانش آموزان، در سکوتی مطلق، با دقت به خوانش متن، گوش بسپارند. این بخش در حقیقت، فرصتی است برای تقویت خوب گوش دادن.

سپس، در مرحله ی دوم، با توجه به متن شنیده شده، به پرسش ها پاسخ دهند. از چگونگی پاسخ دانش آموزان، می‌توان به میزان دقت شنیداری، توانایی درک شنیداری و تشخیص معیارهای خوانش درست برای کشف روابط محتوایی متن، پی برد.

گوش کن و بگوها در پایه ی پنجم، دو هدف و مأموریت اصلی دارند:

- پرورش مهارت گوش دادن فعال و موثر
- تقویت سواد ادراکی از راه شنیدار.

جلسه‌ی پنجم:	
فعالیت کتاب نوشتاری (درک متن)	۳۰ دقیقه
تمرین خواندن	۱۵ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود. البته در بخش درک متن، به موضوع به کارگیری نشانه های نگارش و تاثیرگذاری آن ها در صحیح خواندن و درک بهتر، باید توجه داشته باشیم.

جلسه‌ی ششم:	
املا	۳۰ دقیقه
تمرین خوشنویسی از صفحه‌ی هنر و سرگرمی	۱۵ دقیقه

املا: املای تصحیح کردنی

آموزگار از قبل یک متن املای ده سطر تهیه کرده و در آن ۱۰ کلمه با املای ناصحیح قرار می‌دهد. قبل از شروع فعالیت املایی دانش‌آموزان متن درس را مرور می‌کنند. سپس کتاب‌ها را می‌بندند و برگه‌های املا بین دانش‌آموزان توزیع می‌گردد. دانش‌آموزان با دقت، متن املا را مطالعه کرده، کلمات نادرست را شناسایی می‌کنند و شکل درست کلمات را بالای آنها می‌نویسند.

جلسه‌ی هفتم:	
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۴۵ دقیقه

ارزش‌یابی از فعالیت‌های درس

برای ارزش‌یابی برگزاری یک «آزمون کتبی» پیشنهاد می‌گردد. از دانش‌آموز بخواهید آنچه را که از درس دهم یاد گرفته است، به صورت خلاصه بنویسد. نوشته‌ی دانش‌آموز که حاصل تفکر و مهارت او در نوشتن است، می‌تواند مورد ارزش‌یابی قرار گیرد.

جلسه‌ی هشتم:	
فعالیت کتاب نوشتاری نوشتاری	۴۵ دقیقه

فعالیت نوشتاری (نگارش)

بهره‌گیری از روش «مقایسه» در آموزش نوشتن بسیار موثر است؛ زیرا به ذهن کمک می‌کند که پدیده‌ها را با هم در کنار هم ببیند و آن‌ها را بسنجد؛ این کار به زایش ذهن و آفرینش فکر می‌انجامد. در روش مقایسه، ذهن دست به طبقه‌بندی ویژگی‌های پدیده‌ها می‌زند و آن‌ها را در حداقل دو دسته، «تفاوت‌ها» و «شباهت‌ها» جای می‌دهد.

درحقیقت، مقایسه کردن موضوع‌ها با یکدیگر، شگردی برای پرورتن ذهن و زبان است و زمینه‌ساز رشد تفکر و تخیل و باروری فکر در هنگام نوشتن، به شمار می‌آید.

جلسه‌ی نهم:	
بخوان و حفظ کن (سرای امید)	۴۵ دقیقه

در آموزش «بخوان و حفظ کن»، لازم نیست روی معنای سروده‌ها تأکید شود، بلکه حفظ شعر با توجه به لحن و آهنگ و رعایت پاره مهارت‌های خوانداری و لذت بردن از شعر، هدف آموزشی ماست. توضیحات بیشتر در درس‌های پیش آمده است.

جلسه ی دهم:	
۴۵ دقیقه	املا

مثل دروس قبل، املا ی دو قسمتی، شامل املا ی تقریری و فعالیت های املا یی برگزار می شود. معلّم می تواند کلمات داری ارزش املا یی متن درس را استخراج نموده و با استفاده از آنان متن جدید یا داستانکی زیبا به عنوان متن املا، تهیه کند.

مثال : (فروردین، منظم، خوش نما، تصویر رنگارنگ، میهن، محو تماشا، مهربان،)

قسمتی از متن جدید براساس کلمات درس نهم :

میهن عزیزمان ایران ، در ماه فروردین از فصل بهار ، تصویری خوش نما وزیبا برای تماشا دارد . بچه ها محو تماشا و غرق زیبایی های سیمای فروردین می شوند وبا چشمان پر امید

درس دهم: نام نیکو

اهداف

- ۱- تقویت روحیه‌ی مطالعه‌ی سرگذشت مشاهیر و مفاخر فرهنگی
- ۲- آشنایی با سبک زندگی و شیوه‌ی رفتاری الگوهای علمی و فرهنگی
- ۳- تقویت مهارت خواندن با رعایت لحن مناسب برای درک بهتر
- ۴- گسترش دایره‌ی واژگان در حوزه‌ی زندگی نامه
- ۵- تقویت مهارت‌های املائی، نگارشی و خوش نویسی
- ۶- تولید بندهای بدنه در نگارش زندگی نامه.

آموزش

جلسه‌ی اول:	
تدریس درس	۳۰ دقیقه
درک متن	۱۵ دقیقه

روش تدریس پیشنهادی: قضاوت عملکرد، روش کارایی گروه (به شکل ساده).

توجه: هر درس را می توان به چند شیوه، آموزش داد. به همین سبب ما از عنوان « پیشنهادی » بهره گرفته‌ایم و معمولاً در هر درس، یک روش را به صورت پیشنهادی نوشته‌ایم؛ اما همکاران گرامی، در انتخاب و کاربرست روش، آن چه صلاح دانش آموزان و متناسب با بافت فرهنگی و همسو با میزان پیشرفت تحصیلی کلاس آنان است را بخواهندگزید. در این درس، دو روش را تشریح کرده‌ایم:

مراحل روش قضاوت عملکرد :

۱. دانش آموزان یک بار، متن درس را با دقت، صامت خوانی می کنند.
۲. متن درس را خلاصه کرده، بر روی برگه‌ای می نویسند.
۳. در گروه های تعیین شده، قرار می گیرند و متن درس خلاصه شده ی خود را با افراد گروه به بحث و گفت و گو می گذارند و سعی می کنند نکات استفاده شده در خلاصه ی خود را با ارائه ی دلیل به دیگران منتقل کنند و معیارهایی را که برای خلاصه نویسی در نظر گرفته اند، مورد بررسی قرار دهند.
۴. در نهایت یکی از خلاصه ها یا مجموعه ای از آن ها، از طرف گروه به عنوان فعالیت گروه پذیرفته می شود.

۵. معیارهای مناسب، برای خلاصه نویسی از طرف آموزگار در اختیار گروه‌ها قرار می‌گیرد (نکات کلیدی برای خلاصه کردن متن).

۶. افراد همه‌ی گروه‌ها متن خلاصه شده‌ی گروه خود را با معیارهای مناسب، مورد بازنگری قرار می‌دهند و تغییرات لازم را اعمال می‌کنند.

۷. نماینده‌ی هر گروه، متن اصلاح شده را در کلاس می‌خواند و سایر گروه‌ها با توجه به معیارهای مناسب، آن را مورد نقد و قضاوت قرار می‌دهند تا اصلاحات نهایی انجام شود.

روش کارایی گروه (به شکل ساده)

(۱) ابتدا درباره‌ی حماسه دفاع مقدّس، توضیحات کوتاهی به دانش‌آموزان بدهید.

(۲) از بچه‌ها بخواهید یک بار، متن درس را به صورت کامل و با دقت مطالعه کنند.

(۳) کاربرگ سؤالات مربوط به درس را بین دانش‌آموزان توزیع کنید و فرصت بدهید به صورت انفرادی به سؤالات پاسخ بدهند.

(۴) حالا از همان نمونه سوال در اختیار گروه بگذارید تا اعضای گروه، درباره‌ی پاسخ سؤالات گفت و گو کنند، به توافق برسند و برگه را پاسخ بدهند. (طرح سؤالات به صورت چهارگزینه‌ای توصیه می‌شود).

(۵) پاسخ‌ها را در کلاس مرور کنید تا دانش‌آموزان جلوی سؤالاتی که نادرست پاسخ گفته‌اند؛ علامت بگذارند و به نوعی برگه‌های انفرادی و گروهی را تصحیح کنند.

(۶) هر دانش‌آموز برگه‌ی خود را با برگه‌ی گروه مقایسه کند و اگر در کارکرد گروهی، تعداد پاسخ‌های نادرست کاهش یافته باشد، دانش‌آموز به کارایی گروه پی می‌برد و مشارکت را در فرایند یادگیری اثربخش می‌داند. چون ارزش‌یابی به صورت کیفی برگزار می‌شود، تصحیح به صورت کمی و نمره‌گذاری در جداول این روش ضرورت ندارد. فلسفه‌ی بهره‌گیری از این روش، پافشاری بر خرد جمعی و برتری دادن نتیجه‌ی کار گروه بر عملکرد فرد است.

نمون برگ سوالات روش کارایی گروه:

نام و نام خانوادگی:		به نام پروردگار
درس دهم: نام نیکو		روش کارایی گروه، تاریخ:
ارزش یابی	۱) چه چیزی باعث شد تا استاد محمود فرشچیان در نقاشی پیشرفت کند ؟ الف) نگاه کنجکاو و جستجوگر اوبه طبیعت ب) بهره مندی از استاد توانا و زبردست ج) تشویق پدر د) پشتکار و تمرین زیاد ه) همه ی موارد	
☐ درست پاسخ داده‌ام. ☐ درست پاسخ نداده‌ام.	۲ - « غرور آفت هنر است » یعنی چه ؟ الف) هرکس مغرور شود نمی تواند از هنرش به خوبی استفاده کند . ب) هرچیزی که درست مراقبت نشود، آفت می زند، آفت هنر هم غرور و کبر است . ج) انسان‌ها، هنرمندان مغرور را دوست ندارند . د) هیچکدام	
☐ درست پاسخ داده‌ام. ☐ درست پاسخ نداده‌ام.	۳- کدام ویژگی نقاشی « گله آهوان » که استادفرشچیان در کودکی کشیده بود. نظرش را جلب کرد ؟ الف) تعداد زیاد آهوها در گله ب) رنگ بندی زیبا و منحصر به فرد نقاشی ج) اینکه از هر زاویه به نقاشی نگاه می‌کرد، انگار همه ی آهوها به او نگاه می کردند .	
☐ درست پاسخ داده‌ام. ☐ درست پاسخ نداده‌ام.	۴- نام تابلوی مشهور استاد فرشچیان چیست ؟ الف) امامی ب) سعدی ج) عصر عاشورا د) حماسه ی عشق	
تعداد سوالات درست:	گزارش توصیفی معلّم: امضا: تاریخ:	

نکته: برای تعداد سوالات، چهارچوب ویژه‌ای طراحی نشده‌است و بنا به سطح توانمندی‌های دانش‌آموزان، تعداد سؤالات تغییر پیدا می‌کند.

جلسه‌ی دوم:	
واژه‌آموزی	۲۰ دقیقه
تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

واژه‌آموزی:

در این درس، می‌آموزیم که از ترکیب « کلمه + آمیز »، واژه‌ی جدید ساخته می‌شود. اگر به ساختمان این ترکیب، توجه کنید درمی‌یابید، جزء دوم با فرایند " ترکیب " در کنار بخش دیگر قرار گرفته، کلمه‌ی مرکب ایجاد گردیده است. همکاران محترم توجه کنند که از ذکر این مطالب برای دانش‌آموزان پرهیز کنند. هدف این است که دانش‌آموز نسبت به این ترکیب، هوشیار شوند و تلاش کنند ترکیب‌هایی با این ساخت، در ذهن خود بسازد و یا نمونه‌های شنیده شده‌ی قبلی را به یاد بیاورند و در گفتار و نوشتار به کار بگیرند.

« آمیز » در اصل بُن مضارع از مصدر « آمیختن » است. ترکیب کلمه با بن مضارع (آمیز)، معمولاً صفت مرکب می‌سازد. مانند غرور آمیز، محبت آمیز.

تمرین خواندن

روان‌خوانی درست و شمرده‌ی دانش‌آموزان را مثل دروس گذشته، در نظر داشته باشید. بعد از تمرین‌های اصولی و مستمر در زمینه‌ی خواندن، در این قسمت از سال تحصیلی دانش‌آموزان باید از «روخوانی» یک سطح بالاتر رفته و به خواندن توأم با درک رسیده باشند. روخوانی، بیان کلمات از روی نوشته است که در آن ارتباطی بین کلمات و درک و دریافت وجود ندارد. یعنی دانش‌آموز آنچه را دیده به زبان می‌آورد. در حالی که خواندن فعال، افزون بر بیان نوشته‌ها، باید منجر به درک و فهم از محتوای اثر نیز بشود.

جلسه‌ی سوم:	
فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه
خواندن با لحن مناسب	۲۰ دقیقه

فعالیت‌های (واژه‌آموزی و املا)

انجام فعالیت‌های کتاب نوشتاری در کلاس درس، مورد تأکید مؤلفان می‌باشد. تکالیف یا تمرین‌های نوشتاری در حقیقت، فرصت‌سازی برای تجربه‌های یادگیری و تثبیت آموخته‌های دانش‌آموزان به شمار می‌آید. بنابراین، واگذار کردن آن به فضای خانه و مداخله‌ی اولیا در اجرای آن، مسیر آموزش را به بیراهه در می‌افکند و گاهی دانش‌آموزان را با تضادهای آموزشی و روشی رویارو می‌کند و آنان را سردرگم می‌سازد.

تمرین خواندن (تأکید بر لحن، آوا و آهنگ مناسب)

متن این درس، یک متن روایی است که انتخاب لحن به تناسب شخصیت‌ها، تشخیص مکث‌ها و درنگ‌ها و رعایت سرعت مناسب خواندن، تأثیرگذاری بیش‌تری ایجاد می‌نماید. در این درس تأکید بر لحن خواندن جمله‌ها و تفاوت‌های لحنی آن‌ها است. برای آموزش، توجه دانش‌آموزان را به لحن متفاوت خواندن جمله‌های خبری، پرسشی، عاطفی و امری جلب می‌کنیم.

بار اول که لوح فشرده ی کتاب گویا(فایل صوتی) را پخش می‌کنید، توضیحی در باره ی لحن انواع جمله ندهید؛ فقط از دانش‌آموزان بخواهید با دقت گوش کنند و مانند آن، از روی متن بخوانند. اجازه دهید دانش‌آموزان خود به لحن متفاوت انواع جمله پی ببرند؛ لازم هم نیست، بر زبان بیاورند، همین که در خواندن لحن جمله را رعایت کنند، کافی است. پس از اینکه چند نفر از روی متن خواندند و دانش‌آموزان، لحن خواندن آن‌ها را مقایسه کردند، خوانش متن، مجدداً پخش شود. در این مرحله، به کمک خود دانش‌آموزان، موضوع لحن متفاوت انواع جمله، آموزش داده شود. بهترین شیوه در آموزش، خواندن تعدادی از دانش‌آموزان و مقایسه ی لحن آنها است.

کشف لحن مناسب و رعایت آن در خواندن متن، برای انتقال معنا و برقراری ارتباط موثر با درون مایه ی اثر، بسیار مهم است.

جلسه‌ی چهارم:	
نمایش	۴۵ دقیقه

اجرای نمایش به شیوه ی «ایفای نقش»، فی الواقع ایجاد فرصت برای دانش‌آموزان است تا خود را به طور عملی و واقعی در موقعیت‌های مختلف، حس کنند و بتوانند به فراخور آن از توانایی‌های زبانی خویش بهره بگیرند و نقش مفیدی را از شخصیت‌های مورد نظر به نمایش بگذارند.

یکی از موضوع‌های مهم در هنگام نمایش، توجه به لحن گفتاری شخصیت هاست. این کار، زمینه‌ای برای پرورش فنّ بیان و اعتماد به نفس و تقویت روحیه ی سخن گفتن در برابر جمع است.

جلسه ی پنجم:	
۲۵ دقیقه	فعالیت های کتاب نوشتاری (درک متن)
۲۰ دقیقه	تمرین خواندن

شرح و تفصیل این مباحث در درس های پیش آمده است. به کمک مطالب قبلی و بهره گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

جلسه ی ششم:	
۴۵ دقیقه	املا

املا: املای همگانی

در این نوع املا، همه ی دانش آموزان در تقریر املا مشارکت دارند. ابتدا معلّم از دانش آموزان می خواهد که متن درس را به طور کامل و دقیق مطالعه کنند و سپس کتاب را ببندند. معلّم از دانش آموزان می خواهد به ترتیبی که انتخاب کرده، نامشان را صدا بزند؛ هرکس از هر قسمت از درس که می خواهند، یک جمله بگوید تا بقیه ی دانش آموزان بنویسند. بیان جمله ی درس از حفظ در اولویت است اما اگر دانش آموزی برای گفتن جمله، احتیاج به کتاب پیدا کرد، منعی ندارد.

جلسه ی هفتم:	
۴۵ دقیقه	ارزشیابی از فعالیت های درس

ارزشیابی

روش "پرسش شفاهی" با توجه به وقت در نظر گرفته شده، مناسب می باشد. برای افزایش تأثیر پرسیدن، به این نکات توجه کنید:

- سؤالاتی طرح کنید که موجب ایجاد تفکر در دانش آموز شود. مثلاً به جای اینکه بپرسید «آیا استاد فرشچیان را دوست دارید یا نه؟»، بپرسید «چرا استاد فرشچیان قابل احترام و دوست داشتنی هستند؟».
- فرصت پاسخ گویی را افزایش دهید تا دانش آموز، زمان مناسب برای فکر کردن پیدا کند.
- از همه ی دانش آموزان، انتظار پاسخ گویی داشته باشید و نگاهتان فقط به سوی افراد برتر نباشد.
- پاسخ های صحیح یا اشتباه دانش آموزان، هر دو می تواند شما را در شناخت میزان درک و فهم دانش آموزانتان کمک کند. زیرا هدف، اصلاح فرایند یادگیری و تفکر کردن است نه اینکه در لحظه ی

اول، پاسخ درست را دریافت نمایید. بنابراین، ارزش یابی هم خود گونه ای آموزش موثر و تحکیم یادگیری است.

جلسه ی هشتم:	
۴۵ دقیقه	فعالیت کتاب نوشتاری (نگارش)

فعالیت نوشتاری: نگارش زندگی نامه

زندگی نامه نویسی، یکی دیگر از گونه های نوشتن است. برای دانش آموزان پایه ی پنجم توجه به نمونه های زندگی مشاهیر علمی و فرهنگی در کتاب های که تاکنون خوانده اند می تواند الگوی مناسبی باشد.

زندگی نامه یا در باره ی خود شخص نویسنده (در این جا یعنی دانش آموز) یا در باره ی دیگران است. در این درس، فرقی نمی کند که دانش آموزان، کدام را را انتخاب کنند. مهم این است که به کمک این شیوه، بتوانیم توانایی و مهارت نوشتن را در دانش آموزان، رشد بدهیم.

برای تدوین زندگی نامه، استفاده از روش پرسش و پاسخ، مناسب و آسان است. یعنی نخست در باره ی شخصیت مورد نظر، چند پرسش طرح کنند؛ سپس به پرسش ها پاسخ بدهند. در این مرحله می توانند از منابع هم بهره بگیرند. پس از آن، جواب های نوشته شده را مرتب نمایند و یک ارتباط و انسجامی میان آن ها برقرار کنند؛ به این زندگی نامه، تنظیم می گردد.

جلسه ی نهم:	
۴۵ دقیقه	املا

بعد از برگزاری آزمون املا ی دو قسمتی می توانید از دانش آموزان در تصحیح برگه ها کمک بگیرید. این کار موجب افزایش یادگیری و اعتماد به نفس دانش آموزان می شود و فرصت یادگیری و تجربه های آموزشی آنان را فراختر می سازد.

درس یازدهم: نقش خردمندان

اهداف

- (۱) پرورش روحیه‌ی دفاع ملی و حبّ وطن
- (۲) آشنایی با تاثیر مثبت دانشمندان در حفظ میراث فرهنگی
- (۳) آشنایی با نحوه‌ی نقل رویدادهای قصّه و تقویت درک عناصر و سیر رویدادها
- (۴) بهبود سواد خواندن و درک متن و تثبیت یادگیری ابزارهای انسجام متن
- (۵) آشنایی با گسترش گروه اسمی در جمله
- (۶) آشنایی با کاربرد مناسب واژه در نوشتن و گفتن.
- (۷)

آموزش

جلسه‌ی اول:	
تدریس درس	۳۰ دقیقه
درک متن	۱۵ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس: کاوشگری، سخنرانی، دکلمه خوانی، بدیعه پردازی روش کاوشگری

این روش، کودکان کنجکاو و آماده‌ی رشد را در مسیر مناسبی برای به کارگیری نیرو و توانشان قرار می دهد. هدف عام این روش، کمک به پدیدآیی نظم ذهنی و مهارت های لازم برای پرسش و پاسخگویی به سوال هایشان است. با این روش، دانش آموزانی پرورش می یابند که به طور مستقل و با روش نظام داری به کاوشگری می پردازند و در باره‌ی دلیل وقوع رویدادها و مفاهیم فکر می کنند، می پرسند و اطلاعاتی گردآوری و تحلیل می کنند. در این روش، محتوا در اختیار دانش آموزان قرار نمی گیرد، بلکه آنان از طریق فرایند کار، آنچه را که در محتوا نهفته است، در می یابند.

مراحل روش:

- ۱- مواجه کردن دانش آموزان با مسئله و فهم آن: دانش آموزان با مانند این پرسش ها مواجه می شوند: تاثیر نقش خردمندان و دانشمندان، بر افکار مردم و فرهنگ جامعه چیست؟
- ۲- تفکر و گردآوری اطلاعات: دانش آموزان کارگروه هایی تشکیل می دهند و در مورد مسئله ی مطرح شده، به تفکر و گردآوری اطلاعات می پردازند.
- ۳- کاربست اطلاعات جمع آوری شده و سازماندهی اطلاعات.

۴- بررسی و تحلیل داده ها.

۵- برقراری ارتباط با دیگران و اعلام نتایج به دست آمده که منجر به تاثیر نقش خردمندان در

جامعه می شود. (به صورت مکتوب)

خوانش و درک متن:

متن را با آهنگی مناسب و با روش دکلمه خوانی بخوانید. سپس دانش آموزان جمع خوانی نمایند. البته در این زمینه، در درس های گذشته، به طور گسترده، توضیح داده ایم.

جلسه ی دوم:	
دانش زبانی	۲۵ دقیقه
تمرین خواندن	۲۰ دقیقه

دانش زبانی

موضوع دانش زبانی این درس، توجه دادن به دانش آموزان و برانگیختن شاخک های حسی آنان نسبت به شناخت و کاربرد مناسب کلمات در جمله است.

می دانیم که جمله در زبان گفتار یا نوشتار، ترکیبی از واژگان است. معمولاً برای بیان مفاهیم و معانی مختلف، واژه های گوناگونی در زبان وجود دارد. پرورش شناخت درست و تقویت قدرت تشخیص دانش آموزان در به کارگیری واژه از اهداف اصلی این بخش است.

البته این توانایی به تمرین های زیادی نیاز دارد و لازم است زبان آموزان، نخست دامنه ی واژگانی خویش را غنی سازند و در نوشتن و گفتن از میان چند نمونه، بتوانند یکی را که مناسب تر است به کار بگیرند. انتخاب کلمه ی مناسب در جایگاه صحیح جمله با حفظ معنا کاری است که در این پایه در حد توانایی دانش آموزان پنجم انتظار داریم و امیدواریم در پایه های بالاتر با رشد ذهنی و گسترش دامنه ی واژگانی زبان آموزان، این مهارت، پرورده شود. به نمونه های زیر، توجه کنید:

- هوای امروز، لطیف است. (خوب، نرم، ملایم و...)
- در هنگام بازی، یکی از دانش آموزان، فریاد کشد. (داد زد، سروصدا کرد، جیغ کشید، بانگ کرد و...)

جلسه ی سوم:	
فعالیت های کتاب نوشتاری	۳۰ دقیقه
آموزش لحن	۱۵ دقیقه

آموزش لحن

درس "نقش خردمندان" دارای لحن اصلی، "روایی - داستانی" همراه با نمایش احساسات است. از نکات مهم در این درس، علاوه بر تعریف کردن، توصیف فضاها و موقعیت‌های پیش‌آمده، دقت و تلاش دانشمندان برای حفظ میراث علمی کشور است.

جلسه‌ی چهارم:	
شعرخوانی و صندلی صمیمیت	۴۵ دقیقه

برای شرح و توضیح این مباحث، به درس‌های پیش، مراجعه فرمایید. رعایت گام‌های یادشده، در فرایند خوانش و ادراک شعر، ضروری است.

جلسه‌ی پنجم:	
فعالیت نوشتاری (درک متن)	۲۵ دقیقه
تمرین خواندن	۲۰ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

جلسه‌ی ششم:	
املا	۳۰ دقیقه
خوشنویسی صفحه هنر و سرگرمی	۱۵ دقیقه

املا: جمله‌ی گمشده

معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد تا متن درس را با دقت مطالعه کنند. سپس کتاب را می‌بندند و معلم یک کلمه می‌گوید و دانش‌آموزان باید جمله و یا سطر را که این کلمه در آن قرار داشت را به یادآورده، بنویسند.

جلسه‌ی هفتم:	
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۳۰ دقیقه
حکایت	۱۵ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

جلسه ی هشتم:	
۴۵ دقیقه	فعالیت های کتاب نوشتاری

فعالیت های نوشتاری : نگارش (خلاصه نویسی)

خلاصه نویسی، یکی از راه های رشد و پرورش مهارت نوشتن است. مقصود از « خلاصه نویسی » این است که بتوانیم چکیده و فشرده ی یک اثر شنیداری یا خوانداری و مکتوب را بازنویسی کنیم و خلاصه ی محتوا و پیام آن را بیان نماییم. یادداشت برداری و خلاصه نویسی با اهداف زیر، انجام می شود:

- سبب دقت و تأمل بیشتر هنگام مطالعه، می شود و یادگیری پایدارتر می سازد.
- فرصت بازخوانی و مراجعات مکرر را فراهم می کند .
- سبب صرفه جویی در زمان می شود.
- فرصت مناسبی برای پرورش ذهن و زبان، به شمار می آید.
- تمرین مناسبی تقویت مهارت نوشتن است.

جلسه ی نهم:	
۴۵	بخوان و بیندیش (فرزند فرزند ایران)

به آن چه در بخش های پیش، نوشته ایم، رجوع فرمایید.

جلسه ی دهم :	
۴۵ دقیقه	املا

مباحث مربوط به آموزش املا در درس های پیش، گفته شده است.

جلسه ی یازدهم :	
۴۵ دقیقه	صفحه ی پایانی هنر و سرگرمی

همچنان که پیش از این گفته ایم؛ این صفحه، هم کارایی هنری دارد؛ هم جنبه ی مرور و جمع بندی آموخته ها و هم گونه ای سرگرمی و بازی آموزشی تلقی می شود. به همین سبب، لازم است همکاران گرامی در بررسی و اجرا ی این فعالیت به کارکردهای چندگانه ی آن، توجه داشته باشند.

درس دوازدهم: درس آزاد (فرهنگ بومی ۲)

برای شرح و گزارش مربوط به چگونگی تولید و ارزش‌یابی از این درس، به درس هفتم، (درس آزاد از فرهنگ بومی ۱) رجوع فرمایید.

پیش از اجرای مناسب‌تر این درس، لازم است به پاسخ پرسش‌های زیر، بیندیشید:

- هدف از تولید این درس؟
- چگونگی انتخاب محتوای؟
- شیوه‌ی تدوین این درس؟
- نقش معلم در فرایند تولید؟
- نقش دانش‌آموزان در انتخاب و چگونگی نوشتن درس؟
- تولید فردی یا گروهی؟
- چگونگی سازماندهی متن تولیدی؟
- سنج‌های ارزش‌یابی از تولید دانش‌آموزان؟

روش تدریس پیشنهادی: قضاوت عملکرد

موضوع دیگری از موضوعات مربوط به فرهنگ بومی و محلی منطقه، استان یا شهر با نظر دانش‌آموزان انتخاب می‌شود. آموزگار از آن‌ها می‌خواهد تا در آن زمینه، تحقیق کنند و اطلاعاتی به دست آورند و روز بعد، دانش‌آموزان ابتدا به طور فردی، متنی در مورد آن موضوع سرکلاس می‌نویسند. سپس آموزگار آن‌ها را گروه‌بندی می‌کند و دانش‌آموزان متنی را که نوشته‌اند در گروه خود می‌خوانند و از بین نوشته‌های اعضای گروه متن جدیدی تولید می‌شود. این متن جدید به سه حالت ممکن است، تولید شود:

۱. از بین نوشته‌های هر کدام از اعضای گروه جملاتی انتخاب شود.
۲. یک یا دو متن از بین همه‌ی متن‌ها توسط خود دانش‌آموزان انتخاب شود.
۳. کلیه‌ی نوشته‌های اعضای گروه با هم ترکیب و متن جدیدی بسازد. سپس دانش‌آموزان معیارهایی برای نوشته‌ی خود بیان می‌کنند. این معیارها نوشته‌ی می‌شود، متن هر گروه توسط خودشان با این معیارها مورد نقد و بررسی و قضاوت قرار می‌گیرد و اصلاحات لازم انجام می‌شود. به طور مثال:

- متن دارای پیام باشد.
- به صورت داستان باشد.
- مناسب سن و فهم دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم باشد.

سپس آموزگار معیارهای استاندارد در اختیار گروه‌ها قرار می‌دهد تا با آن معیارها نیز متن هر گروه توسط اعضای خودشان مورد ارزیابی و قضاوت قرار گیرد. معیارهای استاندارد عبارتند از:

- متن ساده و روان باشد.
 - حتی الامکان در قالب داستان مطرح شود.
 - پیام ها پندگونه نباشد و به صورت غیرمستقیم از متن درس استنباط شود.
 - واژه ها و کلمه ها متناسب با درک و فهم دانش آموزان پایه ی پنجم باشد.
 - علائم نگارشی به خوبی در نوشتن متن گروه رعایت شود.
 - جمله ها منجسم باشند و به صورت جمله های جدا از هم و نامربوط نباشند.
- بعد از دریافت معیارهای استاندارد، اعضای گروه با این معیارها نیز متن گروه خود را مورد ارزیابی و قضاوت قرار می دهند و تغییرات لازم را اعمال می کنند. سپس نماینده ی هرگروه، متن خود را در کلاس و برای همه ی گروه ها می خواند تا بقیه ی گروه ها نیز با توجه به معیارهای استاندارد در مورد آن قضاوت کنند و تغییرات نهایی اعمال شود. در نهایت، یک بار دیگر، آموزگار متن کلیه ی گروه ها را می خواند و اشکالات احتمالی را برطرف می نماید، تا هرگروه متن خود را به عنوان درس آزاد، در کتاب خود بنویسد و فعالیت های مربوط به کتاب خوانداری و کتاب نوشتاری را با راهنمایی آموزگار تولید نماید.

فصل پنجم

راه زندگی

درس سیزدهم : روزی که باران می بارید

در چهاردهم : شجاعت

درس پانزدهم : کاجستان

اهداف فصل:

۱. افزایش اعتماد و توکل به خدا در همه‌ی مراحل زندگی
۲. آشنایی برخی از واژگان و مضامین اخلاقی و مفاهیم دینی تاثیرگذار در زندگی
۳. ایجاد علاقه در دانش‌آموزان به مطالعه‌ی ضرب‌المثل‌ها و درک پیام و کاربرد آن‌ها
۴. افزایش درک دانش‌زبانی در دانش‌آموزان با انجام تمرین‌های مرتبط
۵. بسط و گسترش دایره‌ی واژگان از طریق ترکیب‌سازی با «نویس»
۶. تقویت شناخت واژگان از راه گسترش واژه
۷. افزایش درک مفهوم تصویر و بیان پیام آن
۸. افزایش علاقه و تقویت مهارت‌های قصه‌گویی و قصه‌خوانی
۹. تقویت درک دیداری از طریق تصویرخوانی
۱۰. پرورش درک شنیداری از راه دقت در قصه‌های شنیداری
۱۱. تقویت تشخیص دانش‌آموزان نسبت کاربرد برخی از نشانه‌های ربط یا اضافه مانند «چون، چو و...».
۱۲. تقویت مهارت درست نوشتن
۱۳. آشنایی با ابزارهای انسجام‌گزاره‌های متن
۱۴. تقویت مهارت املا و خوش‌نویسی
۱۵. آشنایی با اجزای جمله و درست‌نویسی آن‌ها.

درس سیزدهم: روز که باران می بارید

اهداف درس

- ۱- تقویت روحیه ی توکل به خدا در همه ی مراحل زندگی
- ۲- توجه به مفهوم امام زمان و ایجاد باور به نقش و حضور آن بزرگوار در زندگی
- ۳- آشنایی برخی از واژگان و مضامین اخلاقی و مفاهیم دینی تاثیرگذار در زندگی
- ۴- افزایش توانایی درک متن
- ۴- گسترش واژگان با فرایند واژه سازی ترکیب از طریق "نویس"
- ۵- تقویت درک دیداری و سخنوری
- ۶- آشنایی با نشانه های ساختار بلاغی متن مانند "بعد، سپس"
- ۷- تقویت مهارت نوشتن از طریق شگرد «ادامه نویسی».

آموزش

جلسه ی اوّل:	
تدریس درس	۳۰ دقیقه
درک متن	۱۵ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس: بحث گروهی ، قصه گوئی، درس پژوهی

روش بحث گروهی

روش بحث گروهی گفت و گویی است سنجیده و منظم درباره ی موضوعی خاص که مورد علاقه ی مشترک شرکت کنندگان در بحث است.

کاربست بحث گروهی به مهارت و توانمندی معلّم نیاز دارد تا بتواند به موقع از انحراف بحث به مسائل دیگر جلوگیری کند و قدرت تصمیم گیری و مدیریت زمان هم داشته باشد.

اهداف روش :

۱. ایجاد علاقه و آمادگی مشترک در زمینه ی موضوعی خاص
۲. ایجاد و پرورش تفکر انتقادی (انتقاد کردن و انتقادپذیری)

۳. ایجاد توانایی اظهار نظر در جمع
۴. ایجاد و تقویت توانایی مدیریت و رهبری در گروه
۵. تقویت فن بیان و استدلال
۶. تقویت قدرت تجزیه و تحلیل و تصمیم گیری
۷. آشنایی با روش کسب اطلاعات و حل مسائل
۸. ایجاد رابطه ی مطلوب در رفتارهای اجتماعی
۹. تقویت روحیه ی مشارکت پذیری و جمع گرایی.

ابتدا آموزگار، دانش آموزان را گروه بندی می کند و سپس از دانش آموزان می خواهد متن درس را با دقت، صامت خوانی کنند و سپس در گروه، نظر خود را در باره ی مفهوم اصلی این درس و داستان بیان کنند. معلّم در تمام مراحل کار دانش آموزان، راهنما و هدایت کننده خواهد بود. سپس گروه ها با یکدیگر به بحث می پردازند و آموزگار با پرسش های به جا و مناسب آن ها را به سوی مفهوم "انتظار" رهنمون می شود تا خود آنان، مفهوم انتظار را کشف کنند. سپس بحث هایی از این قبیل در کلاس انجام می شود که:

- ما منتظر چه کسی هستیم؟
- برای این انتظار و برآورده شدن آن چه کارهایی باید انجام دهیم
- و

مراحل اجرا:

(۱) دانش آموزان را گروه بندی کنید.

(۲) با طرح یک سؤال یا نشان دادن تصویر، دانش آموزان را هدایت کنید تا نظر، عقیده و بینش خود را نسبت به آن در گروه ابراز دارند. همچنین می توانید موضوعی را تعیین کنید تا دانش آموزان درباره ی آن به مطالعه، اندیشه، بحث و اظهار نظر بپردازند و نتیجه بگیرند. مثال:

موضوع اوّل: حضرت ولی عصر (عج) ظهور خواهد کرد و

موضوع دوم: چرا در انتظار مهدی موعود هستیم ؟

(۳) فرصت بدهید تا دانش آموزان در هر گروه، فعالانه عقیده و طرز تلقی خود را در باره ی موضوع تعیین شده، برای هم گروهی هایشان بیان کنند و در ضمن مباحثه، از اندیشه و نگرش خود با ذکر دلیل دفاع کنند. در اجرای صحیح بحث گروهی، شاگردان باید توانایی سازمان دهی عقاید و دیدگاه های خود را در ضمن بحث، داشته باشند. در این روش، همان گونه که گفتیم؛ نقش شما نظم بخشی و ساماندهی مباحث گروهی است. باید دقت داشته باشید، ضمن اینکه جریان بحث از محور اصلی خارج نشود، منجر به ارائه ی کامل مطلب شود و رابطه ی

مطلوبی را بین بچه‌ها شکل دهد؛ بنابراین، میان گروه‌ها حرکت کنید، با آرامش کنار هرگروه بنشینید و در بحث آنان شرکت نمایید.

۴) نماینده‌ی هر گروه نتیجه‌ی بحث را در جمع کلاس، مطرح می‌کند و مطالب جمع‌بندی و سپس داستان درس، برای بچه‌ها تعریف می‌شود.

۵) متن درس را با رعایت تکیه‌ها و آواها برای بچه‌ها بخوانید.

مزایای این روش، پرورش اعتماد به نفس و تقویت توانایی اظهارنظر در جمع، تقویت فن بیان و استدلال، تقویت قدرت تجزیه و تحلیل و تصمیم‌گیری در دانش‌آموزان است. (بیان خاطرات، خواندن قصه‌های کوتاه، پخش فیلم‌های کوتاه مستند در باره‌ی حضرت ولی عصر(عج) و مفهوم انتظار و دعای فرج، می‌تواند به زیبایی بحث گروهی بیفزاید.)

جلسه‌ی دوم:	
واژه‌آموزی	۲۰ دقیقه
تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

واژه‌آموزی: کلمه + نویس

در این درس، یکی دیگر از شیوه‌های واژه‌سازی به کمک بهره‌گیری از قاعده‌ی ترکیب، در زبان فارسی، آموزش داده می‌شود. لازم است در آموزش، همکاران گرامی با آوردن نمونه‌های مختلف از این ساخت زبانی (کلمه + نویس) و ساخت‌های دیگر، دانش‌آموزان را نسبت به شناخت و کاربرد ترکیب‌سازی با «نویس» آشنا سازند.

در تمرین خواندن، همان اصولی را که پیش از این، گفتیم کارایی و روایی دارد.

جلسه‌ی سوم:	
فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه
خواندن با لحن مناسب	۲۰ دقیقه

در انجام این فعالیت‌های نوشتاری و همچنین تمرین مهارت‌های خوانداری، رعایت نکات گفته شده، در درس‌های قبل، ضروری است.

جلسه‌ی چهارم:	
تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	۴۵ دقیقه

نکته‌ی قابل درنگ در «تصویرخوانی» توجه به فرایند آن است. یعنی ما آموزش تصویرخوانی را از سطح بیرونی و ساده آغاز کرده‌ایم و در گام‌های بعدی آن را کاملتر و پیچیده‌تر ارائه داده‌ایم؛ حرکتی از برون و سطح به درون و لایه‌های ژرف‌تر. برای تفصیل مطالب در این زمینه، به توضیحات تصویرخوانی درس‌های پیشین مراجعه شود. این سخن را هم نباید از یاد ببریم که تصویر خوانی، مقدمه‌ای برای پرورش ذهن و زبان و رسیدن به گفتار و نوشتار مناسب، شمرده می‌شود.

جلسه‌ی پنجم:	
فعالیت‌های کتاب‌نوشتاری (درک متن)	۲۵ دقیقه
تمرین خواندن	۲۰ دقیقه

چگونگی اجرای این بخش از فعالیت‌ها را در شرح و تفصیل مربوط به درس‌های قبل، می‌توانید دنبال کنید.

جلسه‌ی ششم:	
املا	۳۰ دقیقه
خوشنویسی صفحه هنر و سرگرمی	۱۵ دقیقه

املا : املای کلمه گمشده

دانش‌آموزان برخی از واژه‌های درس را روی تخته می‌نویسند و چند بار همخوانی می‌کنند. سپس یکی از دانش‌آموزان از کلاس خارج می‌شود و یکی از کلمات پاک می‌شود. دانش‌آموز پس از ورود به کلاس باید کلمه‌ی پاک شده را به یاد آورد. بدین ترتیب در فضایی شاد کلمات املایی مرور می‌شود. این کار، هم به تقویت توانایی یادسپاری و حافظه‌ی کوتاه مدت کمک می‌کند و هم به تقویت یادگیری شکل املایی صحیح واژگان، و رعایت آن در نوشتار، یاری می‌رساند.

جلسه ی هفتم	
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه
بخوان و حفظ کن	۲۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

در قسمت ارزشیابی می‌توان از آزمون عملکردی کتبی استفاده کرد و از دانش‌آموزان خواست تا مفهوم شعر را به نثر ساده و روان در قالب یک داستان کوتاه بنویسند. پس از ارزشیابی و ارائه‌ی بازخورد، این برگه‌ها در پوشه‌ی کار نگهداری شود.

در بخش «بخوان و حفظ کن» انتظار داریم، دانش‌آموزان، آموخته‌های پیشینی را در هنگام خوانش متن، رعایت کنند. رعایت نشانه‌های نگارشی و تاثیر آن در خواندن و توجه به کاربست پاره مهارت‌های خوانداری در بلند خوانی، بسیار ضروری است؛ زیرا تاثیر زیادی در فهم و ادراک محتوا اثر نیز دارد.

جلسه‌ی هشتم:	
فعالیت نوشتاری	۴۵ دقیقه

فعالیت نوشتاری : نگارش

شیوه‌ای که در این درس، برای تمرین و مشق نوشتاری در نظر گرفته ایم؛ شیوه‌ی «ادامه‌نویسی» است. یعنی نوشته‌ای را ما آغاز کنیم؛ راه و چشم‌اندازی را ترسیم نماییم و دنباله و گام‌های پسینی مراحل پیمودن را به دانش‌آموزان واگذار کنیم.

برای آن که شگرد «دنباله‌نویسی یا ادامه‌نویسی» برای دانش‌آموزان، ساده و تاثیرگذار باشد، بهتر است که موضوع‌ها و سرخط‌های نوشتن از موضوع‌های متناسب با دنیای کودکان و نوجوانان باشد تا با ذوق موضوع و شوق نوشتن، دست به آفرینش بزنند.

بهره‌گیری از تخیل و نشانه‌های نگارشی و رعایت هنجارهای درست‌نویسی، از اصولی است که لازم است همکاران در آموزش، بررسی نوشته و ارزش‌یابی کار دانش‌آموزان، بدان توجه داشته باشند.

جلسه ی نهم:	
۴۵ دقیقه	املا

املا

املا به صورت دو قسمتی مثل دروس قبل، برگزار می گردد. در قسمت املا ی تقریری می توان خلاصه ی درس را املا گفت. گاهی می توان لغات را در اختیار گروه های دانش آموزی گذاشت تا به تولید متن املا بپردازند و از همان متون در زنگ املا، بهره برد.

توجه:

از دید ما همه ی متن های آمده در کتاب فارسی، موضوع آموزش و ارزش یابی هستند. عبور از شعرها و متن های داستانی «بخوان و بیندیش یا روان خوانی ها» به بهانه ی التذاذ ادبی و نادیده گرفتن آن ها در املا ی تقریری، با اهداف برنامه، همخوانی ندارد. بنابراین، همکاران می توانند واژگان و متن های همه ی درس های شعر یا نثر را در تنظیم متن املا یی، بیاورند.

موضوع دیگر در این زمینه، نگرش تلفیقی در تدوین متن املا یی است. یعنی همکاران می توانند هم از درس ها و واژه های خوانده شده ی فارسی، متنی تنظیم کنند (تلفیق درون برنامه ای) و هم می توانند از درس های دیگر کتاب های همان پایه به میزان پیشرفت تحصیلی و آموزش، متنی تلفیقی آماده کنند (تلفیق برون برنامه ای یا میان برنامه ای).

درس چهاردهم: شجاعت

اهداف درس

(۱) آشنایی با مفهوم شجاعت اخلاقی و کاربرد آن در زندگی

(۲) آشنایی دانش‌آموزان با کاربرد شیوه‌ی گسترش واژه در جمله

(۳) تقویت درک شنیداری با فعالیت «گوش کن وبگو»

(۴) تقویت مهارت نوشتن در زمینه‌ی «گزارش نویسی»

(۵) بهبود سواد خواندن و تقویت درک متن

آموزش

جلسه ی اول:	
تدریس درس	۳۰ دقیقه
درک متن	۱۵ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس: روشن سازی طرز تلقی

این طرح برای دانش‌آموزان، فرصتی را فراهم می‌کند تا عقاید متنوع هم کلاسی‌های خود را بشنوند و هم چنین آنان را قادر می‌سازد، دریابند که آیا طرز تلقی‌شان بر یک پایه‌ی محکم از حقایق، اطلاعات و منطق استوار است یا خیر؟ بهره‌گیری از توانایی تفکر و حل مساله و روحیه‌ی شجاعت و خطرپذیری عاقلانه، یکی از موضوع‌های مهم این درس است.

مراحل اجرا:

(۱) با استفاده از لوح فشرده‌ی کتاب گویا، متن درس را در کلاس پخش کنید و از دانش‌آموزان بخواهید با دقت گوش کنند.

(۲) برگه‌هایی را که حاوی پرسشی تفکربرانگیز از متن درس است، بین دانش‌آموزان، پخش کنید.

(۳) هر دانش‌آموز به صورت فردی به سوال پاسخ دهد. (این قسمت با اظهار نظر در باره‌ی یک تصویر و یا حتی تکمیل جمله‌ی ناقص و ... نیز قابل اجراست).

(۴) دانش‌آموزان در گروه، پاسخ‌های خود را که در حقیقت طرز تلقی آنان از موضوع است، به بحث می‌گذارند.

(۵) اعضای گروه باید در یک پاسخ مشترک به اجماع برسند.

(۶) نماینده‌ی هر گروه پاسخ کل گروه را در جمع کلاس، مطرح می‌کند.

(۷) در مرحله‌ی آخر پس از ارائه‌ی همه‌ی گروه‌ها، نتیجه و جمع‌بندی پیام متن توسط دانش‌آموزان انجام شود.

دانش‌آموزانی که اطلاعات و دانش کمی درباره‌ی موضوع دارند، با این روش، به تکمیل آن می‌پردازند. مهم‌ترین امتیاز این روش به اجماع رسیدن افراد یک گروه است. درواقع، افراد گروه سعی می‌کنند تا دوستان خود را با رای و نظر خود همراه ساخته، یکدیگر را مجاب نمایند. دانش‌آموزان هم‌گروه با آوردن دلایل منطقی، هم‌گروهی‌های خود را در تقریب نگرش نسبت به موضوع، ترغیب می‌کنند.

بعد از تدریس، متن شعر را با آهنگی زیبا و دلنشین برای بچه‌ها بخوانید تا فرایند تدریس کامل شود. برای اجرای روش، آموزگار محترم ابتدا فرم نگرش سنجی به صورت جمله‌های ناتمام را در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد.

۱- شجاعت یعنی

۲- ترس گاهی پسندیده است، زیرا.....

۳- افراد ترسو، افرادی هستند که..... .

سپس همین سوالات در قالب پرسش‌های چند گزینه یا صحیح و غلط، به دانش‌آموزان ارائه می‌شود و نگرش آنان بیشتر به سمت مفهوم اصلی شجاعت، هدایت می‌شود.

۱- شجاعت یعنی

الف: نترسیدن از همه چیز و همه کس ☐

ب: ترسیدن از خطر و عاقبت کارهای بد ☐

ج: فرار از حوادث و خطرهای مختلف ☐

۲- ترس گاهی پسندیده است، زیرا.....

الف: قدرت تصمیم‌گیری را از انسان می‌گیرد ☐

ب: ما را از مکان‌های ناامن و خطرناک دور می‌کند ☐

ج: باعث پیروزی بر مشکلات و دشواری‌ها می‌شود ☐

۳- افراد ترسو، افرادی هستند که.....

الف: از خانه بیرون نمی‌روند مبادا حادثه‌ای برایشان رخ دهد. ☐

ب: برای رسیدن به موفقیت چند بار شکست می‌خورند ☐

ج: از زلزله، تصادف، آتش‌سوزی و بیمار می‌ترسند ☐

سپس هر گروه پاسخ‌های خود را بر روی تخته و در جدول می‌نویسد و با بحث و گفت‌وگو و ارائه‌ی دلیل و راهنمایی و هدایت آموزگار به طرف مفهوم شجاعت و درک و فهم آن، هدایت می‌شوند.

جلسه‌ی دوم:	
دانش زبانی	۲۰ دقیقه
تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

دانش زبانی : گسترش واژه

در این درس، یکی دیگر از راه‌های گسترش واژه در زبان فارسی را آموزش می‌دهیم. گاهی می‌توانیم با افزودن یک واژه به واژه‌ی دیگر، بافت‌ها و ترکیب‌های تازه‌ای بسازیم؛ در این صورت، معمولاً از نشانه‌ی اضافه (-) در خط فارسی یا در تلفظ، بهره می‌گیریم و کلمه‌ی دوم را به کلمه‌ی نخست اضافه می‌کنیم.

مثال: - هوای تمیز (هوا + - (ی) تمیز).

- دیوار باغ (دیوار + - باغ).

در تمرین خواندن، همان نکاتی که در درس‌های گذشته، مورد تأکید قرار داشته‌اند؛ برای تثبیت آموخته‌ها همچنان مورد توجه خواهند بود.

جلسه‌ی سوم:	
فعالیت‌های کتاب نوشتاری	۲۵ دقیقه
خواندن با لحن مناسب	۲۰ دقیقه

تمرین‌های نوشتاری و فعالیت خوانداری این درس، مبتنی بر اصول و اهداف و آموخته‌های پیشین و درس‌های گذشته، تداوم خواهد یافت.

جلسه‌ی چهارم:	
گوش کن و بگو	۴۵ دقیقه

مراحل و گام‌هایی که در این فعالیت، در نظر گرفته شده، ارتباط طولی دارند و از نظامی پیروی می‌کنند، به همین سبب، لازم است در آموزش و اجرا به سیر و توالی آن‌ها توجه شود. همچنین می‌توانید برای توضیحات بیشتر به «گوش کن و بگو» در درس دوم مراجعه فرمایید.

جلسه ی پنجم:	
۲۵ دقیقه	فعالیت های کتاب نوشتاری (درک متن)
۲۰ دقیقه	تمرین خواندن

توضیحات این دو فعالیت در درس های پیشین، بسنده است؛ در صورت نیاز می توانید به آن ها بنگرید.

جلسه ی ششم:	
۴۵ دقیقه	املا

املا ی کلمه های یا نوبتی:

دانش آموزان، دو به دو از متن درس، کلمات دارای ارزش املا یی را استخراج نموده، نوبتی به هم املا بگویند. مقصود ما از « ارزش املا یی» یا کلماتی که ارزش املا یی دارند؛ این است که برخی از واژه ها به دلیل این که واج ها یا صدا های چند شکلی دارند، شکل نوشتاری یا املا ی آن ها، دشوار است. به نمودار طبقه بندی نشانه های خط فارسی از نظر شکل نوشتن، توجه کنید:

واج های یک شکلی	واج های دو شکلی	واج های سه شکلی	واج های چهار شکلی
/ د /، / ر /، / ب / ...	/ ت /، / ق / ...	/ س /، / /	/ ز /، / ... /
مانند: دل، رد، بار	-تاریک، طربت، -غروب، قرب	سیر، ثالث، صبور	زرد، ضربه، ذرت، ظرافت

بنابراین، اگر چنین نموداری را به دانش آموزان بدهیم و از آنان بخواهیم که در هر درس، واژه ها را بر اساس طبقه بندی ارائه شده، استخراج نمایند و جدول را تکمیل کنند؛ تمرین بسیار مناسبی برای تقویت توانایی تشخیص شکل کلمات و قدرت املا یی آن ها، به طور عملی اجرا می شود.

این کار، ذهن را نظام مند می کند و نسبت به شناخت حروف فارسی، به دانش آموزان، دید علمی دقیق تری می بخشد و به آنان در انتخاب شکل درست یک نشانه، کمک می کند.

جلسه‌ی هفتم:	
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۴۵ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت‌های درس: ارزشیابی آزمون عملکردی نمونه‌ی کار در این درس، کاربرد دارد. معلّم از دانش‌آموز می‌خواهد تا متون کهن درس را به صورت نثر امروزی برگرداند و بنویسد.

جلسه‌ی هشتم:	
فعالیت نوشتاری (نگارش)	۴۵ دقیقه

گزارش نویسی: گزارش نویسی یعنی نوشتن اخبار، اطلاعات، رویدادها و تجزیه و تحلیل آن‌ها به شکل روشن و کوتاه با رعایت چند اصل زیر:

- ساده نویسی
 - کوتاه و گزیده نویسی
 - درست نویسی
 - توجه به مخاطب گزارش
 - ذکر عنوان، موضوع، مکان و زمان گزارش.
 - حفظ ارتباط طولی و انسجام نوشته.
- تهیه‌ی پیش نویس، انتخاب سبک گزارش، چگونگی به کار بردن واژه‌ها، جمله بندی، بازبینی و اصلاح متن از مراحل گزارش نویسی است. گزارش باید روشن، دقیق باشد. گزارشگر باید بکوشد با حفظ جنبه‌ی رسمی و علمی، مستند بودن، رعایت سلامت و صداقت در گزارش بر اعتبار و صحت آن بیفزاید.

جلسه‌ی نهم:	
املا	۴۵ دقیقه

املا

چون متن درس، دارای کلمات متنوعی است، برای ایجاد مهارت درست‌نویسی در دانش‌آموزان، تمرین بیشتری لازم است. تداعی معانی کلمات، به تقویت املاّی دانش‌آموزان کمک می‌کند. املاّی دو قسمتی شامل املاّی تقریری و فعالیت‌های املاّی مثل دروس گذشته با هدف ارزشیابی و سنجش میزان پیشرفت مهارت املا‌نویسی و آموزش املا، انجام می‌شود.

درس پانزدهم: کاجستان

اهداف درس

- (۱) تقویت مهارت خوانش شعر با رعایت لحن
- (۲) گسترش دایره‌ی واژگان با به کارگیری کلمات «چون و چو» با معانی مختلف
- (۳) آشنایی با چگونگی بیان پایان قصه
- (۴) تقویت فضایل اخلاقی به ویژه «ایثار و توجه به هم‌نوع»
- (۵) آشنایی با بازگردانی شعر به نثر ساده به عنوان شگردی برای تقویت مهارت نوشتن

آموزش

جلسه‌ی اول:	
تدریس درس	۳۰ دقیقه
درک متن	۱۵ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس: ایفای نقش (نمایش خلاق و قصه‌گویی)

ایفای نقش، روشی است که می‌تواند برای تجسم بخشیدن عینی به موضوعات و مفاهیم درس‌هایی که برای نمایش مناسب باشند، به کار رود. در این روش، فرد یا افرادی موضوعی را به صورت نمایش کوتاه اجرا می‌کنند. دانش‌آموزانی که در صحنه‌ی نمایش به ایفای نقش می‌پردازند، معمولاً یکدیگر را مخاطب قرار می‌دهند و گفت‌وگوهای بین خود آن‌ها رد و بدل می‌شود. صحنه‌ی اجرای نمایش باید طوری سامان داده شود که همه‌ی دانش‌آموزان بتوانند ایفای نقش را ببینند. همچنین آنان باید بلند صحبت کنند تا همه بتوانند صدای آنان را بشنوند.

برای مطلوب بودن بیشتر در اجرای روش تدریس "ایفای نقش" باید از دانش‌آموزانی کمک گرفت که نسبت به یکدیگر، حس خوبی دارند. این روش تدریس یادگیرندگان را با واقعیت‌های رفتاری زندگی اجتماعی و شرایط، رو به رو می‌کند؛ چون فقط به اجرا در آوردن نقش نیست بلکه در این جریان دانش‌آموزان نه تنها موقعیت‌ها و مهارت‌هایی را بررسی و به کسب و فهم آن‌ها اقدام می‌کنند بلکه به تجسم عینی موضوعات و مفاهیم درس نیز دست می‌یابند.

مراحل اجرای روش تدریس:

- (۱) انتخاب بازیگران: سعی کنید اکثر دانش‌آموزان به نوبت در گروه‌های ایفای نقش قرار بگیرند.
- (۲) آماده‌سازی: روشن شدن نقش‌ها مبتنی بر هدف اصلی آموزش، در آماده شدن بچه‌ها مؤثر است.
- (۳) بیان اهداف برای دانش‌آموزان، این کار، منجر به هماهنگی بیشتر و نظم ذهنی می‌شود.

۴) اجرای نمایش، هر فرد، نقش مورد را به اجرا در می آورد.

۵) پرسش و پاسخ (گفت و گو): با توجه به رخدادهای نمایش، سؤالاتی را از دانش آموزان بپرسید و آنان را به پاسخگویی در زمینه ی اهداف مورد نظر، هدایت کنید. این کار، روحیه ی نقد پذیری را تقویت می کند و روش بررسی انتقادی و اصلاحی رفتارها را پرورش می دهد.

۶) شرح و توضیح: برای بسط تجربه و دانش محتوای درسی، توضیحاتی ارائه می شود؛ باید دقت شود تا آنچه می گوئیم بر مبنای تجربه ی دانش آموزان از زندگی و از نمایش کلاس باشد.

درس «کاجستان» حاوی مطالب ارزنده ی اخلاقی است که در قالب نمایش می توان برخی از آن آموزه ها را به بچه ها انتقال داد. پس از اجرای نمایش و تکمیل فرایند تدریس، خوانش متن با استفاده از «کتاب گویا» انجام می شود.

درک متن:

در زمینه ی فرایند درک متن نیز توجه به گفته های پیشین و رعایت آموخته ها، ضروری است.

جلسه ی دوم:	
واژه آموزی	۲۰ دقیقه
تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

در واژه آموزی این درس، لازم است به تفاوت نشانه های «ربط» و نشانه های «اضافه» یا «متمم ساز» توجه داشته باشیم اما انتقال این مباحث به دانش آموزان ابتدایی، اصلاً ضرورتی ندارد. تفاوت نشانه ی اضافه با نشانه ی ربط، در این است که نشانه ی اضافه، کلمه ی پس از خود را از نظر نقش دستوری «متمم» می کند؛ یعنی کمال بخش معنای فعل می سازد، اما نشانه ی ربط، فقط سبب ارتباط جمله ها می شود و بر معنای فعل، اثری نمی گذارد.

در این درس، فقط به دو نشانه «چو» و «چون» می پردازیم. به نمونه های زیر و تفاوت معنا و کارکرد این دو واژه، توجه نمایید:

- هوا کمی سردتر شد؛ چون امروز برف می آید. (زیرا، به دلیل این که)
- هوای امروز کمی سرد است؛ چون هوای دیروز نیست. (مانند، مثل)
- چو آمدی، خیالم راحت شد. (وقتی که، به دلیل این که)
- چو شیر آمدی، شادی ها آوردی. (مانند، مثل)

تذکر: هرگز خواست ما این نیست که در این جا دستور زبان فارسی را آموزش دهیم و به سراغ جزوه گفتن برویم. از این کار، پرهیز کنید. شما هم مانند ما نمونه های مختلف را ذکر کنید تا از طریق تفاوت در کاربرد و معنا و تکرار این نمونه ها، غیر مستقیم، دانش آموزان هم به این تفاوت و کارکرد، پی خواهند برد. نیازی هم

نیست که بگوییم یکی ربط است و یکی اضافه. برجسته سازی اصطلاحات دستوری، ما را از اهداف آموزش، دور می سازد. همین اندازه، دانش آموزان بدانند که گاهی چو و چون معانی و کارکرد متفاوتی در زبان فارسی ایجاد می کنند و به این آگاهی و حساسیت زبانی برسند؛ کافی است.

جلسه ی سوم:	
۲۵ دقیقه	فعالیت های کتاب نوشتاری
۲۰ دقیقه	خواندن با لحن مناسب

بر پایه ی نکات مشروحی که در درس های پیش، در این زمینه ها گفته ایم؛ فعالیت های نوشتاری و تمرین های خواندن و رعایت پاره مهارت های خوانداری را تداوم ببخشید.

جلسه ی چهارم:	
۲۵ دقیقه	فعالیت های نوشتاری (درک متن)
۲۰ دقیقه	تمرین خواندن

تقویت سواد ادراکی از موضوع های بسایر مهم برنامه ی زبان آموزی در دوره ابتدایی است، همان گونه که تا کنون دیدید؛ در پایه ی پنجم با سیر و توالی منطقی طراحی و تدوین شده است. لازم است با توجه به سطوح ادراکی فهم متن، فرصت هایی برای دانش آموزان ایجاد کنیم که بتوانند به لایه های زیرین محتوا راه یابند. هر دو فعالیت این جلسه را به کمک مطالب قبلی و بهره گیری از خلاقیت خود در آموزش، سازماندهی و مدیریت فرمایید.

جلسه ی پنجم :	
۴۵ دقیقه	املا

املا به خود:

دانش آموز، متنی تهیه کند و آن را با صدای بلند بخواند؛ اگر ابزار مناسب موجود بود؛ صدای خود را ضبط کند. سپس صدای خود را پخش کند و با گوش دادن به خوانش خود، املا بنویسد. این فعالیت برای دانش آموزان، بسیار مفرح است و در خانه ی خود هم می توانند، دست به این کار بزنند.

جلسه ی ششم :	
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه
حکایت (جوان راهزن)	۲۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

در قسمت ارزشیابی، می‌توان از آزمون عملکردی در موقعیت شبیه‌سازی شده بهره برد. دانش‌آموز می‌تواند نقش قسمتی را که معلّم تعیین کرده، بازی کند. تهیه و اجرای این آزمون‌ها نیازمند اندکی مهارت و دقت است. در صورتی که معلّم قادر باشد، آزمون‌های مطلوبی طراحی و اجرا کند، اطلاعات ارزشمندی از چگونگی یادگیری دانش‌آموز کسب خواهد کرد.

در بخش حکایت هم مانند نمونه‌های پیش، افزون بر خوانش درست و درک محتوای حکایت، توجه به کشف ارتباط مفاهیم ضرب المثل‌ها با محتوای حکایات نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اساساً ضرب المثل‌ها، ظرفیت بسیار خوبی برای تقویت فن بیان و کوتاه و گزیده‌گویی دارند.

جلسه‌ی هفتم :	
فعالیت نوشتاری	۴۵ دقیقه

فعالیت نوشتاری (نگارش)

بازگردانی روایی - داستانی: شاید قدیمی‌ترین، محبوب‌ترین و رایج‌ترین نوع نوشتار «نوشته‌ی روایی-داستانی» است. به همین روی، قصّه یا داستان را گونه‌ای «ادبیات مردمی» نامیده‌اند. انواع داستان (داستان کوتاه، قصّه، افسانه، ترازدی، فابل، رمانس و داستان بلند) می‌باشد. داستان، روایت مرتّب و منظم حوادث است. بیان تسلسل و توالی حوادث و اتفاقاتی است که در داستان رخ می‌دهد؛ بعد از فلان حادثه دیگر چه اتفاقی افتاده است، بعد چه شد؟ و بدین ترتیب، داستان کنجکاو خواننده را برای تعقیب حوادث، برمی‌انگیزد. داستان باعث جاذبه و کشش می‌شود. برخی از عناصر داستان عبارتند از: راوی داستان یا زاویه دید، هسته‌ی داستان، شخصیت یا قهرمان، زمینه و لحن، زمان و مکان و...

در این بخش، دانش‌آموز شعر «کاجستان» را که در آموزش و یادگیری درس، خوانده و با درونمایه‌ی آن آشنا شده است؛ می‌تواند آن را به صورت داستان با زبان ساده بازنویسی کند. این کار، تمرینی برای تقویت مهارت نوشتن و تربیت ذهنی منظم با رعایت ترتیب رویدادهاست و به تحکیم یادگیری محتوای درس نیز کمک می‌کند.

جلسه‌ی هشتم:	
بخوان و بیندیش	۴۵ دقیقه

برای آموزش "بخوان و بیندیش" به مطالبی که در فصل اوّل بیان شد، مراجعه کنید.

جلسه‌ی نهم	
املا	۴۵ دقیقه

در این درس نیز مانند دروس قبل، املاّی دو قسمتی پیشنهاد می‌شود. در ادامه، یک نمونه آزمون مداد-کاغذی ارائه می‌گردد.

به نام خدا فعالیت املاّی درس « کاجستان »	
(۱) کدام کلمه با بقیه فرق دارد ؟ رویی‌دند - می دیدند - لرزید - افتاد - نرمی	
(۲) روی کلمه ی نادرست خط بزن : (تحمّل - تهمّل) - (تامل - تعمّل) - (تازیانه - تاذیانه)	
(۳) باکلمه مناسب جای خالی را پرکن سالیان دراز.....آن دورا چون دودوست می دیدند . درکنار سیم پیام خارج ازده دوکاج روییدند .	
(۴)	.
(۵)	.

فصل ششم

علم و عمل

درس شانزدهم : وقتی بوعلی، کودک بود

درس هفدهم: کار و تلاش

اهداف فصل

۱. آشنایی با فضایل اخلاقی و رفتاری برخی از دانشمندان ایرانی
 ۲. ایجاد و تقویت روحیه‌ی پرسشگری و کسب علم
 ۳. تقویت مهارت درک متن و بهبود سواد خواندن
 ۴. ایجاد علاقه به کتاب‌خوانی و مطالعه‌ی سرگذشت مشاهیر
 ۵. تقویت مهارت گوش دادن و توجه به لحن داستان
 ۶. آشنایی با سخن گفتن متناسب با مخاطب و موقعیت
 ۷. آشنایی با نوشته‌های تحقیقی و نوشتن تحقیقی
 ۸. گسترش دایره‌ی واژگان
 ۹. تقویت توانایی حفظ شعر
 ۱۰. آشنایی با فناوری‌های جدید و کاربرد علم و فن در زندگی
 ۱۱. آشنای با کاربرد ضرب المثل
 ۱۲. تقویت توانایی در مهارت نوشتن با رعایت سنجه‌های نوشتاری
 ۱۳. تقویت مهارت خوب دیدن و بهره‌گیری از آن در مهارت‌های زبانی
-

درس شانزدهم : وقتی بوعلی، کودک بود

اهداف درس

- (۱) آشنایی با دانشمند بزرگ ایرانی، ابوعلی سینا
- (۲) تقویت روحیه پرسشگری در دانش آموزان
- (۳) پرورش قوه ی خرد ورزی و علم جویی در دانش آموزان
- (۴) تقویت مهارت خوب دیدن
- (۵) آشنایی با لحن مناسب در خوانش متن
- (۶) تقویت درک متن با تثبیت آموزه‌های قبلی
- (۷) آشنایی با نگارش موضوع های تحقیقی.

آموزش

جلسه‌ی اول:	
تدریس درس	۳۰ دقیقه
درک متن	۱۵ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس: الگوی کاوشگری، ایفای نقش با تنظیم گام ها و مراحل (سناریو)

روش کاوشگری

آموزش کاوشگری، وارد کردن مستقیم شاگردان در فرایند تفکر علمی از طریق تمرین‌هایی است که فرایند علمی را در زمان بسیار کوتاه فشرده می‌سازد. آموزش کاوشگری منجر به افزایش درک علوم، بهره‌وری تفکر خلاق و مهارت‌هایی برای دریافت و تحلیل اطلاعات می‌شود.

مراحل اجرای کاوشگری

گام اول: بر هم زدن عادت ذهنی

ارائه یک موقعیت پرسش‌برانگیز، معماگونه، مهیج و غیرمعمول یا عادت شکن، شروع خوبی برای الگوی کاوشگری است. برای ایجاد این موقعیت، باید سطح اطلاعات علمی دانش‌آموزان را در نظر داشته باشید و از موارد ساده و پیش پا افتاده، دوری کنید.

گام دوم: پرسشگری

وقتی یک موقعیت ابهام‌آمیز را به دانش‌آموزان ارائه می‌دهید، عادت و تعادل ذهنی آن‌ها را بر هم می‌زنید. آن‌ها بلافاصله شروع به پرسیدن می‌کنند. برخی از دانش‌آموزان از شما می‌خواهند که پاسخ صحیح را ارائه دهید. به جای پاسخ گویی، باید هوشمندانه و با صبر و حوصله، فرایند پرسشگری دانش‌آموزان را هدایت کنید. از دانش‌آموزان بخواهید پرسش‌هایی مطرح کنند که پاسخ آن‌ها "بله" یا "خیر" یا یک عبارت کوتاه باشد. در واقع در این مرحله، دانش‌آموزان افکار خود را روی مسئله، متمرکز کرده، آن را سازمان می‌دهند. آن‌ها در صدد شناختن هر چه بیشتر آن رویداد هستند و ذهن را به اندرونه‌ی موضوع می‌برند تا روزنه و راهی بیابند.

گام سوم: فرضیه‌سازی

در این مرحله، دانش‌آموزان به پرسش‌ها، پاسخ‌هایی می‌دهند که درستی آن معلوم نیست. از هر گروه یک نفر، بهترین فرضیه‌ها را می‌خواند؛ می‌توان پاسخ‌ها را روی تابلوی کلاس نوشت، تا همه بدان بیندیشند.

گام چهارم: آزمایشگری

برای تصمیم‌گیری در باره‌ی درستی یا نادرستی فرضیه‌ها نیاز به اطلاعات بیشتری هست، به دانش‌آموزان توضیحاتی در باره‌ی موضوع مورد بحث ارائه دهید و برای گردآوری اطلاعات بیشتر در این زمینه، تا جلسه‌ی بعد به آن‌ها فرصت دهید. (منابع علمی معتبر جهت گردآوری اطلاعات را به دانش‌آموزان معرفی نمایید).

گام پنجم: تحلیل و نتیجه‌گیری

پس از تأیید فرضیه از دانش‌آموزان بخواهید به توضیح آنچه گذشت بپردازند و در واقع فرایند کاوشگری خود را شرح دهند. هدف اصلی آگاه شدن و تسلط بر فرایند تفکر و کاوشگری است نه محتوای مسئله.

پس از آن، متن درس را برای دانش‌آموزان توضیح دهید. روخوانی از سوی بچه‌ها انجام گیرد.

جلسه‌ی دوم:	
دانش زبانی	۲۰ دقیقه
تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

دیدن در واقع نخستین درگاه به سوی عالم محسوس و پدیده‌های دیداری است. تربیت صحیح دیدن و بهره‌گیری از توانایی دقت در نگاه از مباحث مورد توجه در برنامه‌ی زبان آموزی فارسی است که ما از آن به عنوان «سواد و تربیت دیداری» نام می‌بریم. شرح و گزارش مفصل‌تر مربوط به دو موضوع این جلسه را می‌تواند در درس‌های پیشین، پی‌جویی کنید.

جلسه‌ی سوم:	
۲۵ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نوشتاری
۲۰ دقیقه	خواندن با لحن مناسب

دردروس گذشته لحن خواندن کلمه و جمله آموزش داده شد. در این درس لحن خواندن متن مورد نظر است. لحن متن شنیداری این فعالیت، روایی است؛ قبلاً درمورد لحن متون روایی مطالب لازم ارائه شد. در این متن توجه کنید که دانش‌آموز هم لحن کلمه را رعایت کند، هم لحن انواع جمله را و هم لحن متن روایی را در نظر بگیرد.

جلسه‌ی چهارم:	
۲۰ دقیقه	مرور آموخته ها
۲۵ دقیقه	تصویرخوانی و صندلی صمیمیت

در این موارد هم پیش از این توضیحات لازم، نگاشته شده است؛ در صورت نیاز به درس های قبل، بنگرید.

جلسه‌ی پنجم:	
۲۵ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نوشتاری (درک متن)
۲۰ دقیقه	تمرین خواندن

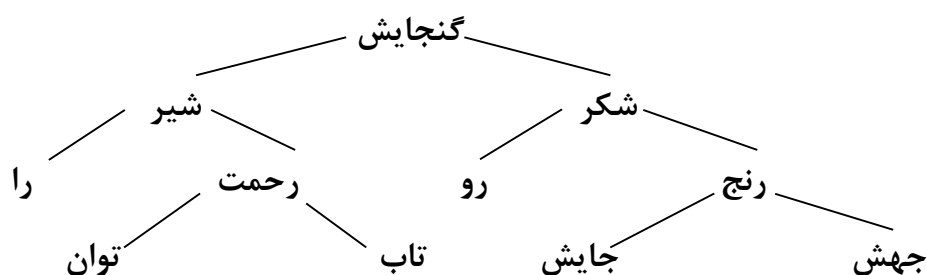
در زمینه ی سواد ادراکی و فرایند درک متن هم در درس های نخستین همین کتاب، شرح و تفصیل مطالبمورد نیاز، آمده است.

جلسه‌ی ششم:	
۴۵ دقیقه	املا

املاي خوشه‌ای

برای این درس، املاي خوشه‌ای پیشنهاد می‌شود. دانش‌آموزان نمونه‌ی این املا را سال گذشته دیده‌اند. روش کار، این گونه است که دانش‌آموز کلمه‌ای را به دلخواه از متن درس انتخاب می‌کند؛ سپس با نشانه‌ی آخر این کلمه دو کلمه از متن درس پیدا می‌کند که با این نشانه، شروع شده باشند و این کار را تا زمانی ادامه می‌دهد که دیگر کلمه‌ای نباشد؛ سپس خوشه‌ی بعدی را می‌کشد و کار خوشه سازی را ادامه می‌دهد.

مثال:

جلسه‌ی هفتم:	
۲۵ دقیقه	ارزشیابی از فعالیت‌های درس
۲۰	۱- بخوان و حفظ کن

ارزشیابی از فعالیت‌های درس:

از بچه‌ها بخواهید در گروه با روش پرسش و پاسخ از دانسته‌های یکدیگر ارزشیابی کنند و نتیجه را به شما گزارش دهند.

بخوان و حفظ کن:

یکی از گونه‌های ساختاری شعر فارسی «مناظره» است. مکالمه و گفت و گویی دو سویه که هر طرف می‌کوشد، با استدلال حرف خود را به اثبات برساند و بر دیگری چیره شود. کاربرد شیوه‌ی مناظره در ادبیات ایران سابقه‌ی طولانی دارد. «درخت آسوریک» منظومه‌ای است میان بُز و نخل که به زبان پارسی اشکانی سروده شده است. در سده‌ی چهارم و پنجم قمری منوچهری دامغانی و در روزگار معاصر، پروین اعتصامی در بهره‌گیری از این ساختار، آوازه‌ای دارند. مناظره در قالب‌های شعری گوناگون آمده است.

در شعر بخوان و حفظ کن این درس هم محمد تقی بهار (ملک الشعراء)، گفت و گوی شعری را میان دو شخصیت یعنی چشمه و سنگ، نمایش داده است. در دو بیت پایانی، در حقیقت شاعر نتیجه‌گیری می‌کند و به گونه‌ای خودش به جای خواننده درونمایه و پیام مناظره را ارائه می‌نماید.

جلسه‌ی هشتم:	
فعالیت کتاب نوشتاری	۴۵ دقیقه

فعالیت نوشتاری: نگارش تحقیقی

تحقیق در لغت به معنی واریسی کردن، کشف حقیقت و جست وجو است. بنابراین هر پژوهش علمی یا تحقیقی مستلزم حقیقت پژوهی، داشتن روش کار، استفاده از فکر و اندیشه و سرانجام حرکت و جست وجو است. هر تحقیق شامل چند مرحله ی اصلی شامل انتخاب موضوع، شناسایی منابع و مآخذ، یادداشت برداری و گردآوری اطلاعات و تهیه ی گزارش تحقیق می باشد.

- موضوع تحقیق
- بیان مسأله
- روش‌های جمع‌آوری اطلاعات
- طبقه‌بندی، تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها
- تدوین گزارش و اشاعه یافته‌ها

هر یک از این گام ها به شرح و گزارش نیاز دارد؛ اما با توجه به سطح دانش آموزان دوره ابتدایی و میزان توانایی آنان در نوشتن و فهم موضوع تحقیق، اصلاً نباید فضای کلاس را به سمت این مباحث کشاند. هدف ما در این تمرین نگارشی این است که دانش آموزان را با الفبای مطالعه و تحقیق آشنا سازیم و به آن ها بیاموزیم که به کمک مطالعه ی منابع و تحقیق کردن هم می توان نوشت. بنابراین در حدّ توانایی دانش آموزان و خیلی ساده، باید از این تمرین، تنها فرصتی برای دست ورزی بچه ها در نوشتن فراهم کرد.

جلسه‌ی نهم:	
املا	۴۵ دقیقه

بر پایه ی تجربه های پیشین و میزان پیشرفت یاددهی - یادگیری، بهره گیری از شگردهای املائی در این زنگ هم توصیه می شود.

درس هفدهم: کار و تلاش

اهداف درس:

- ۱- آشنایی دانش آموزان با کاربرد مفومه کار و عمل در زندگی
- ۲- شناخت ترتیب واژه ها در جمله
- ۳- آشنایی با سخن گفتن متناسب با مخاطب و موقعیت از طریق نمایش
- ۴- تقویت مهارت درک متن
- ۵- آشنایی با پروین اعتصامی و نمونه ای سروده هایش
- ۶- تقویت مهارت نوشتن و تبدیل نظم به نثر ساده

آموزش

جلسه‌ی اول:	
تدریس درس	۳۰ دقیقه
درک متن	۱۵ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس: قصه گویی، بارش مغزی، ایفای نقش به صورت شعر و قصه گویی

روش بارش مغزی

الگوی بارش مغزی یکی از راهبردهای پرورش خلاقیت است. استفاده از روش بارش مغزی، افراد یک گروه را به آفرینش اندیشه‌هایی فراتر از آنچه تاکنون بوده اند، سوق می‌دهد.

گام اول: بیان موضوع

در این مرحله، موضوعی را تعیین کنید که مطالب مربوط به آن، عیناً در متن درس نیامده باشد، اما دانش‌آموزان با آن آشنا باشند و در مورد آن هر چند اندک، اطلاعاتی داشته باشند. طرح موضوع در قالب سؤالات تفکر برانگیز، رغبت دانش‌آموزان را در ارائه ی پاسخ‌های بهتر برمی‌انگیزد. با نمایش بخشی از یک فیلم، یا نشان دادن تصویر و یا خواندن یک مطلب جالب در باره‌ی مثلاً مورچه‌ها، موضوعی را در قالب سؤال مطرح کنید. سؤال باید مشخص باشد نه کلی و نه آن چنان محدود که دانش‌آموزان نتوانند اندیشه‌های خود را به هدف معینی نشانه‌گیری کنند.

گام دوم: گروه‌بندی و بیان هنجارها

کار دانش‌آموزان حتماً باید به صورت گروهی انجام پذیرد. در هر گروه، یک دانش‌آموز به عنوان سرگروه، انتخاب شده، یک یا دو نفر وظیفه‌ی نوشتن نظرات و اندیشه‌های اعضای گروه را به عهده می‌گیرند. در

کلاس‌های کم‌جمعیت می‌توانید یک گروه تشکیل بدهید که اعضای آن، تمام دانش‌آموزان کلاس باشند و یکی از دانش‌آموزان، نظرات را روی تخته‌ی کلاس بنویسد.

گام سوم: بارش دیدگاه‌ها و نظرات

اصلی‌ترین و فعال‌ترین مرحله‌ی این الگو، تولید اندیشه و خلاقیت (بارش فکری) است. در این مرحله، دانش‌آموزان با نظم و آرامش، نظرات خود را در باره‌ی سؤال و موضوع مطرح شده، بیان می‌کنند و مسئول نگارش، آن‌ها را ثبت می‌کند. در این مرحله، اگر عضوی نخواهد نظر خود را اعلام کند، آزاد است؛ زیرا انگیزه‌ی درونی در خلاقیت شخصی و آزاداندیشی، اهمیت بسیار دارد اما بهتر است که مشارکت فعال داشته باشند.

گام چهارم: طبقه‌بندی نظرات

در این قسمت، دانش‌آموزان با تعدّد نظرات، مواجه هستند. از آن‌ها بخواهید که جملات تکراری را حذف، جملات مشابه را ویرایش و جملات اصلی را در صورت نیاز، اصلاح نمایند.

گام پنجم: ارزشیابی افکار و نظرات

در این مرحله، نظرات گروه‌ها مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرند. برای انجام این کار از گروه‌ها بخواهید به نوبت، اندیشه‌های نهایی خود را بیان کنند. از دانش‌آموزان بخواهید در باره‌ی این افکار، اظهار نظر کنند. در پایان، جمع‌بندی نهایی را انجام دهید و اگر لازم می‌دانید، مطالب مورد نظر خودتان را اضافه کنید.

خوانش متن:

ابتدا دانش‌آموزان به روش صامت‌خوانی، متن درس را بخوانند؛ سپس به تشخیص معلّم، متن درس توسط دانش‌آموزان، کتاب‌گویا یا خود معلّم خوانده می‌شود.

جلسه‌ی دوم:	
واژه‌آموزی	۲۰ دقیقه
تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

روشن است که در این واژه‌آموزی در پی ساخت و آموزش واژه‌ی جدید نیستیم؛ بلکه در این بخش، می‌خواهیم دانش‌آموزان را به ترتیب قرار گرفتن کلمه‌ها در شعر و نثر یا نوشته‌ی غیر شعری، آگاه سازیم. این آگاهی و دانش به آن‌ها کمک می‌کند که بتوانند شعر را آسان‌تر به نثر ساده برگردانند. این کار درحقیقت یک تمرین نوشتاری به شمار می‌رود و البته در درک و فهم شعر هم به آن‌ها کمک می‌کند.

جلسه‌ی سوم:	
۲۵ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نوشتاری
۲۰ دقیقه	خواندن با لحن مناسب

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

جلسه‌ی چهارم:	
۴۵ دقیقه	نمایش

یکی از مهمترین مهارت‌هایی که دانش‌آموزان باید کسب کنند، سخن گفتن متناسب با مخاطب و بافت یا موقعیت است. آن‌ها باید بدانند بافت رسمی، غیررسمی و دوستانه، واژگان و شیوه‌ی گفتار خاص خودش را دارد. هدفی که از اجرای این نمایش دنبال می‌شود، آموزش و تمرین سخن گفتن متناسب با بافت، مخاطب و رعایت موقعیت سخن، سخنگو و حال شنونده‌ی سخن است.

جلسه‌ی پنجم:	
۲۵ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نوشتاری (درک متن)
۲۰ دقیقه	تمرین خواندن

فعالیت‌های این زنگ بر پایه‌ی آموخته‌های قبل اجرا و تداوم یابد.

جلسه‌ی ششم:	
۲۵ دقیقه	املا
۲۰ دقیقه	تمرین خوشنویسی از صفحه‌ی هنر و سرگرمی

برای برگزاری املا، جملاتی از متن درس را انتخاب کنید و جای برخی از کلمات را خالی بگذارید تا توسط دانش‌آموزان در گروه، تکمیل شود. دانش‌آموزان با املای جاخالی آشنایی دارند و از آن استقبال می‌کنند.

جلسه‌ی هفتم:	
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه
حکایت جوان و راهزن	۲۰ دقیقه

این حکایت با ضرب المثل « راستی راه نجات است یا راستی کن که راستان رستند » همخوانی و تناسب محتوایی دارد.

کاربرد: این مثل بر سفارش به درستکاری و راستی و ارزش آن در زندگی تاکید دارد و به معنای این است که این خصلت است باعث رستگاری و عاقبت به خیر شدن انسان می‌شود.

مشابه :

- اگر خواهی از هر دو سر، آبروی همه راستی کن، همه راست گوی.
- راست باش و مدار از کس بیم.
- اگر راستی، کارت را آراستی.
- راستی کن که به منزل نرسد، کج رفتار.

جلسه‌ی هشتم:	
فعالیت کتاب نوشتاری (نگارش)	۴۵ دقیقه

تبدیل شعر به نثر ساده (تمرین نگارشی)

در نثر یا نوشته‌ی غیر شعری، هدف نویسنده، ایجاد ارتباط و رساندن پیام است اما در شعر، افزون بر این، تاثیر و لذت و زیبایی آفرینی هم جز هدف است. بر این اساس، نثر از پیچیدگی‌های کمتری برخوردار است و مخاطب زودتر به پیام آن می‌رسد ولی در شعر، مخاطب تلاش می‌کند که در عین به دست آوردن پیام، از آن لذت ببرد. در نثر، نویسنده مجبور نیست از صنایع بدیع و بیان و عناصر زیبایی آفرینی استفاده کند اما در شعر، شاعر ناچار است کلام خود را با تصویر در هم آمیزد.

نثر، پیرو هنجارهای زبانی و قواعد دستوری است. هر کلمه در سخن یا نوشته، جای مشخص دارد اما در شعر، شاعر، خود را پیرو و تسلیم هنجارهای زبانی و قواعد دستوری نمی‌کند؛ بلکه گریز می‌زند و خود را از این قید و بند می‌رهاند. شاعر با در هم ریختن شکل دستوری کلام به آن صورت شعری می‌بخشد. لذا در تبدیل شعر

به نثر ساده، باید به این ویژگی زبان شعری توجه داشته باشیم و خود را پیرو ساختار زبان شعر نسازیم. البته، گفتن این مباحث فقط و فقط برای آگاهی آموزگاران محترم است و هیچ نیاز به طرح این گونه مطالب علمی در کلاس دانش آموزان دوره ی ابتدایی نیست. دانش آموزان از طریق تمرین و تکرار خواهند توانست این مهارت را کسب کنند که شعرهای ساده را به نوشته های عادی تبدیل کنند و این کار تنها با جابه جا کردن برخی از کلمات، امکان پذیر است و این کار هم یک دست ورزی و تمرین نگارشی است.

جلسه ی نهم:	
بخوان و بیندیش	۴۵ دقیقه

برای آموزش "بخوان و بیندیش" به مطالبی که در فصل اوّل بیان شد، مراجعه کنید. توضیح «همه چیز را همگان دانند». دانای مطلق خداست. علم انسان در هر حدّی که باشد؛ باز هم ناقص و اندک است و انسان عاقل، کسی است که همیشه در طلب علم و دانش باشد و آموخته ها را لطف الهی بداند. کاربرد: این مثل را درمورد کسی به کار می برند که ادّعی دانش و فهم دارد و خود را در همه ی علوم، آگاه می داند. با این جمله، به او می فهمانند که کسی نیست که همه چیز یعنی همه نادانسته ها را بداند. دانای آشکار و نهان همه چیز، فقط خدای حکیم و علیم است.

جلسه ی دهم	
املا	۴۵ دقیقه

بر پایه ی تجربه های املایی از آموزه های پیشینی، آموزش این زنگ هم تداوم خواهد داشت.

جلسه ی یازدهم:	
هنر و سرگرمی پایان فصل	۴۵ دقیقه

در این جا هم آموخته های دروس گذشته، به کار خواهد آمد و با تلاش شما چرخه ی آموزش و یادگیری آموزه های این کتاب و کلاس، به فرجام نیکویی خواهد انجامید. ان شاءالله تعالی.

پیوست: متن‌های شنیداری کتاب فارسی پنجم

ویژگی متن‌های داستانی برای درک شنیداری

این متن‌ها باید درک شنیداری دانش‌آموزان را در دو جهت زیر تقویت کنند:

الف) محتوایی

ب) پاره مهارت‌های آوایی: این قصه‌ها بتوانند زمینه‌های تشخیص گونه‌های لحنی، تکیه، مکث، درنگ و... را در دانش‌آموزان تقویت کنند، به گونه‌ای که با تغییر شخصیت‌ها، تغییر لحن‌ها را تشخیص دهند. همچنین، متن‌های انتخابی خیلی طولانی نباشند. از نظر آوایی ویژگی‌هایی داشته باشند. متن خنثی و یکنواخت نباشد. در حین خوانش، خواننده باید ایستگاه‌های آوایی را رعایت کند.

طبقه‌بندی پرسش‌ها از نظر سطوح ادراکی

- ۱- پرسش‌ها، میزان دقت بچه‌ها به جزئیات را بسنجند؛
- ۲- سیر رویدادهای داستان را تشخیص دهند؛
- ۳- موجب سنجش حافظه‌ی شنیداری باشد؛
- ۴- دانش‌آموز بتواند شخصیت‌های داستان را تشخیص دهد؛
- ۵- مکان و زمان موجود در متن را تشخیص دهد؛
- ۶- بتوانند متن را تفسیر کنند.

داستان‌های شنیداری در فارسی پنجم

- کرم شب‌تاب (۱)
- پرواز روباه (۲)
- صدای سگه (۳)

کرم شب تاب (۱)

گروهی میمون در کوهی زندگی می کردند. یک شب، باد سردی شروع به وزیدن کرد. میمون‌های بیچاره، به اطراف می‌دویدند و به دنبال جایی گرم می‌گشتند. در این هنگام چشمشان به کرم شب‌تابی افتاد که در کنار درختی پناه گرفته بود. میمون‌ها خیال کردند که آن کرم، آتش است. هیزم بر روی آن گذاشته بودند و فوت می‌کردند تا آتش درست کنند.

مرغی بر روی یکی از شاخه‌های درخت نشسته بود و کار بیهوده‌ی میمون‌ها را تماشا می‌کرد. به آنها گفت: «این آتش نیست که هیزم روی آن گذاشته‌اید!» ولی میمون‌ها اصلاً توجهی به حرف‌های او نمی‌کردند.

در همین هنگام، مرد مسافری از کنار آن درخت می‌گذشت.

به مرغ گفت: «بیهوده خودت را خسته نکن. حرف‌های تو در گوش این گروه فرو نمی‌رود. نصیحت کردن این میمون‌ها مثل پنهان کردن شکر در زیر آب و امتحان کردن شمشیر بر روی سنگ است.»

مرغ به حرف‌های مرد مسافر توجهی نکرد. از درخت پایین آمد و نزدیک میمون‌ها رفت و گفت: «این [مکث] آتش [مکث] نیست!»

میمون‌ها که از دست مرغ کلافه شده بودند، او را گرفتند و پرهایش را کردند.

* داستان از کتاب «کلیله و دمنه»، بازنویسی مریم شریف رضویان، با اندکی تغییر

پرسش‌های متن کرم شب‌تاب

- ۱- چرا میمون‌ها روی کرم شب‌تاب، همیزم گذاشتند؟
- ۲- مرد مسافر به مرغی که روی درخت بود، چه گفت؟
- ۳- میمون‌ها در پاسخ مرغ چه کردند؟
- ۴- چرا نصیحت کردن فرد نادان مانند پنهان کردن شکر در زیر آب است؟
- ۵- امتحان کردن شمشیر بر سنگ شبیه کدامیک از کارهای زیر است؟

الف) آش را با جاش بردن

ب) دندان طمع را کندن

ج) آب در هاون کوبیدن

- ۶- مضمون این داستان شبیه کدامیک از ضرب‌المثل‌های زیر است؟

الف) موش توی سوراخ نمی‌رفت، جارو به دمش می‌بست

ب) شب دراز است و قلندر بی‌کار

ج) پند گفتن با جهول خوابناک / تخم افکندن بود در شوره‌خاک

د) شیر آمدی یا روباه؟

پرواز روباه (۲)

حکایت کرده‌اند در زمان‌های خیلی خیلی قدیم که هنوز اتوبوس اختراع نشده بود، روزی کلاغ و دارکوب و روباهی سوار هواپیما شدند تا از سمرقند به بخارا سفر کنند.

این سه دوست، خیلی اهل شوخی بودند. آنها با همه چیز و همه کس شوخی می‌کردند و می‌خندیدند. در این سفر، هنگامی که هواپیما اوج گرفت، به یکدیگر گفتند: «بیایید سر به سر مهمان‌دار بگذاریم».

پس اوّل کلاغ، دکمه‌ای را که بالای سرش بود، فشار داد و چراغش روشن شد، این دکمه مخصوص احضار مهمان‌دار بود. مهمان‌دار آمد و به رسم مهمان‌نوازی گفت: «بفرمایید جناب آقای کلاغ، کاری داشتید؟»

کلاغ خنده‌ای با قار قار کرد و گفت: نخیر جانم! قاری نداشتم. [بعد از خنده‌ای بلند] یعنی کاری نداشتم. می‌خواستم ببینم این دکمه سالم است یا نه. حالا فهمیدم که سالم است.»

آن گاه هر سه نفرشان با هم خندیدند.

هواپیما می‌غرید و سینه‌ی ابرها را می‌شکافت و به پیش می‌تاخت. اندکی بعد، دارکوب، دکمه‌ی احضار را جیز کرد. مهمان‌دار با شتاب آمد و دست بر سینه گفت: «امری بود جناب دارکوب؟»

دارکوب قیافه‌ای شاهانه به خود گرفت و گفت: «نخیر جانم امری نبود. تا اطلاع بعدی لطفاً اندکی سکوت». سپس آن‌چنان خنده‌ای کردند که هواپیما به لرزه درآمد و به شدت تکان خورد. انگار درون یک دست‌انداز یا چاله‌ی هوایی افتاد.

این بار هم مهمان‌دار لبخندی آموزشی به ایشان تقدیم کرد و از محضرشان دور شد.

سومین دفعه نوبت آقا روباه بود. روباه انگشت دراز خود را بر دکمه‌ی مخصوص گذاشت و آن را با تمام توان فشرد. باز همان مهمان‌دار مهربان از راه رسید و با لبخندی که درونش اندکی خشم نهفته بود، گفت: «جناب روباه کاری بود؟»

روباه خنده‌ای زیر زیرکی کرد و گفت: «نخیر جانم! سر کاری بود. البته ببخشید که این شوخی کمی تکراری بود.»

مهمان‌دار که این بار از کوره در رفته بود، گفت: «حالا من آن چنان بلایی بر سرت بیاورم که از هر شوخی جدید و تکراری پشیمان بشوی.»

روباه خندید و دست بر کمر گذاشت و گفت: «عجب مزاح با مزه‌ای! مثلاً چه کارم می‌کنی؟»

مهمان‌دار گردن دراز روباه را گرفت و از صندلی جدایش کرد و کشان کشان تا جلوی در هواپیما برد. روباه ناباورانه گفت: «می‌دانم که تو هم شوخی‌ات گرفته. پس رهایم کن تا تشریف ببرم پیش دوستانم.»

مهمان‌دار کلید به قفل در هواپیما انداخت و دستگیره‌اش را پیچاند و گفت: «حالا خوب نگاه کن تا ببینی جدی می‌گویم [با حرص و محکم گرفتن گردن روباه] [مکث] یا شوخی می‌کنم!»

چشم‌های روباه لبریز از اشک شد. انگار شیر سماور را باز کرده باشی. با گریه‌ای که از او بعید می‌نمود، گفت: «اصلاً سر در نمی‌آورم.»

مهمان‌دار [با حرص و خشم] گفت: «از چه چیز سر در نمی‌آوری؟»

روباه گفت: «کلاغ و دارکوب هم با شما این شوخی را کردند؛ اما چرا شما فقط زورت به من رسیده و می‌خواهی مرا وسط زمین و آسمان پیاده کنی؟»

مهمان‌دار لبخندی زهرآگین زد و گفت: «اصل مطلب همین جاست که تو در درک آن گیجی! آنان پرنده هستند و در قانون ما هواپیمایی‌ها، [کمی مکث] احترام پرنده‌ها بسیار واجب است.»

روباه نگاهی به دوستانش کرد که بی‌خیال او را تماشا می‌کردند. سپس نالید: «ولی من شوخی...»

مهمان‌دار گفت: «تو که پرنده نیستی، بی‌جا می‌کنی در آسمان شوخی می‌کنی. از جلو چشمانم دور شو!» و در کمال بی‌رحمی در هواپیما را گشود و او را از هواپیما اخراج کرد.

حالا کاری نداریم که روباه روی سقف یک مرغدانی سقوط کرد و پس از سقوط، خود را تکاند و شکمی از عزا در آورد؛ ولی این حکایت قدیمی چند نتیجه دارد که در پند آموزی آن نباید شک کرد:

نتیجه‌ی اخلاقی: اگر پرواز بلد نیستی، در هواپیما مثل بچه‌ی آدم بنشین.

نتیجه‌ی جنگلی: شوخی با مهمان‌دار هواپیما در آسمان، مثل بازی با دم شیر است.

نتیجه‌ی ضرب‌المثلی: کبوتر با کبوتر، باز با باز، کند هم‌جنس با هم‌جنس شوخی!

*از مجموعه داستان، در روزگاری که هنوز پنج‌شنبه و جمعه اختراع نشده بود، نوشته‌ی فرهاد حسن‌زاده، مؤسسه‌ی انتشارات چرخ و فلک، چاپ ششم، ۱۳۹۱.

پرسش‌های متن پرواز روباه

- ۱- شروع داستان چگونه بود؟
- ۲- زمان سفر، مربوط به چه دوره‌ای بود؟
- ۳- چرا مهمان‌دار، روباه را از هواپیما اخراج کرد؟
- ۴- در این داستان از چه ضرب‌المثل‌هایی استفاده شده است؟
- ۵- مسیر سفر از کجا به کجا بود؟
- ۶- چرا روباه به گریه افتاد؟
- ۷- چرا مهمان‌دار کلاغ و دارکوب را از هواپیما بیرون نینداخت؟
- ۸- روباه پس از سقوط از هواپیما کجا افتاد و چه کرد؟
- ۹- کدام جمله‌های داستان به نظر شما خنده‌دار بود؟
- ۱۰- شخصیت‌های این داستان را نام ببرید.

صدای سگه (۳)

یکی بود یکی نبود، غیر از خدا هیچ کس نبود.

سال‌ها پیش مردی بود که زندگی‌اش از راه هیزم‌شکنی می‌گذشت. او هر روز به جنگل می‌رفت و درخت خشکی را پیدا می‌کرد و آن را می‌شکست. بعد هیزم‌ها را بر دوش می‌گرفت و به بازار می‌برد و می‌فروخت. یکی از روزها که هیزم‌شکن به جنگل رفت، مردی را دید که سایه به سایه‌ی او می‌آمد. هیزم‌شکن خیال کرد که آن مرد رهگذر است؛ ولی مرد به راه خود نرفت. هر جا که هیزم‌شکن نشست، او هم نشست. هر جا که او ایستاد، مرد هم ایستاد. هیزم‌شکن حرفی نزد و تَبَر به دست، شروع به شکستن هیزم کرد. عجیب بود که هر وقت هیزم‌شکن ضربه‌ای به درخت خشک می‌زد، مرد می‌گفت: «ها!!!!» یعنی از خودش صدای هیزم شکستن در می‌آورد. هیزم‌شکن با خود گفت: «مثل این که این مرد دیوانه است. من هیزم می‌شکنم و خسته می‌شوم، او می‌گوید: آه...»

هیزم‌شکن کارش را به آخر رساند. بسته‌ی هیزم‌ها را بر دوش گذاشت و راهی شد. به بازار که رسیدند، هیزم‌شکن هیزم‌ها را به چند سگه فروخت و به سوی خانه اش به راه افتاد. در این هنگام، مرد بی‌کار ناگهان مقابل او ایستاد و گفت: «پس مزد من چه می‌شود؟»

هیزم‌شکن گفت: «کدام مزد؟ مگر تو امروز چه کار کرده‌ای که از من مزد می‌خواهی؟»

مرد بی‌کار گفت: «چه‌طور ندیدی؟ هر بار که تو به درخت خشک تبر می‌زدی، من از ته دل می‌گفتم: آه...»

هیزم‌شکن لبخندی زد و گفت: «با آه گفتن که کسی خسته نمی‌شود.»

مرد بی‌کار گفت: «اگر مزد مرا ندهی، از تو نزد قاضی شکایت می‌کنم.»

هیزم‌شکن گفت: «برویم پیش قاضی تا بگویم که چه‌قدر کار کرده‌ای.»

هر دو نزد قاضی رفتند. قاضی آن‌چه را که گذشته بود، شنید. بعد رو به هیزم‌شکن کرد و گفت: «هرچه از

فروش هیزم‌ها گرفته‌ای، به من بده.»

هیزم‌شکن چند سگه‌ای را که گرفته بود، به قاضی داد.

قاضی سگه‌ها را گرفت، روی زمین ریخت و به مرد بی‌کار گفت: «بگو بدانم چه صدایی شنیدی؟»

مرد بی‌کار گفت: «صدای چند سگه.»

قاضی گفت: «صدای این سگه‌ها مال توست! آنها را بردار!»

مرد بی‌کار گفت: «یعنی چه؟ مگر صدا را هم می‌توان به عنوان مزد برداشت، جناب قاضی؟»

قاضی گفت: «کسی که برای هیزم شکستن فقط می‌گوید آه، مزدش می‌شود صدای سگه... برو با صدای

سگه‌ها هرچه می‌خواهی بخر و شاد باش!»

در حالی که مرد بی‌کار و تنبل از تعجب به گوشه‌ای خیره مانده بود، هیزم‌شکن با خوشحالی سگه‌هایش را برداشت و رفت.

*از کتاب ، روزی بود و روزی نبود، نوشته ی محمد میرکیانی، انتشارات محراب قلم، جلد ۱

پرسش‌های متن صدای سگه

- ۱- داستان با چه جمله‌هایی آغاز شده بود؟
- ۲- این داستان در چه مکان‌هایی اتفاق افتاده است؟
- ۳- قهرمان اصلی داستان، زندگی‌اش را از چه راهی می‌گذراند؟
- ۴- هنگام شکستن هیزم‌ها توسط هیزم‌شکن، مردی که به دنبال او بود، چه می‌گفت؟
- ۵- هیزم‌شکن چه تصویری درباره‌ی مرد بی‌کار کرد؟
- ۶- چرا مرد بی‌کار از هیزم‌شکن تقاضای مزد کرد؟
- ۷- چرا مرد بی‌کار هیزم‌شکن را نزد قاضی برد؟
- ۸- قاضی پس از شنیدن سخنان آن مرد از هیزم‌شکن خواست تا چه چیزی را به او بدهد؟
- ۹- پس از آن که قاضی سگه‌ها را بر زمین ریخت، مرد بی‌کار چه گفت؟
- ۱۰- قاضی در پاسخ به سؤال مرد بی‌کار که چرا به جای سکه باید صدای سگه نصیب او شود، چه گفت؟
- ۱۱- داستان چگونه به پایان رسید؟
- ۱۲- محتوای این داستان، با کدام ضرب‌المثل، تناسب ندارد؟
الف) برو کار می‌کن مگو چیست کار. ب) مزد آن گرفت جان برادر که کار کرد.
ج) از کوزه همان برون تراود که در اوست. د) نابرده رنج، گنج میسر نمی‌شود.

فهرست منابع

- آقازاده، محرم و فضل، رخساره، راهنمای آموزش در کلاس های چند پایه، انتشارات آییژ، تهران، ۱۳۸۴.
- اکبری شلدره، فریدون؛ قاسم پورمقدم، حسین؛ علیزاده، فاطمه صغری، روش های نوین یاددهی - یادگیری، انتشارات فرتاب، تهران، چاپ سوم، ۱۳۸۹.
- اکبری شلدره، فریدون؛ کجانی حصاری، حجت و خاتمی، رضا، مبانی خواندن در زبان فارسی، انتشارات لوح زرین، تهران، ۱۳۹۱.
- برنامه ی درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، وزارت آموزش و پرورش، چاپ ۱۳۹۱.
- حسن زاده، فرهاد، در روزگاری که هنوز پنجشنبه و جمعه اختراع نشده بود، (مجموعه داستان)، مؤسسه ی انتشارات چرخ و فلک، تهران، چاپ ششم، ۱۳۹۱.
- حسینی، محمد؛ احمدی، حسین، ارزشیابی توصیفی، الگویی نو در ارزشیابی تحصیلی، انتشارات مدرسه، تهران، ۱۳۸۴.
- شریف رضویان، مریم، مجموعه داستان های «کلیله و دمنه»، ناشر موسسه ی فرهنگی هنری طاهر، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۷.
- شقاقی، ویدا، مبانی صرف، انتشارات سمت، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۶.
- صفوی، کوروش، درآمدی بر معنی شناسی، انتشارات سوره مهر، تهران، ۱۳۸۳.
- کتاب فارسی (مهارت های خوانداری و نوشتاری) پایه ی پنجم، ناشر اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۴.
- کتاب معلّم (راهنمای تدریس) فارسی چهارم دبستان، ناشر اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۳.
- مبانی نظری تحوّل در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران (شامل فلسفه ی تربیت، فلسفه ی تربیت رسمی و عمومی، رهنامه ی نظام تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران)، مصوّب شورای عالی انقلاب فرهنگی و وزارت آموزش و پرورش، چاپ آذر ماه ۱۳۹۰.
- مشکوه الدینی، مهدی، دستور زبان فارسی، واژگان و پیوندهای ساختی. تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۸.
- میرکیانی، محمد، روزی بود و روزی نبود، مجموعه سه جلدی، محمد میرکیانی، انتشارات محراب قلم، چاپ هفتم، تهران، ۱۳۸۷.